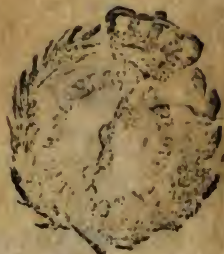
COMMENTARIA IN LIBROS GALENI DE DIFFERENTIA FEBRIUM.

AUTHORE FRANCISCO VALLESIO Couarrubiano, doctore medico, primarioq; medicæ facultatis in Complutensi Academia professore.

(?)

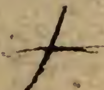

CUM PRIVILEGIO.

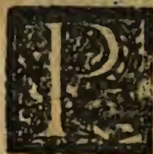
COMPLUTI.

Apud Andream de Angulo.

1569.

EL REY.

POR quanto por parte de vos el doctor Francisco de Valles Cathedratico de prima en la facultad de medicina, de la vniuersidad de la villa de Alcala de Henares, nos fue hecha relacion, diziẽdo que vos aueys hecho dos libros de Medicina intitulados, Cõmentaria in libros Hippocrates de Ratione victus, in morbis acutis, y Cõmentaria in libros Galeni de Differẽcia febriũ, y porq̃ erã muy vtiles y necessarios: nos suplicastes os mãdasemos dar licencia y facultad para q̃ los pudiessedes imprimir, y priuilegio para q̃ por tiẽpo de veynte años, ninguna otra persona los pudiesse imprimir ni vẽder, o como la nr̃a merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro cõsejo, y enlos dichos libros se hizo la diligẽcia q̃ la pragmatica por nos agora nueuamente fecha dispone, fue acordado q̃ deuiamos mãdar dar esta nuestra cedula para vos enla dicha razon, y nos tuuimos lo por bien: y por la presente os damos licencia y facultad, para que vos o quien vuestro poder ouiere, podays imprimir los dichos libros q̃ de suso se haze minciõ y para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corren y se quentã desde el dia dela data desta nuestra cedula en adelãte vos el dicho doctor Francisco de Valles, o la per-

ſona q̃ el dicho vueſtro poder ouiere, podays vender el dicho libro: y mandamos que perſo na alguna ſin vueſtra licencia, durãte el dicho tiempo de los dichos diez años, no lo pueda imprimir ni vender, ſopena de perder todos los libros que vuierẽ impreſſo: y mas de, veyn te mil marauedis, para la nueſtra camara. Y mãdamos que deſpues de impreſſo no ſe pueda vender ni venda ſin que primero ſe trayga al nueſtro conſejo, juntamente conel original que enel fue viſto: que va rubricado y firmado al fin, de Iuan de la Vega, nueſtro eſcriuano de camara, de los que enel nueſtro conſejo reſiden, para que ſe vea ſi la dicha impreſſion eſta conforme al original, y ſe taſe el precio a que ſe ouiere de vender cada volumen: ſopena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica, y leyes de eſtos reynos. Y mandamos a los del nueſtro conſejo Preſidente y oydores delas nueſtras audiencias, alcaldes, alguaziles de la nueſtra caſa y corte y chancillerias, y a todos los corregidores, aſsiſtente gouernadores, alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y juſticias qualeſquier, de todas las ciudades, villas y lugares de los nueſtros reynos y ſeñorios, y a cada vno y qualquier dellos: anſi alos que agora ſon como a los que ſeran de aqui adelante, que os guarden y cumplan eſta nueſtra cedula y mer

ced

ced,que ansi os hazemos, y contra el tenor y forma della no vayan ni passen,ni consientan yr ni passar por alguna manera. Sopena de la nuestra merced,y de cinquenta mil marauedis para la nuestra camara. Dada enel Escurial a.21.dias del mes de Março,de mil y quinientos y sesenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.

Antonio de Erasso.

DE DIFFEREN. FEBRIVM.

CAPVT PRIMVM.

Roprissimæ & præcipuæ febrium differentiæ secundum illarũ essentiam sunt, aliæ verò secundum accidentium aliquod. Quoniam autem & ipsorum accidẽtium non vna est natura, sed alia quidem sunt propinquiora, atque ei quæ diuiditur essentiæ magis propria, alia vero remotiora, magisque aliena: idcirco & earum quæ hinc sumuntur differentiarum, nequaquam vnum est genus maxime igitur peccant, à propijs & præcipuis recedentes, deindè verò quicunque harum mentione facta, permiscent cum eis, æquali honore omnes eas quæ secundum accidens sunt, vtiles ab inutilibus haud discernentes. Non solum autem in ipsis differentiarum generibus, plurimi medicorum errauerunt, aut redundantes, quod & inutilium meminerint-

nerint, aut deficientes, quòd nonnullas etiam vtiles prætererint: sed & in ipsa diuisione generum in proprias differentias, similiter errauerunt. Statim enim cum primum, ac præcipuum differentiarum genus ab ipsa diuidendendæ rei essentia summatur, tamen videre licet nonnullos medicos vniuersum hoc genus prætermisisse: alios verò aut redundantes in diuisione fuisse aut defficientes.

VT Gale. ipse alibi docet, res est prorsum difficilis, platonique ac Aristoteli & theophrasto talis habita, genus in proprias differẽtias diuidere. Contingit enim facile, si is qui diuidit logicæ artis valde peritus non sit, multifariam errare, præcipuè verò trifariam, aut quod missis differentijs, quæ ex rei diuidendę essentia desumptæ sunt, per differentias ex accidentibus procedat, vt siquis diuidens animal, mittens rationabile & irrationabile, quæ differentiæ secundum rei substantiam censentur, dicat, animal aut est album aut non album, quæ differentiæ sunt accedentes, (nam ita soleo nominare eas quæ ab accidentibus capiuntur) peccatur secundo, ꝙ quãquam differẽtiarum ab essentia

mentio fiat, non illarum ſolum (oportet enim earum meminiſſe ſeorſum inter diuidendum) ſed cum ijs accedentes miſceantur. Vt ſi quis dicat animalium quoddam eſt rationabile, quoddam quadrupes, quoddam bippes, quoddam irrationabile. Tertio peccatur ſi quamquam diuiſio fiat per eſſentiæ differentias ſolum, tamen conſiſtitur ante differentias vltimas, in quibus ſolis plato iubet quieſcere, vt ille dixit. Vt ſiquis diuidens elementum in vocale & conſonans, putet ſe nihil omiſiſſe. Qui ita diuidunt, ſunt in diuiſione deficiente quia earum, quæ ab eſſentia ſunt, nonnullas omittunt. Qui ſecundo modo peccant, ſunt redundantes differentijs, quia accidentes etiam annumerant. His omnibus modis, inquit Galenus, peccaſſe ante illum medicos, inueſtiganda differentia, quæ eſt inter febres. Nam nihil refert dicere febrium differentias, aut febrium differentiam.

Quanquam Hippocrates ſexto epidemiω̃n libro, optime diuiſit. Dictio verò habet in hunc modum. Febres hæ quidem manu ſunt mordaces, illæ verò mittes, quædam autem nō mordaces ſed increſcētes, aliæ verò acutæ qui

dem

dem, ſed a manu deuictæ, quædam ſunt ſtatim ardentes, quædam verò omnino debiles, ſiccæ, aliæ ſalſæ, quædã flatuoſæ, aſpectu graues, nonnullæ ad manum humidæ, aliæ rubicundæ valde: aliæ vehementer pallidæ, aliæ liuidæ, & alia iſtiuſmodi.

SOlus Hippocrates, inter Galeno antiquiores febrem rectè diuiſit, quandoquidẽ differentias omnes ab eſſentia ſeorſum enumerauit, & accedentes ſeorſum. Nam eſt aliquando non inutile referre etiam accedentes differentias, verum illas per ſe, & poſt præcipuas, vt fecit Hippocrates ſexto epidemiω̃n parte 1. dictione 29. quam Galenus huic capiti inſeruit, vt ab illa principium capiat inuentionis ad diuidendam febrem. Aggreditur verò diuiſionem Galenus non præmiſſa diffinitione, quia cum res de qua agitur nota ſatis eſt ex ipſo nomine, fruſtra quæritur diffinitio, quippe quæ nihil perſpicuitatis præſtat doctrinæ, & poteſt ſermonẽ remorari, excitatis controuerſijs.

Euidentiſſimè enim in ijs, & ab ipſius rei eſſentia, ſimulque ab ipſa dignotione, in proprias differentias fecit diuiſionem. Nam eſſen-

tia febrium est in genere caloris præter naturam: differentiæ verò caloris & ex eo quod rationem maioris minorisque habent, & ab ipsa materia, in qua calor ille præter naturam accenditur, & à motus modo petuntur. Quas omnes coniungentes cum dignotionis modo scripsit, vt procedente sermoue ostendemus.

EVidentissimè (inquit) Galenus, Hippocratem diuisisse in præscripta dictione ex sexto epide. febrem per differētias ab essentia. Nā febris essētia est in calore pręter naturā, in calore inquā solo: si siccitas cum calore pręter naturā cōiūgitur, ea nō est pars essētiæ, sed accedens, quia calor præter naturā est igneus, & proinde desiccans: Sed neque est necessario accedens febri, immo verò esse potest febris sine siccitate: vt si fingas hominem, toto corpore laborantem intemperie tantum humida, corripi calore pręter naturam toto etiam corpore, febricitabit manifestè. Nam calor præter naturam totius corporis, proculdubiò est febris, tamen antequam febris humorem illum quo laborabat obsumpserit, satis magno fortassis tempore, febricitabit cum humore, ne dum sine siccitate. Quare si à Galeno prima particula aphorismorum commen.

16. di

16. dictum est, febris passio calida & sicca est, scire licet non eo esse dictum, quod febris essentia in calore sit, & siccitate, sed quòd febrilis calor semper sit sua natura desiccans, est enim necessario naturæ desiccantis, quia est igneus, quamquam, non arbitror necessario desiccat. Sed potest hoc, obiectu causæ alterius cohiberi, vt vsu ciborum, & potuum valde humectantium, & aëris humectatione, & aliarum causarum quæ perpetuò nos alterant. Ex quibus luce clarius fit siccitatem non esse in febris essentia, nam aliter non posset ab ea tolli, vt neque calor tolli potest. Rectè ergo Galenus libello secundo methodi cap. vltimo diffiniens febrem dixit, est tantus calor, quantus iam potest officere operationibus. Et octauo libro eiusdem operis (inquit) febris est calor immodice auctus, vt iam hominem molestia afficiat. Verùm est aliud quod diffinito hic opus habet, calor, is in quo febris essentiam collocauimus non tenet necessario totum corpus, sed aut solùm cor, aut saltem cum illo præcipua membra. Nam id Galenus ipse docuit clarius, quàm vt de illius opinione cõtentio esse possit, sexto Epyde, in commentatione eiusdem sententiæ, quam huic capiti inseruit, docuitque his verbis. Essentia verò febriũ est, nõ secun-

ſecundum Hippocratem modò, atque præclariſsimos medicos, ſed etiam ſecundum communem omnium hominum conſenſum præter naturam calor, maximè quidem in totum animal effuſus, ſin minus, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſsimis accēſus. Sæpius namque vniuerſa cutis nullum euidentem præter naturam calorem, neque nobis exterius tangentibus, neque ipſis laborantibus præ ſe ferre videtur, ſed in profundo corpore ipſi ægrotantes ſentiunt, viſceraque ſibi incēdio flagrare aiunt. Hæc Galenus. Quare ſicubi calorem totius corporis febrem eſſe dixit, illud vnum intellige, febrem eſſe calorem, qui niſi quid ſit quod impediat, in totum corpus ſeſe diffundit. Nam non ante febris eſt, quam cor præhenderit, à corde verò ſtatim fit in totum corpus diſtributio, niſi in quā quid ſit quod impediat, vt rigor aut interna inflamatio, aut calidi innati extremus langor. Verum hæc omnia diſputata ſunt à nobis latiſsimè quinto libro controuerſiarum medicarū. Illinc ergo pete, ſi vis ſcire quæ in hac diſputatione de febris eſſentia ſunt difficilia. Hic illud vnum dicimus, eſſentiam febris in ſolo colore maiori quam pro natura inſigniter (Id enim in omnium morborum finitionibus addendum eſt) conſiſtere. Ergo oſtendendū eſt,

hinc

hinc ſumpto principio, Hippocratem illic omnes ab eſſentia differentias enumeraſſe. Caloris differentiæ ex tribus rebus ſolū ſummi poſſunt, intentione, motu, & materia. Has omnes complexum eſſe Hippocratem breui illa dictione, & deinde eas quę ex accidēti quopiam deſumptæ ſunt adiecisſe, docet Galenus ipſe in cōmen. eiuſdem ſententiæ, ex quo nobis petendus eſt genuinus verborum ſenſus: Cum Hippocrates (inquit) febres quidem aliæ manui mordaces, aliæ verò mites, ſignificare vult, mordaces aut mites ſemper apparentes: cum ſubijcit, aliæ non mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes, ſignificat febres ab initio mordaces non viſas, diutiùs iniecta manu mordacitatis ſenſum inferentes: contra verò ac iſtæ, illæ ſe habent, de quibus dicit, aliæ acutæ quidem ſed à manu victæ. Ab initio enim acutæ apparent, paulatim acrimoniam remittunt. Quod verò acutæ appellantur febres, intellige non vt cronicis opponuntur, ſed quia earum calor manui celeriter occurrit, & ſuum velocem motum manui oſtendit. Itaq; prima diuiſio in illa dictione eſt quadrimembris, & lata per differentias ex modo motus, quem calor tactui repreſentat. Sequentia hæc verba: Quædam ſtatim ardentes, quædā debiles, continent bimembrem diuiſionem, per diffe-

differentias intentioris & remissionis latam. Scilicet aliæ sunt ardentis caloris, aliæ debilis. Ex dictis quæ licet tibi reperire in nuper citato Galeni commentario, satis constat, leonchartum fuchsium præter Galeni mentem in interpretatum esse dictam sententiam, in ijs commentarijs quæ in sextum epidemiorum edidit. Inquit enim primam diuisionem esse bipartitá, & ex ratione maioris & minoris, contineríque his verbis, hæ quidem manu sunt mordaces, illę verò mites: secundam esse quadtipartitam, ex motu, & contineri his verbis: quædam autem non mordaces sed increscentes, aliæ verò acutæ quidem sed à manu deuictæ. Quædam sunt statim ardentes, quædam verò omnino debiles. Recessit apertè à Galeni sententia deceptus fortasse dictione illa, statim, vbi dicitur statim ardentes. Videtur enim ea dictio significare modum motus. Nõ nego posse verba expositionem fulchsij pati, & sanè prodibit idem sensus: Sed refero Galeni interpretationem, à qua illa est satis diuersa. Illud vnum satis sit modo scire, dictis verbis duas diuisiones contineri, aliam ex intentione & remissione caloris, aliam ex modo motus. Tertia diuisio ex subiecta materia, continetur his verbis quæ sequuntur,

ſiccæ aliæ ſalſæ, quædam flatuoſæ aſpectu graues, nonnullæ ad manum humidæ. Sunt nempe febres ſiccæ quæ in ſicca materia ſunt, cuiuſmodi hecticæ. (Quamquam in codice græco baſileæ deeſt dictio, ἁλμυρώδεις, i. ſalſa. tamen apud Hippocratem reperitur) dicuntur verò hæ Salſæ, per metaphoram, quia calor corporis aridioris inſuauitatem quandam facit in tactu, ſimilem ei, quam ſalſa faciunt in guſtu. Aliæ ſuut flatuoſæ aſpectu graues, in qua dictione, vt Ganus notat in commentario citato, quidam ſeparant dictionem illam, aſpectu graues, à dictione flatuoſæ, quaſi aliæ ſint flatuoſæ, aut inflatæ aut tumidæ, (hæc enim omnia ſignificat dictio πεμφυγώδεις) aliæ aſpectu graues, Sed Galenus ambo hæc copulat, legitque, aliæ tumidæ aſpectu graues, qua dictione (inquit) ſola peſtilens febris ſignificatur. tumidæ quia tales repræſentantur, aſpectu graues, aut terribiles, vel quia toruè intuētur, qui illa ſunt infecti, vel quia intuentibus terribiles fiunt, maculata cute, aut obortis puſtulis. Hæc eſt Galeni interpratatio, tam longe abeſt vt verè interpratentur, qui dictione hac ſpirituoſæ videri graues, diarias ſignificari dicunt. Sunt enim qui ita interpratentur, diariç

ſpiri-

ſpirituoſę ſunt, quia earum calor in ſpiritu eſt factus, ſunt verò graues non re vera, ſed videri graues, quia tales videntur, & vulgo & imperitis medicis. Sed cõtra eſt quòd Galenus, dictionem ſpirituoſam non propter ſubiectã materiam interpraetatur, ſed ad tactum. Ita enim (inquit) febrem pemphigodea dictam eſſe ſpirituoſam quæ ad tactum referatur. Iam verò febrem diariam videri grauem falſum eſt apertè, nam peritis non videri fatentur, imperiti nulla alia ex re iudicant morbi grauitatem, aut leuitatem, quam ex bona aut mala ęgrorum tolerantia. Sed vt licet videre apud Galenum primo de arte curatiua ad gla. cap. 2. ſignũ febris diariæ quo ab alijs febribus differt, eſt facilis tolerantia non ergo eſt diaria febris videri grauis, ſed potius eſt ad manum humida, eſt enim, vt hic ipſe liber docebit, calor quidam occurrens tactui vaporoſus, & cũ ſuauitate quadam, vt calor ſubſtãtiæ humidæ ſolet; cõtra ac qui in aridiori eſt materia. Hęc itaque eſt tripartita diuiſio. Verùm rogabis qua ratione dicimus has differentias ſumptas eſſe ex materia: nam ſalſam eſſe, videri grauem, aut tactui humidam, non videtur ſignificare materiam, ſed modum quo tactus afficitur. Scire licet Hippocratem, vt Galenus notat, tradidiſſe differẽtias ſumptas ex eſſentia,
alias

alias ex motu, alias ex intentione, has quas modo declaramus, ex materia, sed illas coniunxisse cũ dignotionis modo. Scilicet est id Hippocraticæ breuitatis. Is modo refert differencias ex materia, & interim nominibus ipsis significat modum dignotionis. Sicca salsa est hæctica, in qua calor est factus in solidis, ita appellata quia insuauis est tactui, contra humida ad manum est diaria, cuius calor est in spiritu, appellatur ita, quia velut ab humida substantia afficitur tactus. Tumida & videri grauis, significat febrem pestilentem, ac illius nomine omnem putridam, vno exemplo pessimę putredinis insinuãte nobis Hippocrate totum putridarum genus, quarum calor est factus in succo. Cuniunxit itaque Hippocrates dignotiones cum differentijs, quod & in duabus primis diuisionibus fecisse, facilè deprehendes. Expeditis his differẽtijs quæ ex essentia sunt, etiã addit alias quæ sunt ex accidenti quopiam. Dicens: Aliæ rubicundæ, alię pallidæ, aliæ liuidæ, hæ differẽtiæ manifestè sunt ex accidenti quopiam. Nam colorum magis sunt hæc nomina, quàm febrium. Quamquã diceres satis probabiliter, vltimas has differentias dici nominibus accidentium, tamen esse sumptas ex materia, ex specie inquã succi, atque esse subdiuisionem (vt dicunt) tertiæ

 diui-

diuisionis, scilicet, febris à succo pendens, aut est sanguinea, quod faciei rubro colore significatur, aut biliosa, quod pallido, aut melancholica, quod liuido nigrove, aut pituitosa, quod albido. Sed vtcumque dicas, hę vltimę differentiæ quamquam possint respōdere differentijs ex materia, ex accidentibus sumptæ sunt. Verùm hoc in loco nota, quod in quarto libro controuersiarum medicarum diximus cap. 20. febrium differentias quas Galenus tradidit non esse physicas re vera. Nam febris quod etiam illic mōstratum est, nihil est aliud quàm calor præter naturam. Differentias maximè essentiam attingentes dixit Galenus esse ex intentione, aut remissione, aut motu, aut materia: quæ si re vera speciem permutarent, Differret specie calor paruꝰ à maiori, & calor auri à calore argenti, & calor meridianus à vespertino quo nihil est à phylosophia alienum magis. Non itaque sunt re vera specierum differentiæ hæ, sed medicæ. Nimirum medici in artis constitutione respicentes finem, curationem scilicet, species sibi constituunt, quo ad possunt, eas, quæ sunt accommodatissimę ad curationem peragendam. Dictæ verò sunt à Galeno hæ ex accidentibus, illæ ex essentia, non quòd aliæ illarum essentię sint re vera, vt rationale hominis. Sed quòd accipiantur ex

eo

eoquod necessariò inest rei in qua consistit febris essentia. Nimirum essentia febris consistit in calore, huic necessariò accidit esse intenso aut remisso, & modo aliquo mouere tactum, & inesse alicui materiæ, esse albo aut nigro non accidit calori, sed calido. Ergo hac ratione dicuntur aliæ ex essentia, aliæ ex accidenti. sed hæc require loco citato quarti libri & rursus quinto libro nostrarum controuersiarum. Porrò si vis scire verè essentiales febrium differentias lege caput primum eius compendioli quod de febribus iam in lucem edidi. Ego enim nunc commentatorem ago.

Porrò quæ à ratione maioris minorisque dicuntur, manifestæ sunt, & in hoc genere differentiæ, mos est medicis magnam & paruam febrem nominare: verum impropriè de rei qualitate quantitatis nomen efferunt. Itaque omnes facere consueuerunt, non solùm in febre, sed & in innumeris alijs quæ in qualitate essentiam obtinent, magna tamen & parua nominantur.

MAgnitudo aut paruitas, si quis rigide vtatur nominibus, soli accidunt quantita-

ti. Nam ea tantum quæ quanta ſunt dicuntur magna aut parua, maiora aut minora, æqualia aut inæqualia. Qualia potius dicuntur vehementia aut debilia, intenſa aut remiſſa, ſimilia aut diſsimilia, docet id communis omnibus hominibus ſermo, præterquam quod Ariſtoteles ita vtitur nominibus in categorijs, tamen medici illa nomina ad qualitates etiam transferunt, vt in commentarijs etiam 12.1. aphoriſmo. Galenus ipſe monet. Neque verò ſolùm medici id faciunt, ſed vulgo ita loquũtur, febris eſt magna aut parua, & calor maior aut minor, ſi exactius loqui vis, dicito febrem vehementem aut debilem, intenſiorem calorem aut remiſsiorem.

Quæ verò à materia ſumuntur, in qua calor præter naturam conſiſtat, maximè propriæ caloris præter naturam differentiæ ſunt. ſiue corpus ipſum cordis ille præhenderit, ſiue ſuccos in eius ventriculis contentos: reliqua verò & tertia differentia eſt, vbi aërea eſſentia ſola admodum incaluit, liquida verò & ſolida corpora etiam nunc incaleſcunt, ſed nondum incaluerunt.

Diffe-

DIfferentias quas in Hippo. verbis delitescentes, adhuc scripserat Galenus, scribit modo distinctè suo more. Atqui reliquis omissis, accedit ad maximè proprias, nam in harum declaratione versabitur totum hoc opus. Eæ sunt quæ accipiuntur ex materia, illæ enim sunt omnium maximè propriæ calori ipsi, quia qua ratione est accidens, nihil est ei magis intimū, quā inesse materię, vsq; adeò vt Aristo. hac tm̄ ratiõe accidēs finiuerit. ergo maximè propriæ febriū differētiæ sūt, quæ ex materia accipiūtur: hæ verò sunt tres, quas antea etiā diximus, quia tres sunt substātiæ in nostris corporibus, in quibus calor potest esse factus, spiritus, succi, & membra. Atque ita febris potest esse ephemera, humida, siue ex succo: aut hectica. Sunt qui non intelligentes cur differentiæ ex materia sint magis propriæ alijs, locum hunc ita interpretantur, inter differentias ex materia maximè proprias esse eas quæ sunt in hac diuisione, vt calor est in succo, aut spiritibus, aut membris. Sed hunc sensum non patiuntur verba ipsa, est enim ita scriptum. ἀι δὲ παρὰ τὴν ὕλην, εἰ ἦ τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο θερμὸν, οἰκειόταται διαφοραὶ παρὰ φύσιν θερμασίας εἰσὶν. Id est differentiæ autem, (si verò ille sensus verborum foret, dicendum esset, τῶν δὲ διαφορῶν, dif-

ferentiarũ autẽ, aut εν ταῖσ μὲν διαφοραῖσ. indifferentijs autem) ſecundum materiam maximè propriæ ſunt, & cætera, itaque dictio neque eſt obſcura neque amphibologica, ſed ſignificat apertè quæ diximus.

Neque enim parum differt aliquid incaleſcere aut incaluiſſe.

CVm dixiſſet paulo antè, tertia differentia eſt vbi aërea ſola eſſentia admodum incaluit, liquida verò & ſolida corpora etiam nunc incaleſcunt, ſed nondum incaluerunt, in horum declarationem dicit modò, neque enim parum differt, aliquid incaleſcere & calefactum eſſe. Mimirum, vt ſtatim ipſemet dicturus eſt, quæcũque febris hominem teneat, habent calorem omnes illæ ſubſtantiæ, ſpiritus, ſuccus, & ſubſtantia corporis. Sed ſi vnica febris eſt, vnica illarum habet calorem factum, aliæ calorem qui adhuc fit. Multum ergo refert, vt declaremus quid ſit, calorẽ eſſe factum, aut fieri adhuc. Non enim videtur poſſe eſſe verum, quod à Galeno dicitur, corpora ſolida incaleſcunt, ſed nondum incaluerunt. Nam nihil quod mouetur eſt in integra priuatione eius formæ ad quam mouetur, ſed eſt in actu imperfecto. In quam ſententiam di

citur

citur ab Aristotele. 3. physicorum. cap. 2. motus actus quidam esse videtur, imperfectus tamen, propterea quòd ipsum pa sibile imperfectum est, cuius motus est actus. Itaque nō mouetur, quod nondum quidquam comparauit per motum, quia quod nihil omnino mutatum est, quiescit, ergo nihil potest incalescere, quod aliqua ex parte non sit calfactum. Hæc physica ratio euidenter mostrat, Galenum nō appellare hic calorem factum, quemcunque calorem, qui genitus est in substantia quapiā, nam ita omnis febris est calor factus in cordis substantia. Non enim succorum calor, aut spiritus, est morbus, sed intemperies calida ægrotantis corporis. Sed calor hic qui febris est, per febres diarias, & eas quæ pendent ex succis, est in corde dispositio quædam ex interna causa, inflammato inquam spiritu, aut putri vstove succo, pendens. Per febres hęcticas calor cordis est in habitu, eoque difficilè separabilis, nullaque iam ex causa pendens sed fixus per se. Ergo hac in parte intemperies nondum facta est, quæ in dispositione consistit, ita appellata quia ex causa pendet, factaq; in habitu, appellatur ita, quia non pendet ex causa, more earum rerum que iam non fiunt. Sed de hac re latius diximus in

commentario primi capitis libelli de inæquali temperie, illinc pete integram huius rei intelligentiam, si hæc non videntur esse satis.

Ac discas euidentissimè id quod dicitur in huiusmodi exemplis. Cogita mihi calidam aquam lebeti frigido inditam, deinde ab ipsius vicinior lebetis corpus calefieri, nondum verò totum exquisite esse calefactum. Rursus finge in calidum atque ignitum lebetem frigidã aquam infusam, deinde calefieri quidem adhuc, nondum autem ipsam incaluisse, in horũ secundo exemplo, prima febrium differentia, quam corpus ipsum cordis occupasse diximus in primo verò, ea quæ in succis, qui in ipso sunt consistit: reliqua verò & tertia exemplum omnino simile non habet. Sed clarioris doctrinæ gratia, animo concipe fabrilem follem, trahẽtem ad se aërem admodum calidũ, deinde verò ab ipso calfieri adhuc, nondũ autem incaluisse. Sed exemplum rei declarandæ naturam magis indicabit, si finxeris in folle contineri succum, atque adhuc magis si foramina follis, per quæ trahit atque emittit aërẽ, ita angusta feceris, vt succo quidem inuia, aëri

aeri verò peruia sint. Qua sane in re maximè differunt naturæ opera, ab ijs quæ homines efficiunt, nam in omnibus arterijs, per multa foramina spirantibus, permista est essentia aërea sanguini: ac nihilominus in ipso corde, vt quæ per eas omnes confluat.

EXemplis lebetis in quem aqua infunditur, & follis fabrilis, nititur Galenus nos quasi manu ducere ad intelligẽdum qua ratione calor factus sit aliquando in spiritu, & in aliis substantijs fiat, & aliquando in succo factus, in reliquis fiat, aliquando factus in substantia cordis, fiat in alijs duabus. Auicenna fen. 1. 4. capi. 1. vtitur exemplo quodam magis acõmodato, balnei in quo sunt tria hæc parietes aqua, & aër possunt enim in eo calidi parietes reliqua calefacere aut calida aqua, aut calidus aër. Sed in hoc capite nihil iam scrupuli superest, præterquam quòd differentiæ hæ febrium malè videntur appellari acceptæ ex materia, cum caloris, qui febris est nihil possit esse materia præter membrorum substantiam. Siquidem, vt dictum est, essentia febris in calore rei viuentis consistit, calor enim excrementorum non fuerit morbus. Certè si quis rigide consideret res habet vt modo diximus. Non sunt illæ differentiæ ex materia, cui

febris ineſt, immo verò partim ex materia, partim ex internis cauſis. Spiritus enim inflammatus, & ſuccus putris, cauſæ febrium potius ſunt, quàm materia ſed Galenus modo non tam rigide diſputat de febris materia, ſed medice magis, & latiuſcule, vt totus is calor qui tactu ſentitur in febricitanti corpore, febris appelletur, quod oſtenſum etiam à nobis eſt in controuerſiarum deciſsione. Modo illud vnum videtur expendẽdum, nũ vere dictum ſit à Galeno hoc in loco in quacunque febre ſimplici eſſe calorem factum in aliqua dictarum ſubſtantiarum. Quando quidem, cum factus calor ſit qui eſt in habitu non pendens ex cauſa, talis verò non poſsit eſſe niſi cum rei ipſius calefactæ, ſubuerſa iam eſt natura, ita vt innatum illi temperamentum corruptum ſit, (nam aliter temperamentum illud aduentitium abſcedente cauſa quæ conſeruat, corrumpetur à naturali rei temperamento, quod ſi nondum euerſum eſt, contra illud pugnat) videtur per febrem continentem quæ ſine putredine eſt, nullibi eſſe factus calor, nam ſanguis cum neque putris neque vſtus ſit, neque alio modo ſecundum ſubſtantiam alteratus, ſed ſecundum qualitatem ſolum, calfactus nempe, non magis habebit factum calorem, quàm aqua

cum

cum ferbet, quam constat detracto igne deferbere. Ego sane non dubito, si sanguis nihil contraxit putredinis aut vstionis, eum calorem habere qui adhuc fiat, cur enim factus sit? Verum per eam febrem nullibi esse calorem factum non cogor concedere. Nam rem ita intelligo. Ea febris quodammodo diaria est, quodammodo ex succis, non tantum duratione aut dierum numero, vt plærique intelligunt, sed natura. Nimirum per eam ardent calefactique sunt spiritus, hique duas alias substantias calefaciunt. Verùm à reliquis diarijs ita differunt, quòd in illis spiritus ardentes succos & membra calfaciunt, ambo per se, in synochis verò appellatis spiritus ardentes faciunt succos ferbere, atque illorum ferbore potissimum membra calfaciunt. Est apud Aristotelem quarto meteorωn appositissimum exemplum. Cum quidpiam in testa elixatur & sartagine frigitur, constat tres substantias adesse, quas licet dictis tribus conferre, igneam exhalationem spiritui, succum succo, rem quæ frigitur elixatur ve membris solidis. Constat non minus has passiones ab ignea exhalatione proficisci, tamen quæ elixantur à succo ipso dicuntur pati, succo patiente ab igne, quæ friguntur, ab igne per se,
ambo

ambobus ſcilicet re inquam ipſa, & ſucco ſimul patiĕtibus ab igne, non alio per aliud. Itaque per alias febres diarias omnia calefiunt ſimul & per ſe ab ſpiritu, quia ſanguis nō erat paratus adeo ferbere: in ſynocho ſpiritus ferbefacit per ſe ſanguinem, & calfacit per ſanguinem ipſa membra. Hinc fit, vt quamquā diaria ſit, longiori duret tempore, quia ferbor ſanguinis valenter facit ſpiritus recaleſcere.

CAPVT. II.

Ncipit igitur hic calor præter naturā, quē febrem etiā nominamus alius ex alio eorū quæ dicta ſunt, ſerpit autē & vnà cū eo quod patitur reliqua duo afficit genera. Facillime igitur à ſuccis ad ſpiritū calor trāſmeat, minùs verò prompte vna cum ſpiritu ſucci accenduntur, quin etiam ſolidum corpus ſuccis, aereæq; ſubſtantiæ promptius elargitur calorem, quā ipſum ab illis accipiat. Omnis enim ſubſtantia

tenuium

tenuium partium facilius quàm ea quæ crassarum est partium, alteratur, est auem tenuissima aeris, crassissima verò solidorum corporum, in medio vtriusque, succorum. Nihil autem in præsenti doctrina reffert spiritum vel aerem dicamus. Nam deipsis alibi exquisitius diffinitum est. Nunc verò sufficiet hoc cognoscere, quod arbitror Hippocrates ostendens dicebat. Continentia, contenta, & impetentia, continentia quidem ipsas solidas corporis partes appellans: contenta verò succos: impetum autem facientia, spiritus. Febrilis enim affectus alias ex alio prædictorum incipit, non permanet autem in eo genere quod primum affectũ est, sed ad reliqua duo serpit: ac nisi prius soluatur, processu temporis illa quoque similiter afficit. Atqui hæc summa sermonis est. Sed oportet ea quæ dicta sunt simul demõstrare, & dignotiones vniuscuiusque generis febrium recensere. Statim verò de earum ortu dicere est necesse.

ACcipit modo iterum Galenus celebratissimam illam febrium diuisionem ex materia, ex alio Hippocratis loco illam educens

educens. Moratur verò vſque adeo in declaranda hac diuiſione, quia tres has differentias proſequuturus eſt ſolùm in toto hoc opere: Hippocrates ergo libro ſexto epidemiωn ſectione ſeptima ita ſcripſit. Spiritus tantus, calor, frigus, craſsities, tenuitas, ſiccitas, humor, plenus imminutus, & copioſior, à quibus mutationes, quales ex qualibus. prout ſe habent contenta, continentia, & impetentia. Quo ſermone obſcuro, nihil aliud puto ſignificari, quàm mutationes omnes in noſtris corporibus fieri, vt habuerint continentia contenta & impetentia: membra ſcilicet, ſucci, & ſpiritus. Igitur febres quoque fient calefactis, aut membris, aut ſuccis, aut ſpiritibus. Vnde prodit præcipua omnium febrium partitio. Cæterum quamquá calor in vnica harum ſubſtantiarum ſit, non manet in ea ſolum, ſed reliquas inuadit. Nam inopinabile eſt, illarum quampiam eſſe valde calidiorem iuſto, & reliquam mediocritatem retinere cum ſimul ſint, atque adeo perſeſe mutuo peruadentes, tamen quoniam calorem bifariam eſſe poſſe in ſub ſtantia aliqua antea dixit, factum aut non factum, & in ea ſubſtantia, à qua febris ſpecies ſumitur, ſemper ſit factus, bifariam poterit ſubſtantia calefacta duas alias afficere, aut calefaciendo ipſas

ipſas calore qui ſolum fiat, aut trahendo eas, etiam ad calorem factum. Prima illa affectio ſemper fit, ſemper enim in quacunque febre ſunt tres ſubſtantię cum calore, ſecunda hæc non ſemper, ſed cum fit febris permutatio, aut febris cum febre complicatio. De prima permutatione loquitur Galenus in primis capitis verbis cum dicit, incipit hic calor alias ex alio quæ dicta ſunt, ſerpit autem & vna cum eo afficit reliqua duo genera: Sed vbi addit, facillime igitur à ſuccis ad ſpiritum calor tranſmeat, minus verò promptè vna cum ſpiritu ſucci accenduntur, non diſputat de permutatione febrium, ſed de ſola alteratione: nimirum ſpiritus, quia tenuiſsimus facillime caleſcit, deinde ſuccus, difficillime membrum. Proinde citius & facilius, calefacto ſucco calefit ſpiritus, quàm contra. Tamen ſi ſermo eſſet hic de permutatione febrium, ſermo non eſſet verus. Nam diaria frequenter permutatur in putridam, putrida nunquam permutatur in diariam, immo verò quod febre putrida laboret: nullus incidit in diariam, niſi accedat cauſa procatharctica: tunc enim poteſt cum ea copulari. Itaque male ex hac ſententia quæ etiam ſcripta eſt in quinto capite libelli de inęquali intemperie, colligunt nonnulli, ſemper

fieri

fieri febrem diariam ante putridam, saltem cum putrida fit à causa procatartica, & putridam etiam ante hæcticam, vel saltem diariã ante hæcticam, ita vt hæctica à principio nunquam fiat. Quia, dicunt, accedente quacunq; causa, necesse esse calescere primùm substantiam, quæ facilius inflammatur, deinde aliam. Sed falluntur, nam Galenus quamquam dixit spiritum esse paratissimum ad incalescendũ, non tamen dixit ad contrahendum calorem factum. Itaque lubens concesserim, accedente causa externa semper incalescere spiritus ante succos, sed non esse semper calfactos prius. Interim verò, dum omnes substantiæ incalescunt, nulla adhuc calefacta, non est febris quępiam, etiam si calor sit intensissimus, magis quàm in homine ardente ira cui nulla febris superuenit. Sed de his in hoc ipso libro iterum dicetur, & in quinto controuersiarum fusius à me dictum est. In vltimis capitis verbis loquitur de secundo modo quo se hæ substantię afficiunt, vbi inquit, febrilis enim affectus alias ex alio prædictorum incipit, non permanet autem in eo genere quod primum affectũ est, sed ad reliqua duo serpit, vt ex diaria fit putrida, ex hac hæctica. Quòd horum verborum hic sit sensus sequentia hæc indicant. Ac nisi prius soluatur processu temporis, illa quoque

que ſimiliter afficit, ὡσάυτως eodem modo, ac in prima ſubſtantia erat calor, videlicet facto calore quod verò à Galeno dictum eſt, nō permanet in eo quod prius affectum eſt, ſed in reliqua duo ſerpit, ne intellige, quod non nulli barbarorum, vt tollant febrium concurſus, cùm calor in aliam ſubſtantiam tranſit, nō permanere in priori, id eſt, priorem deſtituere, ſed intellige non conſiſtere ſolum in priori illa ſubſtantia. Obiter Galenus in hoc capite tetigit naturam ſpirituum, refugit verò illius integram declarationem, tamquam ab hoc loco alienam, & in aliis locis ſatis declaratam, videlicet in opere de placitis Hippocratis & Platonis, & libro aduerſus eraſiſtratum, quod ſanguis in arterijs contineatur, & obiter, vt hic, in multis aliis locis. Dicit verò in hoc capite illud vnum, nihil referre aërem illum appelles aut ſpiritum. Non quidem ſignificans nobis, (quod fuchſius intelligit) ſpiritum ſola craſsitie differre ab aëre, differt enim etiã ſpecie, atque ea mutatio qua ex aëre ſpiritus fit, ortus eſt vere. Nã qua ratione aër poſsit eſſe inſtrumentum primum noſtræ animæ? Adde quòd ſi ſpiritus ab aëre factus, non differret ſpecie ab eo nō eſſent ſpiritus ipſi, quamquam eiuſdem eſſent facultatis, vt vitalis, aut animalis, vnius ſpeciei Nam

ſpiritus non fit ex aëre ſolùm, ſed etiam ex ſanguinis vapore. Sed qui ex ſanguinis vapore fit, non eſt aër, aut ergo ſpiritus ipſi vitales inter ſe ipſos ſpecie ſunt diuerſi, aut certe nullus ſpiritus vitalis eſt re vera aër. Galenus ſanè libello, quòd ſanguis in arterijs ſecũdum naturam cõtineatur, monſtrat ſpiritum aëre eſſe craſsiorẽ, ſpeciei non meminit, quia ad inceptam illic diſputationem nihil interſit. Vnde ergo colligis, illum dixiſſe ſola craſsitie differre? hic quoque dixit nihil refferre aërem dicas aut ſpiritũ, addidit vero caute admodum, in præſenti doctrina, dicens, nihil autem in præſenti doctrina refert, aërem aut ſpiritum appellare: ſignificans luculenter, differre ſpiritum ab aëre revera, ſed ad præſentem doctrinam nihil referre illã differentiam declarari. Nam ad id quod modo dicitur, illud vnum oportet ſciri, illum eſſe ſubſtãtiam tenuem, quo ſcilicet facilius alijs inflammetur. Ergo nihil refert ad hanc doctrinã ſpiritum appelles aut aërem: nam vtroque horum nominum ſubſtantia tenuiſsima ſignificatur. Sed caput præſens non indiget enarratione maiori.

CAPVT. III.

Quod

Vod igitur ex laſsitudine, ira, mœrore, ſolis vſtione, frigore, vigilijs, cruditate, ebrietate, & ſatietate non nulli febricitare conſpiciũtur, omnibus iam hominibus perſpicuum eſt, ab ipſius rei euidentia edoctis. Quinetiam peſtilentem aeris conſtitutionem, afferre febrem, minime ignorant quicunque intelligentia participant. Quemadmodum & verſari cum ijs qui peſte laborant, admodũ periculoſum eſſe. In commodum enim ne hinc capiatur; periculum eſt, veluti à ſcabie quadã & lippitudine: minime præterea tutum eſt, cũ ijs qui tabe tenentur, conuerſari, atque in totũ cum omnibus qui putridum exhalant, adeo vt domus, in quibus decumbunt, grauiter oleant. Longa inſuper experientia compertum eſt, eos qui exercitationum cõſuetudinem omiſerint, alijs quibuſdam morbis & maxime febrilibus corripi. Et quòd plenitudo vocata procreet febres atque nonnulli etiam cibi praui, ac medicamenta, & æſtus circa canis ortum, atque alia huiuſmodi, ab omnibus hominibus

(vt ita dixerim) cognoscitur. Qui verò ab ipsis incorporibus nostris fiat affectus, ex quo febricitamus, hoc ignorant plærique hominùm & nonnulli medicorum, duplex autem talia ignorantium genus est alterum quidem quod ipsa dumtaxat experientia nititur, tanquam nulla ratione rei cuiusque natura inueniri possit: alter vero cætus hominum est eorum qui sapientes videntur, ignorantia verò æque ac priores laborantes, sententiæ tamen opinionem habentes. Inscitia autem laborare eos contingit quia in methodis logicis prius non sunt exercitati, è quibus dignoscuntur ac discernuntur à demonstrantibus sumptionibus, verisimilia quidem sed quæ nihil veri aut inuenire aut demonstrare possunt. Huic verò inscitiæ, quia insolentia accessit, nonnulli ex eis in tantum stuporem atque audaciam deuenerunt, vt neque ea quæ omnes homines cognoscunt experientia ipsa edocti, febriūq; causas esse fateantur. de quibus cū in libro de causis procatarticis nominatis abūde disseruerim nihil opus est nūc mentionē facere vanæ, ipsorum loquacitatis. Neque enim contradictionem

nē neq; sophismatū solutionem continentē sermonem hūc constitui, sed instituentem ac docentem, habentemque hypotheses in alijs libris demonstratas, ac febrium differentias docentem.

FAlluntur hoc in loco enarratores fere omnes, putantes Galenum velle hic docere causas generationis febrium diariarum, non enim magis hic agit de diariarum causis, quàm putridarum, aut hæcticarū, sed de causis febrium indistinctè. Nam quamquam meminit causarum procatharticarum, quæ semper fere diarias solent committere, neque tamen illæ causæ solas diarias committere possunt, sed putridas etiam & hæcticas nonnunquam, neque Galenus meminit solum illarū quæ diarias faciunt magna ex parte, sed inter illas etiam aliquarum, quæ semper faciunt putridas aut fere semper, cuiusmodi aëris pestilens constitutio. Non ergo id est Galeno institutum, sed quod promiserat, docere inquam modum quo febres fiunt, incipitque disputationem acceptis ijs quæ manifesta sunt, & ab omnibus citra controuersiam conceduntur. Proindeque dicit: quòd quidē ex lassitudine ira, merore, solis vstione, frigore, vigilijs, cruditate, ebrietate, & satietate febris fiunt, experimen-

rimentum quotidianum docet, quod etiam ex aere pestilenti omnes sciunt, quicũque nõ sunt omnino ignari, non minus quàm constat, periculosum esse versari cum ijs qui peste laborãt, inficiuntur enim hi haud obscurius, quàm qui simul versantur cum homine scabie, aut lippitudine aut tabe, ea scilicet quæ fit ob pulmonis vlcera, (non enim omnis ariditas est morbus contagiosus) laborante, aut in vniuersum cum homine putridum adeo expirante, vt cubiculum in quo decumbit grauiter oleat. Longo etiam experimento constat, consuetæ exercitationis intermissionem multorum morborum, eorum maxime qui cum febre consistunt solere esse causam: quod etiam plenitudo, & cibi praui, & tempus æstiuum, & medicamenta, febres solent excitare. Hæc omnia, nulli dubium est, febrium causas esse solere: sed qua ratione illarum quælibet id faciat, aut quam interiùs affectionem generent, qua febris fiat (neque enim omnes eodem modo faciunt, sed aliæ adstringendo cutem, aliæ ad putredinem trahendo succos, aliæ mouendo spiritus, aliæ aliter) id non tam est manifestum, proindeque explicatione indiget. De modo quo contagium fit, & qui morbi sint contagiosi, dictum à me est, libro quarto controuersiarum capit. vltimo, cui de sympathia & antipa-

tipathia titulum dedi. Vbi latiſsime omnia problemata, quæ in hac diſputatione ſunt, diſſolui. Modo illud vnum lubet repetere: nullum contagium morbi fieri ſine tranſmiſſu rei alicuius, ab eo qui infectus eſt in eum qui inficitur. Id verò conſtat, cum omnis naturalis actio fiat per contactum. Ergo & faſcinatio, & alia quæuis ſympathia inter diuerſa corpora, traſmiſſu rei alicuius fit, & quæcunque cauſæ, ſine rei alicuius tranſmiſſu redduntur, ſunt neniæ, & figmenta. Mittuntur ergo ſemina contagij, quæ inquinamenta quædam ſunt, ab ægrotante prius homine in eum qui contagio afficitur. Illos igitur conſtat morbos contagioſos eſſe, qui parti inſideant, Ex qua in alios homines illa inquinamenta mittantur, reliquos verò nequaquam. Sunt duo corporis loca, ex quibus emiſſa inquinamenta, facillime in alio corpore recipiuntur: partes quæ ad cutem ſunt, & quæ ad thoracem. Quia ex cute effluunt vt ex parte extima, atque ita occurrunt ſtatim vicino corpori: ex thorace emittitur multa copia putridorum vaporum expiratione. Accedit etiam, quòd non ſatis eſt quo contagium fiat, vt inquinamenta, quæ ex affecto fluunt corpore, vicinum tangant, niſi partem
 etiam

etiam illam vicini corporis, ex qua ipsa fluunt contigerint. Nam si inquinamenta, quæ ex putrescente pulmone veniunt, hepati occurrerent, & non pulmoni, læderēt fortaſsis sic quoque, tamen pthisim non facerent. Vocamus verò contagium, corporis sani cum corpore ægrotante, infectionem similem. Ergo vt contagium fiat, necesse est inquinamenta quæ ex affecto sunt corpore, eidem parti occurrere, à qua veniunt, vt quæ ex pulmone pulmoni, cerebro, quæ ex cerebro. Id verò solis dictis partibus potest accidere, quia quæ ab hoc expirantur, ab illo inspirantur facillime, & quæ ex cute prodeunt, cuti fiunt obuia, quæ verò ex alijs partibus exhalant, aut pauciora sunt, quàm vt ad vicina corpora veniant integris viribus, aut cuti soli occurrunt, ex illis partibus quas respiratio attēperat, vel siquid venit ad eas partes ex quibus effluxit, est perquā minimum, & ab aliis alteratum prius. Superest ergo versari cū ægrotantibus, vtcumque ægrotent, numquam esse vtile, quia quamquam similes morbos nō transfundant, possunt aliter lædere: tamen cōtagiosos duplices tantū morbos esse, eos scilicet qui cū cutis sunt vitijs aut cum respirationis corruptione. Solum itaque morbi ij qui affligunt thoracis partem, aut etiam caput, (nā cerebro etiam est sua respiratio) aut cutem

conta-

contagiosi esse possunt. Quare cũ asthmaticis, aut pthisicis, aut perineumonicis, aut elephante, aut lepra, aut vitiligine, aut morbo gallico laborantibus versari, admodum periculosum est, cum pleuriticis, aut phreniticis, aut lethargicis, aut coriza laborantibus, non est tutum. Ex dictis satis iam liquet, febrem vt febris est, non esse morbum contagiosum, neutrum enim illorum per se habet, tamen aliquas illarum species esse contagiosas, puta pestilentes. Nam vt docet Galenus 3. de præsagit. ex pulsibus, signum inseparabile est ab illis fętor anhelitus. Scabies etiam, & omnia illius genera, contagiosi morbi sunt, quia sunt cutis, lippitudo non minus, est enim palpebrarum oculi inflammatio; quæ extimæ partes etiam sunt. Acceditque oculos gratia rectitudinis intuitus, maximè omnium partium sua inquinamenta in alia corpora infigere. Contagium itaque hac ratione fit: qua ratione causæ omnes quas experimento constat febres facere id faciant, non omnes sciunt, duplicis autem sectæ medicos inquit rem hanc ignorasse, empiricos, qui sola experientia contenti, nullius rei causam scructabantur, & quosdam alios qui ex logicæ artis ignorantia, non distinguentes probabiles rationes à monstrationibus, sophisticis quibusdam argutijs suasi in eam venerunt

rũt opinionem, cauſas procatharticas non eſſe morborum cauſas. Verùmtamen horum error conuictus eſt à Galeno libello quem ſcripſit de cauſis procatharticis, & à nobis de eadẽ re dicta ſunt quæ oportuit ſciri, libro quarto controuerſiarum, quæ modo nihil refert vt repetantur, ſed veram doctrinam properat Galenus aperire, quod fiet iactis quibuſdam fundamentis, quæ capite ſequenti cõtinebuntur.

CAPVT IIII.

Ypotheſes igitur ipſorum ſunt, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, eſſe corporũ elementa, & primos morbos fieri ex horũ intemperie, è quibus vnum eſſe etiam febrem, poſtquam in corde calor quidam præter naturam generatur, differentiæ verò in genere caloris, de quibus præſens tractat ſermo, à materierum differentia febrilem calorem

rem suscipientium, quæ tres genere sunt, sumebantur. Aut enim in ipso cordis corpore primo ipsum accendi dicebant, aut in succis, aut in spiritu. Precedere autem omniū febriū constitutionem, causas omnibus euidenter cognitas: quas paulo antè commemorauimus, è quarum obseruatione empyricus quidē medicus ad curationem nonnihil iuuatur, rationalis verò ad ipsam rerum naturam accedēs, per indicationes, ab illa tum ad futurorum prænotionem, tum ad curationis inuentionē iuuatur, vtens omnibus quidem per experientiam inuentis, multa verò ipsis ex rationali methodo adijciens, quæ igitur sunt per vtrāque partem inuenta, experientiam dico & rationem, alibi indicauimus: qui verò à singulis procatharticis causis in corpore consistat affectus, qui febrem accendit, nunc dicere propositum est.

HYpotheses has nō tam oportet declarare, quàm recipere ad dicenda, sunt enim per se manifestę satis. Illud vnum indiget animaduersione, quod ex causis mani-

manifestis rationales medicos iuuari dicit ad cognitionem futurorum, & ad curationem. Intelligẽdum siquidem est eas causas quę durant adhuc in corpore simul cum affectu, indicare posse curationem, vt bubonem, & cruditatem, & vstionem, & constipationem cutis, tamen eas quæ iam abscesserunt, vt ira & exercitatio, quæ cum iam abscesserint febrilẽ in corpore reliquere affectum, ad præcognitionem eorum, quę circa ægrotantem timeri aut expectari debent, posse aliquid prestare, tamen ad curationem nullam indicationem præstare posse per se, sed tantum per id quod accedit, per eos scilicet affectus quos in corpore reliquere. Hoc docet Gal. lib. 4. metho. cap. 3. qua assertione nulla est verior aut euidentior per sese. Nam illud tantum dici debet indicare aut conindicare (nam indicationis nomine ambo hæc intelligo) cuius causa aliter agitur circa ægrotantem, ac ageretur, nisi illud intercederet. Verũ causa eius quod iam præterijt, atque cuius nihil adhuc superest, nihil variat curationis modus. Nam finge duo homines febricitare eiusdem generis febre, atque vehementia æquali, robur quoq; esse his æque vehemens, sint eadem ætate, eisdem rebus assueuerint, eandem regionem inhabitent, cœperit ille ex ira febricitare, hic ex

exer

exercitatione, quę ambę causę iã conquieuerint manente febre, an non eadem curatione vtendum est? quid enim interest, hac aut illa causa ęgrotantem esse læsum, si diuersas causas idem corporis affectus consequutus est? Cæterùm Argenterius Castellonouanus vir acuto sanè ingenio, qui cum non esse studiosis hominibus iurandum in cuiusquã verba, neque antiquos autores pro dijs habendos, rectè censeat, tam nimiam licentiam arripuit vt nõ sine multis erroribus singula Galeni placita studeat euertere. Accusat hac in parte eũ cõtradictionis, quòd cũ 4. methodi dixerit causas procatharticas nõ indicare ad curationẽ, quòd neque adhuc permaneant, neque re aliqua indigeant, tamen concedit nono eiusdẽ operis libro, temperamentum quod fuit antèquam homo laboraret, indicare curationem, atque consuetudinem, & victũm qui ante cessit, & ætatem. Itaque (inquit) si consuetudo & hæc omnia indicant, indicent etiam & omnes causæ quantumuis elapsę sint, indicet etiam tempus quo quis incidit in morbum, quod tamen indicare negat etiam Galenus loco citato. His argutijs adeò exultat Argenterius vt Galenum increpet vt nugacem, cũ tamẽ hæc sua argumenta vt alia quam multa si res intelligatur facilè dilui posint. Nam quantũ interest

tereſt inter innatùm corpori temperamentũ, ætatem conſuetudinem, & inter procatharticas cauſas quæ iam elapſę ſunt? Certè febricitantem læſionis principium accepiſſe ab ira aut perfrigeratione, aut omnino ſine euidenti cauſa, ad coniectandum qualis affectus hominem prehenderit, non parum facit, ſed re planè intellecta, nihil in curatione permutandum eſt gratia cauſæ, ſed gratia illius quod in corpore ingenerauit: tamen hominẽ eſſe hoc temperamento natura ſua, aut hac ætate, aut hac conſuetudine, non modo ad facilius aſſequẽdum, quali teneatur affectu facit, ſed hoc planè perſpecto, curationis modum facit variare. Nam temperamentum natiuum, ætas, & conſuetudo, ſunt in numero rerum naturalium, ac proinde per morbos ſeruari debẽt, quare addunt, aut detrahunt viribus medicamentorum, vt in hanc aut in illam partem inclinantia, cum morbo habent ſimilitudinẽ (vt temperamentum calidum, ætas iuuenilis, vſus calidorum cum febre) aut diſsimilitudinem, vt temperamentum frigidum, ſenilis ætas, frigidorum vſus cum coriza. At (inquit) hæc non manent per morbos, tamen indicãt. Quæ quęſo non manent? an non manet ętas? iã verò temperamentum quod erat antequã æger incideret in morbũm, id quoque manet,

net, aliquatenus permutatum. Nam per morbos qui fiunt, temperamenta innata non ſunt omnino euerſa, ſed euertuntur. Conſuetudinem ipſe medicus debet per morbos conſeruare, vt ſi non alia ratione, hac ſaltem curationis ratio permutetur, accedit, quod conſuetudo non eſt ipſe vſus, ſed natura quædam aduentitia vſu comparata, quæ manet vſque dum aut longa vſus intermiſsione, aut contrario vſu deletur. Dicimus enim verè conſuetudinem habere ambulandi, etiam eum qui ſedet. Verùm hæc diffuſè ſatis docuimus libro octauo controuerſiarum med. cap. quinto, cui titulum dedimus de conſuetudine, & natura, hic obiter dicta ſint propter calumnias argenterij.

CAPVT V.

Vum igitur nunc videamus, non vnum modum, neque generatiõis, neque auctionis caloris, quandoquidem neq; ipſius ignis, ſed vel propter motum, vel

vel propter putredinem, vel propter consuetudinem cum altero calore, vel propter supressionem calidi efluuij, vel propter permistionẽ substantiæ calidæ, vel quodam ex fonte effer uescentis aut genitæ, scilicet vt ad sensum nostrum, vel augentis calorem, omnino est necessarium & febrium causas in dictos modos reduci. Veluti protinus vstio, siue ipsius solis actio, talem habet appellationẽ, siue ipsa quæ in nostro corpore fit passio, siue quæ iam est facta, est quidem ea ipsa calor præter naturam, febris tamen nondum est, nisi concalefecerit cor. Totum sanè hoc genus causæ ex consuetudine fit cum re calefaciẽte, siue sol, siue ignis, siue pharmacum sit, quod calefacit extrinsecus oppositum, aut appropinquans, aut contingens, aut vtcunque aliter quispiam nominare velit. Ira autem velut ferbor quidã, & vehemens motus est irascibilis facultatis, in corpore ipso cordis residentis. Concalescit autem cum illa aliquando spiritus, est cum & sanguinis substantia, atque si parata sint corpora quæ susceperunt, ad diutius retinendum calorem, etiam si cordis motus sedetur, ma-

nent

nent hæc præter naturam calida, & febricitare hominem necesse est: Talis igitur febris principium habet motum & feruorem caloris insiti, quæ autem ex tristitia fit, non item feruorem, sed tantummodo motum. Quæ vero ex lassitudine, principium quidem & ipsa habet motum plurimum, musculorum, & neruorũ, & ligamentorum, & articulorum, quæ quidem prima incalescunt, communicatur vero inde calor per continuum ad cor, & tunc febricitant. Quæ vero propter densitatem cutis accenditur febris; qualis maxime adstrictis & refrigeratis accidere consueuit; collecto in corpore mordaci effluuio gignitur, diflantur enim semper animalium corpora duobus modis, abeuntibus quidem foras quotidie vaporosis fuliginosisque excrementis, attracta autem intro, refrigerante, & ventilante naturalem calorem aërea substantia. Cũ igitur causa aliqua fortis condensans cutem prædictos meatus constrinxerit, sæpe in plethoricũ affectum inducit, quando effluuium vaporosum ac vtile fuerit: est cum & in febrem inducit, quando acre ac mordax fuerit: & hinc

præcipuè, quia nihil intra corpus trahitur refrigerans, calor augetur. Acre autem ac mordax excrementũ ijs effluit qui natura vitiosis succis magis abundant, aut ijs qui prauos cibos ingerunt, & frequenter cruditate laborant, præsertim, si post tales cibos, aut limosam, aut cœnosam, aut lutosam, aut palustrẽ, aut stagnantem, aut alio quouis modo corruptam, aut putrefactam aquam biberunt. Eodem modo euenit & immoderatè laborantibus, aut vigilantibus, aut cogitantibus, aut acria medicamenta frequenter ingerentibus. Cibos igitur prauos dico & natura tales, quemadmodum cepæ, allia, nasturtium, porrum, brassica, ocimum, vrtica, & quicunq; alij vocantur siluestres, veluti etiam & apud nos lapsanæ, & qui etiam natura boni sunt, ob putredinem verò quandã, prædictis æqualem, aut etiam sæpenumero maiorem, prauitatem contrahunt, quemadmodum triticum, ordeum, & aliæ omnes fruges esui aptæ, partim ob temporis longitudinem ad putridum affectum deductæ, partim situ propter prauã repositionem repletæ, partim verò à primo or-

tu

tu vitiatæ. Talibus igitur edulijs & nunc coacti vesci plurimi propter famem, alij quidem interierunt à putridis & pestilentibus febribus, alij verò exanthematis scabiosis ac leprosis correpti sunt. Cum igitur plenum fuerit corpus talibus succis, nulla autem obstructio in aliquo viscerum fuerit, libere autem ventiletur ac refrigeretur per cutem totum animal, sanum quidem est, sed lubricam & fallacem salutem habet, quando autem vel externa facies adstringitur, vel meatus profundi obstruuntur, ex adstrictionibus quidē nunc dictum, ex obstructionibus autem statim dicendum febrium genus sequitur. Nihil igitur mirum, cur ex ijs qui cruditate laborauerunt, nonnulli quidem febricitarunt, alij verò non, nam plenis iam succis vitiosis, & ijs qui malè difflabantur intempestiuè laborauerint, aut balneis immodestiùs vsi sunt, promptum erat febricitare, qui verò bonis pleni fuerant succis, ac bene difflabantur, & quieuerunt, ventriculo & hepate robusti, non poterant febricitare. Manet enim illis tunc circa ventriculū & hepar quicquid cor-

corruptum est, & spatio temporis paulatim coquitur, atque bonum efficitur. Quemadmodum & ijs qui vehementiores motus, aut æstiuum solem sustinent, aut balneo dulcium aquarum vtuntur, corrupti cibi in vniuersum habitum corporis transsumuntur. Sic & eos quibus corrupti cibi deorsum lati sunt, febris non est sequuta, nisi aliã ob causam fiat, vt si sæpe surgendo in lassitudinem inciderint, aut phlegmone ventriculi correpti fuerint.

VUlt Galenus modo docere, vt vltima pręcedentis capitis verba significarunt, qui affectus in nostris corporibus fiat à singulis causis manifestis, cum febris fit. Non enim illæ omnes eodem modo faciunt, sed diuersis. redegit ergo omnes causas caloris libello de causis morborum ad quinque genera. Omnia enim quæ incalescunt, id pati dixit, aut propter motum, aut propter putredinem, aut propter viciniam rei calefacientis, aut propter constrictionem, aut propter cibum calidum. Itaque quæcunque causa calefacit, aliquo horum quinque modorum facit. Quod Galenus postquam hæc ita proposuit in principio capitis, decurrens per singulas causas, aut saltem

per multas earum, ex quibus febris solet oriri, inductione monstrat. Vt æstus solis, & res omnis calida extrinsecus occurrés; vicinia rei calfacientis est causa: ira & metus, motu, animi scilicet. Constrictio cutis, cohibitione calidi effluuij. Vsus prauorum ciborum, corruptione aut putredine. Itaque hic est capitis huius discursus: Quandoquidem febris nihil aliud est quàm calor, eędem erunt causę febris quę caloris: Proinde ergo repetit hic illa eadem quæ libello de causis morborum de caloris causis erant dicta. Quod illic dixit (est caput 2. lib. de causis morborum) propter constrictionem, hic vocat retentionem calidi effluuij, quia constrictio non aliter potest facere calorem, quàm retentione substantiæ calidæ, quæ efflueret. Quod illic dixit, propter cibum calidum, hic rem magis distinguens, dixit propter permistionem substantiæ calidæ, velut ex quodam fonte efferuescentis, aut genitæ ad nostrum sensum, vel augentis calorem: Nimirum sub hac differentia quinta oportet intelligi cibum, & potum, & medicamentum calidum quodcunque interiùs assumptum, & quidquid interiùs efferuescit: Atque ita quinta hac differentia tam latè patente, nomine motus, non opus erit intelligere & motus corporis & animi, sed motum secun-

dum locum. Nam erit omnis animi perturbatio calorem faciens, motu innati calidi, aut ferbore, aut vtroque. De causa quæ motus calorem facit, dictum abunde est à me libro quarto cõtrouersiarum cap. de morborum causis. Illud nunc phylosophis omnibus concedamus, ne huc transcribamus monstrationes, motum esse causam caloris, de putredine etiam, quòdque res omnes quæ putrescunt calore præternaturam afficiuntur, dictum ibidem est, & latiùs adhuc in commentarijs 4. libri meteorωn Aristo. An dictæ modo caloris causæ numero quinque, ad pauciores reduci posint, disputant nonnulli, dicentes putredinem posse silentio præteriri, vbi dicta sit adstrictio, & cibum, & potum, vbi dicta sit vicina rei calidioris. Tamen nos in sequentibus dicemus, quod in quinto libro controuersiarum cap. vltimo mostrauimus, & libello de inæquali intemperie ex ipso Galeno confirmauimus, non semper putredinem nasci ex obstructione. Cætera verò, multò distinctius loquitur Galenus, alterationem à rebus extrinsecus occurrentibus viciniam appellans, à rebus verò interiora peruadẽtibus, permistionem. Itaque leuis est hæc quæstio, & minime necessaria. Illud satis constat, nihil à Galeno superfluè hic dici. Nã si ad pauciora mem-

membra causas caloris reduxisset, loqueretur obscurè, & non tam aptè. Iram ferborem esse, & motum vehementem animi, satis conuenit inter omnes. Diximus nos de illius essentia, & vi multa in quinto libro controuersiarũ. Irascibilem facultatem residere in corde omnium phylosophorum est opinio, nam de aliarum facultatum concupiscibilis inquam & rationalis sedibus est controuersia, tamen irascibilem, quæ eadem est vitalis nuncupata, nullus nisi in corde collocauit, nisi fortè vnus Pelops medicus, qui vt Gale. inquit 6. de plac. omnium instrumentorum originem cerebrũ esse putabat, contra prorsum ac Aristo. qui omnia deducit è corde. Plato tamen, cuius sententiam in 2. libro controuersiarum confirmauimus, irascibilem solum facultatem in corde collocat. Tristitia reuocat introrsum calidum innatum, tamen non feruefacit, immò verò per se feruorem sedat. Adstrictio cutis, qualis fieri solet ex refrigeratione, aut à medicamento aliquo, aut vi adstrictoria balnei adstrictis, retētione calidi effluuij febrem facit. Verùm hæc effluuij retentio, non in omnibus febrem parit, sed in eis qui acribus redundant excrementis. Nam quibus talia non sunt, potiùs fit ex cutis densitate plethora, quàm febris. Colligere verò solent

excrementa acria & mordacia, qui natura sua sunt abundantes malis succis (vocat hos Galenus cacochymos) & qui cibis mali succi vtuntur, & assiduè laborant cruditatibus, & multò magis qui post ingestos malos cibos putrē aquam bibunt (solet esse putris aqua limosa aut cœnosa, palustris, aut stagnans) & ijs, qui immodice laborant, aut vigilant, aut meditantur, aut assiduè acria medicamenta ingerunt. Vt hinc constet, quantum errent nonnulli, qui multis medicamentis assiduè, non adeo magna causa cogente, vtuntur. Praui cibi & natura tales sunt, quicunque sunt praui succi, cuiusmodi Galenus multa refert, allia scilicet, cepe, nasturtium, brassica, ocimum, vrtica, lapsana, & in summa agrestia omnia olera, talia enim omnia praui succi esse docet Galenus lib. de cibis boni & mali succi. Verū licet tibi horum omnium capita legere apud Gal. in opere de alimentorum facultate (habent enim ibi horum pleraque propria capita) nisi illorum malitiam per te ipsum expertus es. Nasturtij & lapsanæ capita sunt 7. de simpl. medi. facultate, vt non opus sit huc illa omnia transferre, sed illud vnum dicere, hæc omnia interius assumpta in prauos succos mutari, quibus multos esse coactos vesci, per longam quandam famen, in caritate annonæ,
quæ

quæ multas nationes romano imperio subditas afflixit, & eos lapsos esse in multos morbos, qui prauorum succorum sunt soboles, narrat Galen. ipse libello dicto de cibis boni & mali succi. Vbi imprimis nota, multo aliter hic accipi nomen famis, quàm in apho. illo secundæ sectionis, vbi fames laborandum non est, hic enim significat caritatem annonę, in aphorismo verò defectum cibi, non tamen vere dixeris, vbi est caritas annonæ, laborandum non est. Potest enim aliquis, cara alioqui annona, abundare, & laborare. Nomen hoc ἐξάνθημα non vnico modo à Galeno vsurpatur, sed aliquando speciatim pro quadam specie pustularum, de quibus dicam statim, aliquãdo latius patente appellatione, pro omni cutis macula, vt patet ex libro de atra bile, vbi elephantem inter exanthemata recensuit, his verbis, sed & alia quoque pluribus non febrientibus exanthemata per cutem crassescentem, siccescentemque oriri videmus, vtique natura melancholici humoris redundantiam foras extrudẽte, cujus generis est is quem elephantem nominant. Itaque hoc Galeni loco etiam elephas est exanthema. Sed speciatim, quæ sint exanthemata à græcis vocata dicit Celsus lib. 5. cap. 28. ita scribens. Modo circa totum corpus partem ve asperedo quædam fit similis his pustu-

lis, quæ ex vrtica, vel ex sudore nascuntur ἐξανθήματα græci vocant, eaque modo rubent, modo colorem cutis non exedunt, nonnunquã plures similes varis oriuntur, nonnunquam maiores pustulæ liuidæ, aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato, subestque humor ex hac descriptione satis bene videtur mihi colligere multi neotericorũ ἐξανθήματα esse quas hodie variolas & morbilos vocamus. Vt inter cætera similitudo quæ illis cum varis intercedit abunde declarat. Vt hinc variolæ nactæ sint appellationem. Hæc ergo exanthemata invescentibus, præ annonæ caritate, praui succi cibis oriebantur, vt hinc satis constet, falsam de variolarum causa nonnullos, inter quos est Hieronymus Fracastoreus, opinionem concepisse, putantes menstrui sanguinis, ex quo geniti sumus ebullitione tantum nasci. In infantibus enim ex dicta causa fieri non est improbabile, fiunt enim in illis sæpissimè, tamen nonnũquã etiam & in adultis ex prauo victu oriuntur, vt constitutiones quædam tales fiant, per quas populariter illæ vagantur, & omnis ætatis tam viros quàm fœminas afficiunt. Hæc exanthemata non perpetuo eiusdem formæ sunt, sed multiplicis, vt ipsum etiam cellum dicentem audiuimus. Decidunt verò nonnunquam ex illis resiccatis furfuracea quædam potissimum cum

scal-

ſcalpuntur, quæ gratia ſimilitudinis cum ſca-bie ſcabioſa exanthemata appellantur, alia qui-dem liuida, alia nigra ſunt, vt celſus etiam no-tauit, quæ quia cutem, vt lepra, maculant, lepro-ſa vocantur, reliqua huius capitis nulla egent commentatione.

CAPVT. VI

Orrò in obſtructionibus meatuum, & ſuccorum ſtipationibus, (diſtuli enim dicere de hac re) animalia febricitant putrida febre, promptiſsime enim putreſcunt quæcũque calida ſimul & humida, & multa ſunt in calida regione, niſi forte difflentur ac refrigerentur. Nihil igitur mirum cur plethoras ſequantur febres: etenim & obſtructiones multæ fiunt, & vniuerſum corpus difficul-

difficulter per spirabile per eiusmodi affectus. Quemadmodum per aliam plenitudinem ad facultatem cito veniunt ad corruptionem succi non victi neque bene cocti, vtpote facultate illos elaborante, existente debiliori. Proinde & ædulia quæcunque glutinosa sunt & crassi succi, morbosiora, infarciri enim & stipari humorem ex ipsis prouenientem, prōptius est. Sed quid igitur? Nonne contraria ratione extenuantia & acria morbosa sunt? videntur enim similiter febribus alterari redūdantes, in alterutro genere victus, quoniam prius dictum est, cacochima esse talia omnia. Cacochimiæ igitur causis hæc: putredinis autē quæcunque sunt glutinosa & crassa, fiunt febrium causæ. Inflammatæ quoque particulæ putredinis causa accendunt febres. Stipatum enim in ipsis quod influxit, quando calidum fuerit, quia non bene difflatur putrescit. Quando igitur exacte biliosa fuerit fluxio: erisypelatosus calor partem occupat, quando vero sanguinea, phlegmonosus, quod autem ex ambobus mixtum est, erysipelas fit plegmonosum, vel phlegmon erysipelatosus. Nomē quidem

dem ab humore vincente accipiens, cognomen verò ab altero acquirens. Febris autem ex his omnibus communitatis ratione accenditur. Semper enim ab ea quæ calefacta est, continua illi pars calefit, donec ad cor affectus perueniat. Calefit enim simul continua pars à carbunculis, qui à calido manifeste sanguine, sed propter vstionem magis melancholico, generationem habent.

QVi dicebant Galenum tertio capite incipere disputare de causis febrium diariarũ, in hoc sexto dicunt illum transgredi ad causas putridarum. Sed res non ita habet, neque illic cœpit agere de solis diarijs, vt monstrauimus, neque hic agit de solis putridis, vt caput ipsum monstrat, in quo docetur modus generationis febrium, quæ gratia continuitatis fiunt ab inflammatione, erysipelate, & carbunculo, quas in octauo capite docet nonnũquam esse diarias, nonnunquam putridas, atque adeo tunc esse diarias, cùm quam hic scripsit generationem habent, puta per continuitatem. Galeni ergo multo præstantius est artificium, prius scilicet disputat de febrium communibus causis, deinde de singulis generibus perse. De causis febrium incepit disputare di

cto

cto capite. Et adhuc perstat in proposito. Dixit proximo capite angustiæ viarum esse duas species, aut enim esse στέγνωσιν (ita vocat pororum cutis adstrictionem) aut ἔμφραξιν .i. profundorum meatuum obstructionem, docuitque adstrictionem retentione calidi effluuij febres facere, modo venit ad secundum, atque adeo deteriorem angustiæ modum, puta ad obstructionem, docetque hanc per putredinẽ esse febriũ causam. Nam cum nihil sit quod adeo natiuum rerum calorem conseruet, quàm mediocris vẽtilatio, & putrefactio sit natiui caloris extinctio, merito quæ in loco obstructo, & imperspirabili reposita sunt, promptissimè putrescunt: potissimum si per se sunt ad putredinem parata cuiusmodi sunt calida & humida. Verũ quod à Galeno dictum est, promptissimè putrescunt quæcunque calida simul & humida sunt, & multa, in calida regione, animaduersione indiget. Nam quæ calida & humida, & in calida regione sunt, promptè putrescere, & à philosophis omnibus & à medicis est receptissimum, sed quòd multa etiam facilius putrescãt quàm pauca, aduersum videtur Aristoteli, qui quarto libro met. ca. 1. scripsit, rem magnam à putredine magis vindicari quàm paruam. Cæterum in enarratione illius loci, diximus quod hic breuiter repetendum est. Quando multitu

do

do facit, vt res ipsa sibi obstruat ventilationis viam, multitudo est causa putredinis facilioris, cum verò non obstruit, multa tardius putrescunt paucis. De his ergo dixit Galenus, & multa, quia de succorum obstruentium multitudine sermo instituebatur: hac ratione febribus corripiuntur promptè, qui multitudine abundant, quamquam diuersa ratione putrescunt succi in laborantibus plethora .i. multitudine replente vasa, aut laborantibus multitudine grauante vires. Nam illis accidũt multæ obstructiones, & putredines quoque: his verò quia succi minus elaborantur à facultate, quàm pro tanta copia, quare cum non posśint manere in alterati, putrescunt. Accedit causa alia, de qua mox dicam. Verùm hæc de laborantibus multitudine ad facultatem consequentia sermonis obiter dicta sunt: hic de multitudine quæ facit obstructiones, est præcipuus sermo, qua qui laborant promptisśimè incidunt in febres, & promptisśimè læduntur à cibis glutinosi & crasśi succi quamquam & ab extenuantibus & acribus lædũtur. Videntur enim in vtroque victu, puta vsu crasśorum, & vsu acrium promptè lædi, qui redundantes succis sunt, quamquam id contraria ratione, ab illis, quia augent obstructiones, ab his

quia

quia sunt cacochyma, & talia, in corpore alio qui non satis perflabili, quia est plenum, putrescunt statim. Ex dictis satis constat, non esse legendum, vbi Galenus inquit, φαίνονται γὰρ ὁμοίως ἁλισκομένοι πυρετοῖς οἱ πλεονάζοντες ἐν ἑκατέρῳ τῷ γένει διαίτης vt legit leonicenus. Videntur enim à febribus similiter infestari, qui vtramque victus rationem nimium sequuntur, quam lectionem sequutus etiã est fuchsius verbis tantilum euarians, dicit siquidem, qui alterutro victus genere frequentius vtuntur. Nos verò prædictum verborum sensum assequuti non ita dicimus, sed πλεονάζοντες pleni aut redundantes, succis scilicet, videntur similiter alterari febribus in alterutro victu. Nám quamquã verborum contextus sensum alium fert, non minus apte quàm hunc & est etiam is sensus verus fert tamen hunc quoque, & quadrat maxime cum instituto. Quorsum enim cum in hoc capite propositum sit dicere de obstructionibus meatuum diceret modo de acribus succis, nisi modum quo hæc lædunt redundantes succis, quibus meatuum obstructiones sunt, significaret? accedit quòd in quinto capite, quod huic est proximum, dixit, ingestis malis succis & in ventriculo corruptis, eos, qui pleni iam erant & male

le difflabantur, febricitare, eos verò qui bene difflabantur, maximè, si quieuerunt, perseueras se sine febre. Modò ergo hoc idem asserens nō indistinctè dicit, à cibis acribus febricitare qui ijs nimium vtuntur, & redundātes succis, qui acribus cibis vtuntur. Partes etiam laborantes tumore aliquo præter naturam ex calida fluxione, (has enim omnes appellat Galenus hoc in loco inflammatas particulas, cùm statim subiungat, has aliquando laborare erysipelate, aliquā-dò phlegmone speciatim dicta, aliquando phlegmone erysipelatosa, aliquādo erysipelate phlegmonosa. Et paulò infra mentionem facit carbunculi, qui in hac significatione est phlegmone, cuius acceptionis meminit ipse Gale. 4. de ratione victus in acutis commen. 21.) causa putredinis faciunt febrem, quanquam hæ febres plerumque sunt in genere diariarum, cum scilicet communicato calore cordi per continuas partes fiunt; calor vero in ipsa particula fit succo illic putrescente, quia calidus est, & in obstructa particula conclusus. Carbunculum fieri ex sanguine valde calido, & propter adustionem facto magis melancholico, docetur libro de tumoribus præter naturam, &. 14. methodi, & docebitur etiam rursus. 9. capite libelli secundi huius operis. Disputant in capitis præsentis enarratione multi, an omnis

putredo fiat ex obstructione, ego quoniam huic quæstioni caput proprium dedi in quinto libro controuersiarum, non est quod hic quidquam dicam, præterquam quod exigit capitis enarratio, scilicet Galenum hic non dicere putredinem omnem fieri ex obstructione, sed obstructionem facere putredinem. Quare nihil nobis repugnat qui dicto in loco confirmauimus, fieri posse putredinem non in alijs corporibus solùm, sed etiam in humanis sine obstructione, neque solum sine obstructione, sed etiã sine prohibita ventilatione. Nam interest quã multum sine obstructione aut sine prohibita vẽtilatione dicere, quod illic ostendimus, & modo attingemus. Potest ventilatio difficilis fieri sine omni obstructione: nam in multitudine ad vires (hoc enim est quod paulo antè dicere distuli) fieri potest vt absit omnis obstructio, tamen difficilis ventilatio non aberit, cum proprium illius signum sit pulsus paruus, inæqualis inæqualitate multorum ictuum. Cum ergo membrorum calor pulsu ventiletur, fiet in eo affectu ventilatio difficilis, non quòd via desit aut obstructa sit, sed quòd ea non satis dilatetur. Accedit itaque iam alia causa putredinis in hoc affectu, præter eam quam Galenus modo scripsit.

Caput

CAPVT. VII.

Alidiores autem ambientis nos aeris constitutiones, quales maxime circa canis ortum fiunt, per inspirationem quidem manifeste cor ipsum calefaciunt, extrinsecus autem circumfusa corpori, totum ipsum calidum efficiunt, ac præsertim arterias, vt quæ nonnihil substantiæ ipsius ambientis aeris trahant, è quibus omnibus simul affici cor necesse est, & vbi immodice incalescit, primũ & maxime febrilem affectum obtinere, atque toti corpori immittere, in pestilenti verò aeris statu, inspiratio plurimum est causa, fit enim & aliquando ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cũ breuem aliquam occasionẽ ad febris originẽ ab aere ambiẽte acceperit animal. Magna aũt ex parte, ex inspiratione incipit aeris circũstãtis à putrescibili euaporatione vitiati. Putredinis aũt principium, vel cadauerum multitudine non crematorum, quemadmodum in prelijs contingere solet, aut ex aliquorum, vel lacuum, vel paludum, æstatis

tempore euaporatione: contingit autem quandoque præcedere ambientis aëris caliditatē immodicam quemadmodum in ea pestilentia quæ athenienses inuasit, vt thucydides inquit, sed in tugurijs suffocantibus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborant, at quia humores corporum ex victus prauitate erant putredini obnoxij, hinc febribus pestilentibus origo data est, forte autem per continuum ex ethiopia quædam putredinis fluxere contagia, his, quorum corpora erant ad patiendum parata, febrium causæ futura.

RETulit Galenus paulo ante inter causas febrium aërem ambientem, qui non aliter quam vicinia rei calidæ febrem facit, si calidus tātum est, & putredine, si simul est putris. Dixit non minus in tertio capite febrem pestilentem ab aëris pestilenti constitutione fieri, hoc docet modo quā ratione fiat, posſit enim fortaſsis videri improbabile ex aëre tanta mala in corpore generari: verumtamen consentaneum satis est: non enim solum aere vtimur, vt ambiente & loco in quo degimus, sed illius substantiam vsque ad cordis penetralia, inspirando & pulsando, trahimus, itaque calidiores aëris

ris constitutiones dupliciter fiunt febrium causæ, manifeste quidem per inspirationem, ita enim calidus aer cor ipsum contingit, minus manifestè, calefaciendo simul totũ corpus, cui circumfusus est aër, & præsertim arterias, vtpote nonnihil substantiæ ipsius aëris trahentes. Quibus omnibus coeuntibus, inspiratione inquàm & attractione per arterias, & contactu per corpus totum aëris calidioris, necesse est cor primum & maximè incalescere, & calorem in totum corpus transfundere, id verò est febris. Eodem modo cum aër pestilentem constitutionem habet, inspiratione potissimum facit febrem pestilentem. Constitutio pestilens est, cũ aër est putridus, aut paratus ad putredinem. Putrescere solet aër, largis imbribus præcedentibus, & subsequenti ingenti calore: aut quia ab exalatione putrida est contaminatus. Hæc exhalatio ex paludibus, aut ex corporum inhumatorum multitudine solet prodire. Paratus pũtrescere est aër quicũque calidus & humidus pręter naturam. Aër qui putris iam est, plerosque homines solet inficere, etsi illi non sint alioqui valde parati ad putredinem, qui verò nondum est putris, sed paratus putrescere, eos tãtum inficit, qui humores habent in corpore ad putredinem aptos, hi enim homines corripi solent febre pestilenti, etsi ab aëre exiguum febris illius

principium acceperint. Cæterũ vtcũque homo febre pestilenti corripiatur, aeris constitutio in causa est. Nam quamcunque febris causam vel lis fingere, nisi aeris constitutio pestilẽs accedat febris pestilens non erit. Namque vt Gale. ipse docet. 1. epid. part. 1. cõm. 1. febris pestilens est, quæ multos homines tollit, & polulariter grassatur, inuaditq; plærosque homines. Causa ergo pestis in rem aliquam omnibus hominibus cõmunem reijci debet, non in aliquibus peculiarẽ, est verò cõmunis omnibus solus aër, hũc enim tantummodo nullus potest effugere, nisi solum mutet. Vnde satis liquet eas febres, quæ ex vernalibus fructibus proueniũt, non esse pestilentes, nisi forte hinc sumpto initio, putridæ ex laborantibus corporibus, & rebus alijs putrescentibus exhalationes, aerem ipsum infecerint. Nam melones aut pepones aut similia alia imprudentes & inopes ingurgitant, diuites & prudentes, non ita. Nulla itaq; febris pestilẽs fit nisi ex aeris pestilentis constitutione, si verò nõ sumus obliti eorũ quæ paulo antè diximus, mõstrantes nihil esse, quod res citius trahat ad putredinẽ, quã intranspirabilitatẽ, satis cõstat nullos facilius peste correptum iri, cum ea est in aëre constitutio, quàm eos qui obstructis sunt poris, & in locis intranspirabilibus, cuiusmodi sunt qui suffocantia tuguria degunt, quod vel

ex

ex eo loco quem ex thucydidis lib.2.belli pelo ponesiaci refert Gal.licet intelligere.

Oportet enim huius meminisse semper toto hoc sermone, q nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest, alioquin omnes qui sub æstiuo sole commorantur, febricitarẽt, aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandescentes, aut tristitia affecti, febricitarent, alioqui etiam, vt arbitror, circa canis ortum omnes ægrotarent, ac in pestilentijs morerẽtur. At vt diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habet, eius qui passurus est, habilitas corporis. Supponatur igitur, vt in exemplis, in ambiente quidem aere nonnulla pestilentiæ semina contineri, ac ea quæ ab ipso corpore continguntur, nõnulla quidem esse varijs superfluitatibus plena, idm ex seipsis ad putrescendum parata: nonnulla autẽ pura atq; inutili materia carẽtia, ac primis quidẽ adiũgatur in multis corporis partibus obstructio foraminũ, atq; ea quæ plethora vocatur, et vita otiosa in multis crapulis, ac rei venereæ vsib' immoderatis, atq; his, quæ necessario oĩa quæ

 nuper

nuper diximus, consequuntur: cruditatibus: reliquis verò omnibus corporibus, puris ac superfluiiatibus omnino carentibus, adsint præter hæc bona, libera in omnibus spiratio meatibus, cum obstructionibus atque adstrictionibus carent; exercitia etiam sint moderata, victus tẽperatus, ac deinceps his suppositis, cogita quomodo vtraque corpora affici sit necessarium ab eo, quem inspirant, aere pestilenti. An non rationabile est, illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimum in malo procedere? Eorum verò quæcunque vacua sunt excrementis, & pura, quædam nullo modo, quædam vero paululum laborare, ac facile ad naturalem habitum habere regressum? sic & cũ aeris temperatura à naturali habitu ad caliditatem atque humiditatẽ immodice fuerit conuersa, pestilentes quidem oriri morbos est necessarium, plurimum verò eisdem laborare, quicunque fuerint superflua pleni humiditate, quemadmodum qui modicis laboribus se exponit, ac victu vtitur moderato, in omnibus huiuscemodi dispositionibus nullã omnino sentit offensionem.

Per

PEr duas Hypotheses docet Galenus, qui homines facillimè corripiantur peste, & qui minimè, referens interim omnia, quæ faciũt ad facile patiendũ aut difficulter. Primùmque accipit illud axioma, nullam caussam agere sine dispositione eius quod patitur. Est id principium à philosohis omnibus sine controuersia concessum. Nimirũ nõ quod liuet est natum agere in quodlibet, sedoportet inter agens & id quod patitur analogiã quandam esse, quod quia principium est, nõ aliter quàm ab experimento confirmat Galenus. In ijs quæ in ambabus hypothesibus dicuntur nihil est intellectu difficile. Multorum excrementorum redundantia, illorum putredine, obstructio pororũ & plenitudo, prohibione transpirationis: Otiosa vita, multæ epulæ, & ebrietates, & immodicus vsus veneris, cruditatibus, fiunt pestis causę, cum alioqui in aëre est talis dispositio. Contraria contrarijs rationibus prosunt. Constitutis duabus contrarijs hypothesibus, inquit Galenus, priores statim in prima inspiratione putredinem contractu ros, & multum in illa facturos progressum. Posteriorum verò, eorum inquam qui sunt vacui excrementis & puri, & facilè perspirabiles, & reliqua habent quæ in secunda hypothesi dicuntur, quosdam nullo modo, quosdam le-

leuiter illa febre laborare. Ex hoc loco rursum intelligo, Galenum opinari fieri posse putredinem sine obstructione. Nam aliter qui tales essent, quales qui in secunda hypothesi describuntur, ne leuiter quidem laborarent pestilenti febre, hæc enim non póssit esse sine putredine. Verùm res habet vt diximus, est putredininis maxima causa obstructio, sed neq; sola, neque necessaria. Proinde qui obstructione carent, corripi quidem possunt putridis febribus, sed leuissimè laborant. Quod aëris constitutio, calida & humida, pestilens sit, licet intelligere ex Hippocrate 3. apho. & 1.& 3.epide. multisque alijs in locis.

Hic sermo in vno quidem exemplo prolatus est, sed nihilominus in omni genere causæ veritatem complectitur, & quicunque integrè in eo vult exerceri, de præincipientibus causis legat librum. Equidem ego in præsentia prolixitati parcens, vno capite vniuersa comprehendens, finem sermoni constituam. Oportet siquidem in omni causarum genere, diligenter aduertere, ex qua maximè potentia ægrotare contingat, deinde corporum dispositiones: tam quæ eisdem consentiunt,

quam

quam quæ aduersantur considerare, illud pro comperto habentes, quod quæcunque consentientes sunt, facillimè læduntur: contrariæ autem ac renittentes, quantum viribus ac magnitudine contrarietas valet, tantum inuictas perdurare contingit. Vidi ego aliquando in tali temporis statu, qualem, ait Hippocrates, in cranone fuisse, non paucos carbunculos grassari per populum, quorum erat generatio eadem, omniaque alia quemadmodum scribit Hippocrates exquisitè similia: & quidem quæcumque in tertio libro qui epidemia inscribitur, de pestilenti aëris statu ab Hippocrate referuntur, in altero eidem simili pari modo euenerunt, erat autem eorum summa, vt ostendit Hippocrates ipsa putrefactio, quod cùm nos præuidissemus, statim ab initio quæcumque corpora humida videbamus, omni via exiccare conabamur, Quæ verò sicciora, in his antiquũ habitũ conseruabamus. At in quibus superfluitates redũdabãt, hæc purgationibus sanabamus: obstructiones autẽ foraminũ aperire, atq; abster gere studebamus. Sed hæc quodammodo artis

curati-

curatiuæ propriæ esse videntur, neque in ambiguo est, quin plenius de hisce sit à nobis in eo loco dicendum. Nunc verò de ipsis volui facere mentionem, cum eum prosequeremur sermonem, in quo quemadmodum ab eadē causa inualescente, nonnulli quidem à febribus corripiuntur, nonnulli autem illæsi perseuerant, exponeremus. Cum enim corporum dispositiones dissimiles sint, ac multiformes, quædam facilè alterantur, ac patiuntur à causa in ipsa operante, quædam insuperabiles, ac impassibiles omnino existunt, quædam cum difficultate patiuntur. Ad huius verò rei demonstrationem coacti etiam sumus curationis meminisse, non aliter affecti, quàm Hippocrates qui quodam in loco per similem modum vulgatissimum illud dictum cōscripsit, ostendit autem curatio. Est igitur & quæ præcustodia dicitur curatio quodāmodo, sed ipsa videlicet nomina apud medicos sæpius cōfunduntur, sicut enim in altero libro est à nobis ostensum, omne medici opus est, errorum, qui circa humanum corpus eueniunt, correctiuū. Sed nihil ista subtilitate sermonis hoc

in

in loco indigemus. Siue enim in duo nomina diuidas totam, curationẽ, ac præcustodiam, siue ambo in vnum colligas, curationem nominans, non paruam coniecturam affert eorum dispositio, qui à pestilentibus, atque in populum grassantibus morbis affici prohibentur, quod non æque omnes ab eadem causa patiantur, vna si quidẽ ac prima est in omnibus communis intentio, quod corpus quã maximè superfluitatibus vacet, atque optimè spiret, secundo loco post hoc, vt præpotenti causæ, quod ad fieri potest, aduersetur, at quibus eorum contraria insunt, celerrimè capiuntur, ac quàm maximè laborant.

SCripsit Galenus libellum de causis procatharticis, in quo disputat aduersum sophistas quosdam, qui non intelligentes quod modo dicitur, nimirum causam nullam agere, nisi in id quod paratum est pati, quantumuis causa potens sit, contendebant externas causas non esse febrium causas, quoniam dicebant, si æstus esset febris causa, omnes in æstatis tempore febricitarent, atque eodẽ modo de reliquorum singulis argumentabantur.

Sed

Sed non eſt quòd hæc longius percenſeamus, cum à Galeno de illis habitus ſit longus ſermo, potiſsimùm cum ne pueri iam ignorent, ridiculas eſſe illas argumentationes. Illud vnum ſciri oportet, quod toto illo libello monſtratur, cauſam nullam afficere poſſe corpus quopiam modo, niſi illud commode diſpoſitum ſit. Deinde ita ſe debet medicus exercere, vt Galenus hic monet ſapientiſsimè, vt cognoſcat ſcilicet, quæ ſint ad morbi cuiuſuis generationem facilem facientia, & quæ ad difficilē, vt cū mali alicuius periculū inſtat, ſciat corpus ita diſponere, vt quàm minimè fieri poſsit eo afficiatur (vt gratia exempli, ſciens Galenus multò antè, cùm ex iјs quæ ab Hippocrate ſcripta ſunt, tamen etiam proprior ratione & proprio experimento, calidam & humidam aëris conſtitutionem peſtem minari, & corpora excrementis plena, & male diſflabilia promptè ea corripi: quam primùm anni decurſus hæc minabatur, corpora humida exiccabat, plena euacuabat, impura expurgabat, obſtructa aperiebat, hæc vt faciamus interim monet: eſt enim hæc quoddammodo curatio. Nimirum præcautiò à morbis, optimus comparandæ ſanitatis modus eſt. Sed opportunum fuerit vt quod ad præſentem tractationem facit quàm maximè, & alio in loco

loco Gal.dixit,hic nos apponamus. Quæ scilicet corpora sint ad febres paratissima, & quæ minus. Loquemur verò hic de temperamentis. hoc docet Galenus octauo libro metho. capitibus octauo & nono, cuius sententiam conatus est Auicena exprimere fen.prima 4. verùm non effecit. Immo scripsit hac de re nimis obscurè & incultè. Cum nouem sint corporum temperies, quatuor simplices, totidem duplices, vnica mediocris, quatuor citius corripiuntur febre, quàm temperata, quatuor difficilius, atque hoc ipso quo hic scribentur ordine.

Calida & sicca
Calida & humida
Calida tantum
Sicca tantum
Temperata
Frigida & sicca
Frigida tantum
Humida tantum
Frigida & humida.

Cali-

Calida & ſicca omnium citiſsimè corripitur febre, quia illius naturæ, quæ calor ſiccans eſt, maximè eſt analogia. Calida & humida ſecundo loco, quia quanquam ex dicta analogiæ ratione, non deberet ante calidam tãtum recenſeri, tamen humor cum calore facit ad facilem alterationem, potiſsimum ad ardorẽ gratia copiæ ſanguinis. Calida tãtum recenſetur antè ſiccam tantum, quia quamquam hæ duę ſingulis qualitatibus congruunt cũ febre, & ſingulis diſcrepãt, tamẽ calor multo plus facit ad facilem paſsionem, & quia eſt qualitatum potentiſsima, & quia febris eſſentia in calore conſiſtit, ſiccitas accedit illi, non vt eſſentiæ pars. Mediocris temperies quatuor has ſtatim ſequitur. Nam reliquæ quatuor longiùs abſunt à calido & ſicco affectu, quàm mediocris. Vt hinc ſatis cõſtet, vanum omnino eſſe eorum dogma, qui temperatum hominem omnibus cauſis reſiſtere pluſquam alios omnes homines aſſeuerant. Verùm hęc in primo libro cõtrouerſiarum latiſsimè docuimus. Frigida & ſicca tanto minus congruit cum febre, quàm temperata in oppoſitione calidi & frigidi, quanto in alia oppoſitione humidi & ſicci plus, vt videri alicui poſsit, tam promptè incidere in febres quam temperatam, verùm nõ facit, ſed aliquanto tardiùs: quia, vt dixi, non

facit

facit tantum ad hanc pafsionē ficcitas, quantum facit calor, aut impedit frigus. Dices tamen hac ratione oportuiffe recenferi humidam tantum antè frigidam tantum. Quia nō vfque adeo impediet humor quàm frigus. Ita fane haberet, nifi per humidam tantum, redundarent plures crudi fucci, impedientes ardorem, quam per frigidam tantum. Ergo feptimum locum tenet frigida tantum, octauū humida tātum, nonum frigida & humida. Hæc enim omni ratione eft à febre alieniffima. Perpende tamen dictum hic effe has naturas hoc ordine in febres incidere, non quod in quafcunque febres hoc incidant ordine (neque enim in putridas ita incidunt) fed quod in febrium plura genera, diarias fcilicet & hecticas; & quod in febres eas quæ omniū febrium facillimè generantur, puta in diarias. Sed fi roges fpeciatim in putridas febres quæ natura eft paratifsima, & quæ deinde, alius excogitandus eft ordo, quem Galenus non fcripfit ego tamen ita fcripferim.

Calida & humida
Calida & ficca
Humida tantum

Calida tantum
Temperata
Frigida & humida
Frigida tantum
Sicca tantum
Frigida & ſicca.

Nam calor & humor ſunt putredinis cauſę maximè, ergo analoga putredini natura eſt calida & humida. Secúndum locum habet calida & ſicca, non analogiæ cauſa, ſed excrementorũ calidorum, quæ habet, humida tantũ & calida tantũ, ſingulis qualitatibus ſunt analogæ, verùm plus facit ad putrediné redundans humor, quàm ſine illo calor. Eadem ratione frigidam tantum colloco antè ſiccam tantum. Hactenus reſpondimus de paratis ad febres putridas. Si quis rurſus diſtinguens amplius illarum genera, interroget, quæ naturæ ſint ad tertianam, quæ ad quotidianam, quæ ad quartanam, quæ ad continentem paratiſsimæ, alij ordines excogitandi erunt, ſed ſatis fuerit hebes qui ex dictis non poterit

hos

hos per se ipsum excogitare, vel saltem ex ijs quæ dicentur modo. Calidus & humidus paratissimus est ad febres continentes, colligit enim hæc temperies multum sanguinem ex quo febres has prouenire ex sententia Galeni sumus in secundo libro monstraturi. Vt temperies aliqua ad hanc propiùs accesserit, aut ab hac longiùs laberit, ita ad eam febrem paratior erit, aut minus parata. Temperies mediocris vt nullo morbo afficitur promptè, ita ad nullum est ineptissima, sed habens se mediocriter. Temperies frigida & humida est paratissima ad quotidianam, aliæ vt propiùs aut minùs ad hanc accedunt. Calida & sicca, si multùm calida est, ad tertianam est aptissima, quandoquidem biliosa est hæc natura, vt & ipsa febris, si verò parum calida est & valde sicca, ad quartanas febres. Hæc enim natura, quantùm in ipso temperamento agitur, multam congerit melancholiam. Non enim, vt plærique putant, frigida & sicca natura membrorum melancholiam multam generat. Quæ enim frigida est, vtcūque habeāt patiētes qualitates, serosa est aut pituitosa, nō melancholica. Frigus siquidē facit incoctionē, quare crudos vocatos succos generat, eos inq; qui citra sāguinē sūt, cū verò multa siccitas cū modicè exuperāte calore est coniuncta gratia

ſiccitatis fit denſus ſanguis, & gratia caloris, partis tenuis bona portio abſumitur, fitque ita melancholicus ſuccus. Vnde luce clarius patet, id quod libro primo controuerſiarū diximus, male à quibuſdam appellatione ſuccorum diſtingui temperamenta corporum, cum melancholicum hominem dicunt, frigidum & ſiccum ſe putantes dicere. Sed à quibus temperamentis qui ſucci proueniant quarto libro controuerſiarum abunde monſtratum eſt. Quod verò hæc quæ de melancholica tempe pie modo diximus, ex ſententia Galeni ſint, abundè declarant verba illa tertij de ſympt. cauſis, ſed & alteratricis potentiæ intemperies, quæ ad calidius ſit verſa, alias bilioſum, alias melancholicum efficit excrementum, ad frigidius verò mutata vel pituitoſius vel aquoſius facit excrementum. Sed hæc ſatis iam diffinita ſunt.

CAPVT VIII.

ED quoniam peſtilentium febrium mentionem feci, quæ omnes à putredine ortum habent, opere-

præcium uidetur, vt hoc loco sistentes, sermonem de antiquo dogmate consideremus, omne febris genus ex putredine fieri asseuerantem. Siquidem eius sententiæ esse periclitatur omnis ab atheneo chorus, viri tum in cæteris, quæ ad artem pertinent, tum præsertim in febrium contemplatione minimè contemnendi. De quibus ego magna ex parte illis consentio, nisi quod eas quæ ephemeræ nominantur, excipio. Neq; enim videtur mihi hæ humorũ sequi putredinem, sed qui quidem ex solis incendio febricitat, ab agentis causæ caliditate affici natura aptus est: qui verò ex ira, & huic feruorem aliquem eius, qui circa cor, sanguinis fieri est necessarium, non tamen etiam putredinem: sic es qui supra modum exercitatus est, vehemẽtior caliditas præter naturam sine humorum putredine in corpore accenditur, & cui cutis adstricta est, cum prius acriores superfluitates per eam euaporarent, postquam retentæ sunt, ac coaccèruatæ, incidit in febrẽ, nulla interueniẽte humorũ putredine. Et quæ in inguinum tumoribus, græci (βουβῶνας appellant) febres oriuntur, omnes

nes sunt malæ exceptis ephemeris, quodam in loco, inquit, Hippocrates & quidem eius partis tumor ex genere est inflammationum, & ad hoc assentior illi, qui de putredine, sermoni: eius enim ratione inflammationibus, quas græci φλέγμονας vocant, febricitare contingit, non ea qua erasistratus opinabatur. Sunt tamen quædam febres in inguinum tumoribus à genere ephemerarum, quemadmodum & aliæ quædam non facilè tractabiles morbos ex vlcere, aut inflammatione, aut abscessu, aut aliqua huiuscemodi altera in visceribus dispositione ortum habentes ostendunt. Differunt autem quæ in inguinum tumoribus febres oriuntur, ab his quæ humorum putredine eueniunt: quæ vel in aliquo viscerum, aut in cauis & maximis vasis ortum habent, quoniam quæ in inguinum tumoribus fiunt, concalefaciunt semper partes cōtinuas, donec vsque ad cor febrilis attingit calor, non peruenit autem ad ipsum putrida fuligo, sed ibidem permanet in loco inguinis circumscripta sola alteratione per continuum facta, vsque ad cor perueniente calore, quo maxi-

mè modo in his, qui solis calore deuruntur, aut lassitudinem patiuntur, à primis partibus calefactis vsque ad vitale principium caliditas permeat. In putredine autem humorum quæ fit in vasis magnis, aut in visceribus, quidam veluti fumus ex putrescentibus humoribus ad cordis ventriculos tendit, & quidem in tumoribus inguinum omnes simul humores putrescere solent, siue per vnum, siue per duos continuos dies, vt qui inuicem adhæreant, atque in vno loco concludantur, at qui in visceribus sunt, vasisque magnis, vt quæ continuò fluant, suoque contactu vicinos ad putredinem trahant, spatio temporis putridum calorem accendunt. Vna autem ratione, quemadmodum in extrinsecus omnibus, quæcunque præter naturam ex quauis causa calefiunt, siquidem imputrescibile sit, quod calefit, veluti lapis, vel lignum, aut tale aliquid aliud, eo vsque durare caliditas solet, donec paulatim refrigerentur. Quod autem putrescere natura aptum est, semper ad continua dispartitam continet caliditatē. Quemadmodū aliquando in agro cōspexi, excremēta iumentorū, simul

ac columbarum; quædam ex parte à sole adeò vehementer calefacta, quod instar fumi multam euaporationem in sublime emitttebant non parum mordacem ac dolorificam, & si quis proximè accessisset, nares, oculosque lædentem, ipsa etiam excrementa tangentibus adeò calida sentiebantur, vt qui longiore tempore manus & pedes admouisset, exureretur, non tamen continuò huiuscemodi casus perdurabat, sed in die qui sequebatur, quicquid superiori die ad summum feruoris peruenerat, refrigerabatur, quod autem huic continuum erat, dum prima pars, quæ calorē conceperat, in sūmo esset feruore, ipsum interim paulatim succēsum, mox Priori feruore remittēte, interim incalebat, atq; afferuescebat, & paulo post, priori parte refrigerata, ipsum summū feruorē obtinebat, hocque rursus deferuescebat, dum pars continua paulatim succēdebatur, quæ paulo post vehementius accensa, ad summum feruoris perueniebat. Hic autem circuitus in vnius fere diei spatio peragebatur, adeò vt res quotidianæ febris, quàm græci amphimerinum appellant, proprissimū

esset

esset exemplum. Quod si duabus diebus ac noctibus idem circuitus factus fuisset, tunc febris tertianæ eo modo esset exemplum, & si tribus quartanæ, & quatuor quintanæ. Siquidem & quintana febris existit: ego enim nondum liquido vidi, neque huiuscemodi circuitum, neque alium qui vltra quatriduanum protenderetur, sed de febribus, quæ per circuitus accessiones habent, postea dicetur.

h

HActenus disputauit Gale. de causis febriũ indistinctè, modo incipit disputare de singulorum generum causis, estq; caput hoc octauum de generatione diariarum, caput nonum de generatione putridarum, deinde disseret de earum notis, quibus expletis, ad finem libri huius de generatione & speciebus & signis hæcticarum differet. Ergo vt dicat modũ quo diariæ febres generantur, refutat opinionem athenei, putantis febres omnes fieri ex putredine. Cæterum est quod expendamus illa verba quæ in principio capitis per transgressionem dicuntur à Galeno. Sed quoniam febrium pestilentium mentionem feci, quæ omnes à putredine ortum habent. Nam videri possit alicui falsum (quod hic asseritur) omnes febres pestilentes à putredine habere ortum, quandoquidem

 videtur

videtur hinc ſequi, omnes eas eſſe in genere putridarum, tamen Galenus ipſe. 3. de præſagatione ex pulſibus prolixè diſputauit de hæcticis peſtilentibus. Nonnulli hic dicunt febres omnes peſtilentes habere ortum ex putredine, aëris ſcilicet, verum tamen ego ſenſum hunc non probo, quamquam quod aſſerunt verum ſit: nam oportet vt antecedentia conſonent cum conſequentibus, & vt contextus ipſe ſit conſonus: ergo eodem modo Galenus aſſerit peſtilentes febres habere ortum ex putredine, quò atheneus aſſerebat febres omnes. Hic verò non ex cauſæ externæ putredine, ſed internæ, febres produci putabat. Itaque ego intelligo, febrem omnem peſtilentem pendere à putredine, etiã eam quæ hæctica eſt. Scilicet hæctica peſtilens, eſt per quam ipſum cordis alimentum putreſcit. Nam aliter qua ratione putemus differre has hæcticas ab aliis hæcticis? Sed hæc explicata ſunt, & monſtrata, quinto libro Contro. hic ſatis fuerit locum enarraſſe. Itaque inquit Galenus, non omnes febres fiunt, vt putauit atheneus. ex humorum putredine, ſed excipio diarias. Potuiſſet etiam hæcticas excipere, verum hic loquebatur de febribus fientibus, poſtmodum, vt dixi, aget de factis, & habitualibus ſeorſum. Non itaque febris diaria pendet ex humorum putredine, ſed ab externis cauſis fit, vt ſo-

lis

lis ardore,ira,constrictione cutis. Et quia solis ardore febricitat,ab ipso efficientis causæ calore,(inquit Gal.)alterari solet,ne intelligas mēbra illius à sole ipso incalescere, nulla interius substātia facta calida,vt vidētur verba ipsa significare,sed nullo interius humore calore habituali affecto. Solus enim spiritus in his febricitātibus inflāmatur,& cordis substātia incalescit,citra humoris alicuius putredinē. Quanquā nōnullę febres diarię causam habēt in humorū putredine,quales sunt quę ex inguinū tumoribus pēdent;cæterū & in illis,putredo habet vicē causæ externæ. Nā ex bubonibus possunt fieri febres diariæ & putridæ,diarię fiūt ex particula inflāmata,cū nulla putredo ad cor trāsmittit sed solus calor per cōtinui alterationē (atq; ita patet putredinē vicē habere causæ externæ)putridæ fiunt cū fuligo putrida(inquit Gal.)nō cōtinetur in ipso loco inflāmato,sed ad cor ipsum peruenit. Proinde inquit,viscerū inflāmationes putridas febres solere facere,quod ab illis & ꝓpter viciniam,& viarū amplitudinē,fuligo putrida semper cor attingat. Hæc Galen.sed monstratum à me est,libro quinto Controuersia. capit. 23. febres omnes quæ ex inflammatione aliqua pendent, & vere febres accidentia sunt, esse in genere diariarum, quoque putrida febris sit, non esse satis, internam

aliquam

aliquam inflammationem esse, nisi putredo venis communicetur. Ergo non satis est, vt febris ex inflammatione pendens putrida sit, fuliginem putridam vsque ad cor ipsum venire, nisi humores venarum infecerit: id quod nunc quoq; hac ratione monstrabitur. Fuligo nisi humores infecerit, non potest reddere vrinam crudam, at verò crudas vrinas aparere primas, est proprium & inseparabile signum febris putridę, vt docet ipse Gale. cap. 11. huius libri, ergo fuligo transmissa solum non facit putridam febrẽ, nisi humores inficiat. Quia verò ex interna inflammatione raro non venit ad cor tanta fuligo, vt humores vitiet, raro non febris pendens ex interna inflammatione transit in febrem morbũ & putridam: quamquam nonnunquam per totam pleuritidem vidimus in vrina signa coctionis perseuerare, quo casu febris in genere diariarum est, durans tamen tam multum tẽpus propter præsentiam causæ. Sed quæ febres sint febres morbi, & quæ accidentia, & vt dignoscãtur, ac reliqua omnia ad hanc rem attinentia, loco dicto docuimus. Modo ita hunc locũ enarramus, cum putrida fuligo cor ipsum attingens humores vitiat, febres putridas facere. hoc quidem accidere ex inflammatione interna nihil mirum, immò verò raro non accidit, quia copiosissima fuligo incorvenit, tamen ab externa in-

flammatione venientes fuligines humores corrumpere, & putridas febres facere, malum est cum enim fuligines non posint venire valde copiosæ, signum est humores ad corruptionem esse paratisimos: fient ergo febres malignæ, atque ita optima ratione iuxta hanc meam sententiam dixerat Hippocra. quarta aphoris. 55. ex adenum tumoribus febres omnes malæ, pręter diarias. Neque tamen quod à Galeno dictũ est, febres diarias fieri à bubonibus continui alteratione, tollit quo minus fuligo venire posit ad Cor manente adhuc diaria febre, possunt, siquidem ambo fieri, alteratio per continuum & transmisio fuliginis, vt ex corruptis in ventriculo cibis diaria febris fit, quãquam ad cor fuligines ex corrupto cibo veniant, neque prius putrida fit febris, quam corruptio humoris in venis & arterijs inuadat. Tandem, si humores non putrescunt, cor patitur calorem, vsque dũ causa procathartica euanescente ipsum paulatim refrigescit, vt accidit rebus quæ à re aliqua calefiunt, & non putrescunt, vt lignum, lapis, aut ferrum, si verò humores putrescunt, febris iam fit pendens ex illorum putredine, atque ita magna ex parte per interualla repetit, quia illi per partes putrescunt, vt sterquilinia solent, sed quia exemplum stercoris dilucide scripsit Gal. & putridarum differentijs liber secundus dicatus

tur est, modo hæc sufficiunt.

CAPVT. IX.

Vmorum autem putredo, quæ in vasis fit, similis est ei quæ in inflammationibus atq; abcessibus accidit, alijs collectionibus, duplex quidem secundũ genus, ex duobus autem generibus miscella alia tertia secundum speciem euariat, quãdo & inumerabiles miscellæ modi in eo, quod magis & minus reperiuntur, at duorum generum, alterum quidem fit superante natura, alterum verò superata, & superante quidem sicut in inflammationibus, & similibus collectioni tumoribus omnibus pus: in humoribus autẽ qui in venis atque arterijs continentur, quoddam, quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. At talis quidem putredo non simpliciter putredo existit, sed aliquid in se continet co

ctionis

ctionis. Nam adhuc vi coquendi vasorum remanente, qui interim putrefit humor: ad talem peruenit alterationem. Sed & alterum est putredinis genus, cum ea vis cui coquendi officiũ est demandatum, adeo imbecillis facta est, vt nullam amplius facere possit in putrescente superfluitate ad optimum transmutationẽ. Quod quidem contingit nonnumquam cum eadem vis ad vltimum imbecillitatis peruenerit, etiã si id quod putrescit, mediocriter sit viciatũ. At fieri potest interdum, vt vis quidem ipsa nõ omnino sit imbecillis, humor verò putrescens, maxime fit vitiatus. Huius superfluitatis putredo neque consistere, neque aut colorem aut odorem habet vnum, sed semper secũdum substantiam permutatur, ac multis modis euariat illud quod putrescit. Altera autem putrefactio quam & concoctionem esse diximus, semper ad vnam puris speciem terminatur, colorem ac consistentiam suscipit, & odorem. Superante verò intregre ipsa natura optimum fit pus conspectui albũ, & crassum, & versus quaque simile sibi, lene autem tangenti, ac minimè fetidum. Si verò semi putridum fuerit, tertium in

tali

tali transmutatione genus, quod paulo ante diximus, fit. Dictum vero & illud est, quod multiforme huiuscemodi genus existit: nam in eo quod magis & minus suscepit coctionem, est innumerabilis differentia. Saepius enim cum colore album factum sit, vel foetidum odorem, vel tenuem substantiam obtinet, saepius vero non album aparet, sed liuidũ: atq; in his omnibus magis ac minus infinitis modis euariat. Quotcunque vero in abscesibus putredinis sunt differentiae, totidem & in febribus, quae ex putredine accenduntur, sunt eorum quae in vrinis apparent formae. Optima vero vrina quae exputrescente humore coctionem à continenti vasse suscipiente, perficitur est: quae album & lene & aequale & minime foetidũ sedimentum habet: pessima autem est, quae in omnibus; maxime contrario modo se habet: quae vero intermedia existit, quanto proprius ad alteram accesserit, tanto aut melior aut deterior existit. Sed de vrinarum differentia in commentarijs de crisibus dictum est.

Differit

DIfferit Galen. de solis putridis, hæ enim pẽdent solæ ex putredine humorum, quæ fit in vasis. Galenus hoc in loco apertè vocat putredinem alterationem materiæ morbificæ, vtcumque ea cedat, siue inquam morbus salutaris sit, & fiat bonum vrinæ contentum, (contentum enim in vrina ex materia ipsa morbi generationem habere in febricitantibus monstrarum à me est lib. 3. Controuersia. capit. 24.) siue lethalis, & fiat malum, siue in tumore præter naturam suppuratio fiat, quas alterationes solet innumeris alijs in locis coctiones appellare. Quæ res nonnullos barbarorum impulit, opinari, materiam morbificam per incrementũ morbi salutaris, & in suppuratione inflammationis, simul quoqui & putrescere, idque duobus motibus. Quoniam vero hi duo motus, coctio inquam & putrefactio contrarij sunt, vt illorum rationes declarant, videtur plerisque hæc sententia absurda, proinde ego vtrorumq; rationibus pensitatis, incommodisque ex illorum opinionibus accidentibus, rectè mihi videor excogitasse, ipsamque Galeni sententiam hac in parte attigisse, eam materiam neque coqui neque putrescere solùm, atque vt quis dixerit, coqui simul & putrescere quodammodo, moueri scilicet alteratione quadã, vnica illa quidem, sed inter illas media, ita vt quantum ab-

est à ratione coctionis, tantum accedat ad putredinem, quam sententiam & aperuimus multo latius, & confirmauimus quantum oportuit, lib. 5. Controuer. cap. 4. & in commentarijs quæ in quartum librum metheorō Aristot. scripsimus. Modo illud vnum monstrandum est, ex præsenti Galeni capite, maximè sententiam hanc ellici posse: Quod satis eius verba declarant. Primum differere incipiens de hac alteratione putredinem illam vocat, paulo infra inquit atqui huiusmodi putredo non simpliciter putredo existit, sed etiam aliquid concoctionis habet statim altera, inquit, putredo quam & concoctionem esse diximus. Itaque coctionem & putrefactionem, inquit, continere, atque partim esse hoc, partim illud, aut ergo duo hæc simul fiunt, aut media quædam alteratio, quæ quodammodo est vtrumque. Illud non posse accidere euidenti ratione monstrauimus dictis in locis, sed modo melius fuerit Galenum hæc dicentem animaduertere. Quod si verò (inquit) semi putridū fuerit, tertium genus in tali transmutatione, quod paulo ante diximus, consistit. Itaque tertium genus alterationis vocatur à Galeno suppuratio, haud quaquam duo motus simul. De vrinarum differentia agit Galen. sermonis cōmunione coactus, verum proprius locus apud illum

illum eius disputationis est caput duodecimũ primi de crisibus. Nam liber de vrinis est spurius. Ego compendiolum quoddam de vrinis, iam edidi præter multa quę in com. pronostici dixi, & de vrinis & de puris conditionibus.

CAPVT. X.

Ebres autem quæ in humorum putredine accenduntur, alias ab ephemeris oportet existimare, neque earum discretio difficilis est, quamquam nonnullis videatur esse impossibilis. Nos verò hoc millies re ipsa probauimus, prima accessione finita lotum hominem, ac mediocri cibo refectũ, ad consueta opera transmittentes, vt qui alteram febris accessionẽ sensurus nõ esset. Neq; nos nostra æstimatio fefellit, Vnum verò hoc est febrium ephemerarum præcipuum indicium ab aliqua incipere causa euidenti ac manifesta quæ antè præcesserit, quas omnes medici iuniores vsitato vocabulo procatarticas, siue præincipientes appellant.

ſed etſi hoc inſeparabile ſit talium febrium, indicium tamen earum proprium non eſt, nam et aliarum quædam ex cauſa manifeſta fiunt, quæ ante præceſsit. Inſeparabile vero & proprium eſt, coctio in vrina ſtatim die prima, ac præterea pulſus ad magnitudinem, ac celeritatem effatu dignam accidentes, ita vt frequentia à proportione deficiat ſecundum exteriorem quietem. Eſt autem magis inſeparabile ac proprium, quod nullo modo ad celeritatem ea pars pulſus, quæ ſyſtile dicitur, tendit, etſi aliquando contingat hoc, minimum ac vix perceptibile exiſtit, parumque à naturali tenore mutatum, Sed & caliditatis ſuauitas proprium atque inſeparabile eſt huiuſcemodi febrium indicium. Inſeparabile quoque, æqualis atque incõpreſſus aſcenſus in caliditate ac pulſibus ſimul, non tamen proprium, cum & alijs quibuſdam adſit, ſicuti etiam conſiſtente febre mediocritas, neque enim hoc etiam eſt proprium, quamquam his maximè ineſt: ac melius quidem fuerit, hæc quæ per incrementa ꝯ vigores communia ſunt, quod diarijs maximè inſint, inter propria collocare, fieret enim hoc pacto, & ſi

nequa

nequaquam ſit, rei ipſius forma quin etiam & pulcherrimum, atque exquietiſſimum huiuſcemodi febrium, adhuc & proprium ſimul atque inſeparabile ſignum, ſicuti & cum ſudore, aut rore, aut omnino cum aliquo optimo vapore declinatio, vbi integra febris ceſſatio ſequatur, hæc quidem eſt communis febriũ ephæmerarum indicatio. Nam poſtea de earum ſingulis ſpeciatim dicemus.

CAput hoc continet ſigna febrium diariarũ quarum cognitionem haud quaquam difficilem eſſe dicit Galе. quamquam primo ad glauco, cognitu difficiles eſſe dixit, cæterũ hoc rethoris eſt. nunc propoſita rei difficultate captare attentionem, nunc animum facere legentibus. Scire licet, ſignum inſeparabile non proprium, eſſe quod rei omni conuenit ſed nõ ſoli: Proprium non inſeparabile, quod ſoli ſed non omni: Proprium & inſeparabile, quod omni & ſoli. Ergo incipere à cauſa procatartica, inſeparabile eſt à febre diaria. Nã ſi eſt febris diaria, incipit à cauſa procatartica (cauſa procatartica eſt quæcunque euidens & manifeſta cauſa) non tamen eſt illi proprium, non enim ſi ex cauſa procatartica incepit, ſtatim eſt diaria. Nihil enim prohibet propter humorum ad pu

tredinẽ apparatum, ex procatartica causa putrida excitari ante aliud febris genus, id quod in sequenti capite fiet manifestius. Secundum signum est coctio primo die apparẽs, propriũ & inseparabile, quia nulli putridæ potest adesse. tertium est magnitudo & celeritas pulsus, ita vt externa quies longior multo sit, quã pro magnitudine aliarum partiũ, & ita à proportione deficiat, quod proprium etiam est, ac inseparabile. Quod vt intelligatur, sciri oportet, quietes pulsus, non fieri, vt quidam putant, per accidens causa motuum contrariorum, sed per se & à facultate, ac propter eosdẽ vsus propter quos motus ipsi, puta externa quies propter tractionem aëris vt dilatatio, interna propter expurgationem vt constrictio. Ergo cum crescit vsus dilatationis, crescit etiã externa quies multum, nisi simul crescat vsus constrictionis: tunc enim anticipans constrictio detrahit de tẽpore quietis externæ. Proinde ergo per diarias febres, crescit quamplurimum externa quies, quia trahẽdi aëris est magna necessitas, expurgandi fuliginesq; minima. Eàdem prorsum causa accidit quartũ signum scilicet contractionẽ minime in celeritatẽ crescere: Quod etiã propriũ est, quia in putridis necessario crescit celeritas illius: est etiã inseparabile quia nulli diariæ, soli cõsistẽti crescit

hæc celeritas, vel si interdum crescat id minimũ est: quod additũ puto, propter nonnullas diariarũ, in quibus fuligines quędã aëris colligũtur, quales sunt febres ex cõstrictione cutis, & excruditatibus. Eodẽ modo sentiẽdũ est de quinto signo, quod est suauitas caloris, est scilicet propriũ & inseparabile, quia putredinalis omnis calor, est mordax, nulli verò diarię est mordacitas, aut ea est quãminima, in ijs qui ex constrictione cutis, aut ciborũ corruptella febricitant. Est aliud signũ æqualitas & ascensus liber ac incompressus, facilisq; (hęc enim significat nobis dictio ἀθλιπτος) tum pulsus tũ etiã caloris. Scire oportet calorem dici æqualẽ hic, eo ꝙ non habet manifestã inæqualitatẽ. Nã si exactè loquaris nullus calor fiẽs est ęqualis, vt mõstratũ est in cõmen. libelli de inęquali intẽperie. Pulsus æqualitas, si integrã æqualitatem significat, vt neq; collectiuã neq; in eodẽ ictu, neq; in parte aliqua pulsus inæqualitatẽ admittat, propriũ & inseparabile est febris diarię. Nã à nulla febriũ putridarũ potest abesse inęqualitas ea, quæ à Galen. appellatur febrilis: Ea est inęqualitas eodẽ ictu secundum partes dilatationis. Hanc abesse à sola diaria docet. 1 de art. cur. ad gla. c. 2. (hęc li. 3. cõt. explicuimus) ęqualitas tñ hoc in loco significat solã collectiuã, cũ qua nihil ꝓhibet cõiũgi inęqualitatem

febrilem quando Gal. inquit, æqualitatē pulsus & caloris, & vtriusque liberum accensum, quā quam signum inseparabile sit à febre diaria, nō tamen esse illi propriū, quia hæc quibusdam putridis insunt, vt continētibus, & alijs ardētibus & tertianis etiā exquisitis, potissimū in augmento & statu. Nā in plerisque principiis putridarū caloris & pulsus est compresio, & in nullis nō est compresio aliqua, verum per augmenta & vigores cōmunia sunt hæc multis febribus. Cæterū inquit Gal. hæc quæ per augmenta potissimum & vigores communia sunt, possunt vocari quodāmodo propria, nō ꝙ solis diariis insint. sed ꝙ illis insint potissimum præ aliis omnibus febribus. Ex dictis nullis nō intelligit, in quāto errore sit fucsius, qui ita legit, ac melius quidē fuerit, hæc quæ cōmunia sunt ꝙ per incremēta ac vigores diariis maximè insint, inter propria callocare. qui duobus modis peccat primū nō reddit verba greca fideliter, deinde proponit rē cuius in cōmentario nullā potuit probabilē causam reddere. Nā græcus codex habet. και καλλιον γε τὰ κοινὰ ταῦτα κατα τὰς ἀναβάσεις τε καὶ τὰς ἀκμὰς, ἐν τῳ μάλιςα υπάρχειν τοῖς ἐφημέροις, ἴδια τιθεσθαι. Idest, & melius quidē fuerit hęc quę cōmunia sunt per incremēta & vigores, eo ꝙ prę cipue ephimeris accidāt inter ꝓpria

collocare. Eundem ſenſum expreſsit leonice nus, quamquam ſubobſcure, ita dicẽs & melius ſanè hæc, communia exiſtunt, mareſcente febre, ac conſiſtente, quoniam magis ephemeris inſunt, inter propria reponere. Fuſsius ergo volens emendare, corrupit locum. Nam quo pacto non ſit abſurdum dicere, hæc ſigna propria diariarum fieri, eo quòd per incrementa & vigores illis potiſsimum inſint, cum alijs etiam febribus per incrementa & vigores potiſsimum inſint. Quòd ſi per incrementa & vigores ſuperant diariæ alias febres, per initia multo magis ſuperant, iam verò ſi tempora tẽporibus bis conferre, multò plus ſuperant his ſignis incrementum & vigor, tempus principij, in quibuſdam putridarum, quàm in diarijs. Legendum itaque eſt vt diximus. Vigoris etiam manſuetudo eſt dicto modo proprium & inſeparabile ſignum diariarum, quia illis præcipuè ineſt. Significat manſuetudo vigoris hic, haud quaquam remiſsionem caloris (is enim intentiſsimus eſt) ſed tolerantiam facilem, & caloris ſuauitatem. Vltimum ſignũ eſt proprium & inſeparabile, inclinatio cum ſudore, ac madore, aut quodam vapore ſuaui, quam vno die naturali factam perfecta integritas excipit. Nam vt Gal docet 2. cap. 1. de arte medendi ad glauc. & nos ſumus in-

secundo libro huius operis monstraturi, in nulla alia febre pulsus ad naturalem habitum reuertitur.

CAPVT XI.

Lterum verò febriũ genus, quod ephemeris ex aduerso distinguitur, nullum quidẽ nomen cõmune sortitum est. Sunt autẽ duæ primæ differentiæ, quæ non obscuram habẽt specierum discretionem. Nã quædam ex istis in putredine humorum accẽduntur, quædam verò ipsas solidas occupant animalis partes, atque eas hecticas febres appellarunt, vel quando firmæ ac fixæ sunt, quemadmodum habitus, aut quando ipsum corporis habitum comprehenderunt. Sic enim vocare consueuerunt solidas partes, humidis ex aduerso distinguentes.Ináitia verò febrium, quæ humorum ratione accendũtur, hæc sunt. Primum quidem non inseparabile sed proprium,

hæc quod

quod nulla earum quæ præincipientes causæ dicuntur, eas antecedit, neutri enim aliorum generum hoc inest. Quoniam ephemeræ omnes à procatarticis, siue præincipientibus causis originem habent: hecticæ autem quando sine his generantur, nunquam ab initio inuadere consueuerũt: adeò vt vbi quis sine præincipiẽte causa cœpit febricitare, scire oporteat huius causã in humoribus esse. Illud verò nõnunquã vsu venit, quod aliqua ex præincipiẽtibus causis sui ratione febrẽ accẽdit ephemerã. Subsequitur autẽ altera ex putredine humorũ, qñ q; afficit corpus, ad id habile fuerit, hoc est qñ impurũ extiterit, ac superflua materia redundans. Hæc enim cũ in ephemeris immoderatũ calorẽ cõtraxerit, atq; hinc putrescẽdi principiũ acceperit, alterã speciem febriũ succẽdit, priore desinẽte. Vnũ verò propriũ simul atq; inseparabile in omnibus successionis inditiũ, q; febris ephemera quietẽ integrã subsequentem nõ habet. Contingit verò aliquando vbi ephemera febris consistit aliquod permutationis inditium ostendi. At multò magis cum iam cœperit declinare, quo tempore, id quod paulò antè dicebamus,

ea tranquillitas abest, quæ adesse deberet. Hæc quidem sunt permutationis inditia.

HIc scripsit Galenus signa febrium putridarum. Primum initium est incipere sine causa procatarttica, hoc verò nō est in separabile. Nonnullæ enim putridarum vt in superiori capite diximus, incipiunt à causa procatartica, est tamen proprium: nulla enim aliarum febrium potest incipere sine illa, nisi fortè hectica alijs superueniens, incipiens verò à principio, non potest. Hic disceptant enarratores, quid sit apud Galenum ab initio prehendere, aliquem morbum, dicunt enim nonnulli, illud non esse inuadere à principio, ac nullo alio morbo prægresso, sed primis tribus, quatuorve diebus inuadere, quandoquidem (dicunt) Gal. febres putridas aliquando à causa procatartica incepisse dicens, eas inquit, fieri accensa primum febre diaria, deinde ea in putridam permutata propter humorum aptitudinem ad putrescendum. Itaque Galenus febres eas putridas incœpisse dicit, quanquam prægressis diarijs fierent. Accedit quòd idē Gal. 10. meth. cap. 5. loquēs de muliere quadā ægrotante (inquit) hāc quarto die vidimus, depræhendimusque ab initio febricitare

citare hectica febre, cum ea quam humorum putredo excitauerat coniuncta. Ergo (dicunt) Galenus eo ꝙ quarto die iam teneretur hectica, affirmauit mulierem ab initio illa laborasse. Docent itaque Hi nullam hecticam posse ab initio generari. i. nulla alia febre pręgressa, posse tamen quodammodo inuadere ab initio. i. primis diebus, atque tūc quoque ex causa procathartica malum incœpisse. Eodem modo dicunt putridam non posse fieri à causa procathartica, nisi per mediam diariam, tamen quòd primo die permutatio fiat, perinde medicos loqui, ac si ex causa procathartica à primo insultu incœpisset, hæc dicunt quidam. Tamen vt libro quinto controuersiarū docui hi docent falsa, & Gal. malè interpræ tatur. Monstratum enim illic est, hecticam febrem posse fieri à principio, ibidemque argumentis quæ à contraria opinione sunt, respondimus. Modo hęc duo oportet vt mōstrentur, posse putridā fieri à causa procatartica nulla alia febre præcedente, deinde Gal. ab initio prehendere, nihil aliud esse quàm nullo alio morbo præcedente. Deinde locum enarrabo. Primùm ergo ita monstro: potest fieri febris putrida nulla alia prægressa, sine causa procathartica, ex sola præparatione humorum, ergo potest fieri à causa procathartica cum humorum

rum præparatione, ab ipſo primo inſultu, ac nulla alia prægreſſa febre. Adde quod nullus eſt in artis operibus, tam parum exercitatus, qui non viderit ſæpe, ob erratum aliquod in-uictu, conſequutam eſſe febrem incipiétē à rigore. Cum ergo quæ à rigore incipit, putrida ſit à principio, conſtat ab errato fieri putridā nulla diaria prægreſſa. Iā verò Galenū vbi dicit, à principio prehendit, intelligere nulla alia prægreſſa, conſtat etiam. Nam ſi eſſet incipere primis diebus, poſſet hectica fieri à principio ſine cauſa, procatartica, quod ille negat, dicens: hectica quoties ſine ca conſiſtit nunquā ab initio prehendit. Quòd verò poſſet ita incipere hectica, hinc intelliges. Poteſt fieri, permutatio diariæ in hecticā primo die aut ſecundo: ergo poteſt fieri cauſi in hecticā quarto die, quo facto cum cauſum non ſit opus incipere à cauſa procathartica, fiet quarto die hectica ſine cauſa procathartica, id verò erat à principio prehendere, ergo poteſt hectica ſine cauſa procathartica ab initio prehendere. Non eſt ergo apud Galenum ab initio prehendere, aliud quàm nullo alio morbo prægreſſo. Quod ſi ad mulierem illam ex decimo meth. quarto die venit, cognouit coniecturis illam à primi diei initio hectica laboraſſe. Sed nunc tempeſtiuum iam eſt, vt lo-

cum

cum enarremus. Primùm (inquit Galenus) inditium putridarum est incipere sine causa procathartica, quod quidem non est inseparabile, quia non valet hæc consequentia, est febris putrida ergo incœpit sine causa procathartica, cum posit fieri putrida ex tali causa, vt nuper à me monstratum est: tamen est propriũ: nulla enim alia febris potest fieri à principio sine causa procathartica. Valet ergo hæc consequentia, incœpit sine causa procathartica, ergo est putrida. Obiter hic Galenus nos monet, cuiusdam permutationis frequenter contingentis, diariæ scilicet in putridam, & signa docet, ad cognoscendum permutationem hanc fieri. Monuit verò nos huius permutationis, potius quàm aliarum quæ solent accidere, quia cum primo die aut in initio secundi fiat, facilè sit decipi, putantes à principio fuisse putridam. Oportuit ergo hæc, hoc in loco doceri, quo præcipuè de diariarum & putridarum dignotione agitur. Igitur inquit, vbi enim excrementa in diarijs febribus plus æquo calefacta sint, atque deinceps initium putredinis inde acceperint, alterum febrium genus accendunt priori sedato. Ex his vltimis verbis, colligunt, nonnulli barbarorum, non posse putridam febrem cum diaria componi, quandoquidem Galenus inquit, putridã succedere priori sedata, quòd si tamen simul

esse possent, non opus esset priorem sedari, vt alia succederet. Nos verò libro quinto controuersiarum confirmauimus contrariam sententiam, posse inquam quancunque febrem cum alia quacunque componi, exposuimusq; locum hunc, succedere aliud genus febrium (putridam scilicet) priore (diariam intelligit) sedato, non statim ac secundum genus incipit, sed sua hora: quia verò diaria est breuissimi temporis inquit Galenus, sedata priore febre, vt solet, aliam succedere. Itaque ex præsenti loco neque quod ad incæptionem neq; quod ad complicationem febrium attineat, video dessumi posse quidquam ijs sententijs, quas dicto in libro cōfirmauimus, aduersum.

Febrem verò à rigore initium sumere, vbi neque ardor solis, neque frigefactio valida præcesserit, qualis præsertim per niuem facientibus iter contingere solet, aut qui aliter in vehementi frigore diutius commorantur, proprium & hoc existit signum, febriū, quæ ex putredine accenduntur humorum, non tamen inseparabile, neque enim omnibus inest, quemadmodum neque horrores ipsi sunt ab huiuscemodi febribus inseparabiles, sicuti

neque

neque ab initio propriè.

DE rigore & horrore dictum est à Galeno secundo de sympt.causis, & in secundo huius operis dicetur, à me dictum est libro quinto controuersiarum: modò illud vnum dicam, rigorem fieri horroris intensione. Incipere febrem à rigore exclusis vehementi frigore aut ardore est proprium putridæ febris: tamen non est inseparabile. Quandoquidem nō omnis puttida febris incipit à rigore. Horror verò neque proprium neque insepatabile est. Ex his satis liquet, posse fieri vt febris incipiat à rigore & vt sit diaria; scilicet cum eadē manifesta causa facit & rigorem & febrem. Quod de horrore dictum est à nullo video rectè enarrari. Dicunt enim quidam horrorem neque proprium esse putridis febribus, neque ab eis inseparabilē, quia non omnes putridæ ab eo incipiunt, & quædam diariæ incipiunt, puta quæ ab æstu aut frigore initium capiunt. Sed hi perinde dicent de rigore. Nullum ergo dicunt discrimen inter rigorem & horrorem, quod tamen oportet dici. Alij dicunt horrorem non esse proprium febris, quia potest fieri horror, cui nō succedat febris. Quasi verò non posit etiam fieri rigor, cui nulla suc

cedat febris. Neutri itaque horũ mihi videntur quidquam dicere, quod aliter poſsimus de rigore, atque de horrore ſentire. Mihi verò ita videtur: poſſe febrem diariam incipere ab horrore multis de cauſis, quibus non poſſit incipere à rigore, & ab illis etiam cauſis à quibus diaria cum rigore fit, poſſe fieri cũ horrore, & illis quidem multo leuioribus: proindeque voluiſſe generatim cum quibuſdam limitationibus rigorem proprium dicere putridarum, horrorem verò non proprium. Pro horrore enim plurimis limitationibus erat opus. Nam ex rigore non poteſt incipere febris diaria, niſi ſit ex ſolis ardore, aut vehementi frigore, ex horrore autem incipere etiã poteſt quæ ex ſatietate, & quæ ex ciborum in ventriculo corruptione, & quæ ex leui frigore, aut calore fit.

Inæqualitas verò pulſuũ atq; caloris, ſiue in principijs, ſiue in augmento contingat, eſt huiuſcemodi febrium generis proprium inditiũ, non tamen & ipſum inſeparabile multæ enim & ſine inſenſibili inæqualitate incipiunt, atque ad conſiſtentiam accedunt.

Inæqualitas ſenſibilis caloris, eſt propria putridarũ, non quæcunq? Nã diaria febris inæqualis intemperies eſt. Inæqualitas collecti-

ua pulsus, est, non inseparabilis à febre putrida. Nam inæqualitas febrilis, quã in superiori capite explicuimus, inseparabilis ab omnibus putridis est.

Iã verò multo minus neq; illud. Si neq; accessiones plures faciant, veluti insultus, Quod superaccendi vocamus.

Habere multas accessiones, est repetere per circuitus.

Quẽadmodũ neq; pulsus cõpressio (sic autẽ vocãt, cũ incipiente accessione satis paruos, atq; inæquales eos habènt) neque enim hoc ipsum ab hisce febribus est inseparabile, non tamen alicui alteri generi febrium commune sed proprium istarum, ac peculiare: sicuti & inæqualitas ipsa, nisi alicuius accidẽtis ratione superueniat sæpe. Vbi enim succus aliquis vitiosus in ore ventriculi fuerit acceruatus, qui ipsum aut mordeat, aut refrigeret, parui simul atq; inæquales, & paruitas quidẽ in frigidis, inæqualitas verò in mordacibus accidit. At vbi euomuerit hæc ambo protinus cessãt. Cum verò ipse ventriculus omni noxa vacat, ad propositum febrium genus pertinent huiusmodi pulsus.

PVlſus paruus & inæqualis appellatur compreſſus, qui per putridas febres ſolet apparere, potiſsimum per initia acceſsionum. Eſt proprium ſignum putridarum, niſi alicuius ſymptomatis ratione fiat. Nam ratione febris ipſius, à nulla alia fieri poteſt, quàm à putrida. Itaque pulſus compreſſus, non accidens ratione alicuius ſymptomatis, eſt ſignum proprium putridarum febrium: tamen nón eſt inſeparabile, in multis enim febribus, etſi putridæ ſint, nunquam pulſus is apparet; cuiuſmodi ſunt continentes. Symptoma verò nullum eſt, quod euidentius eum pulſum faciat, quàm affectio oris ventriculi, ab humore prauo mordēte, aut refrigerante, quamquam humorem eſſe mordentem, aut refrigerantem, differentiam habet in pulſu: refrigerans ſiquidem paruos magis quam inæquales, mordens inæquales magis quàm paruos facit pulſus. Ergo conſiderandum erit apparente per febrē pulſu paruo & inæquali, an dolor ventriculi adſit, aut tale aliud ſymptoma: ſi nullum adeſt, febris putridæ inuaſionem agnoſcere licet. De pulſu qui affectum ſtomachū ſequitur ſcriptū eſt à Galeno 4. de cauſis pulſuum cap. proprio.

Maximum verò inditium febrium putridarum eſt, qualitas caloris. Nihil enim in eo

ſuaue, neque moderatum, neque vllo pacto ſimilis eſt ei qui in ephemeris ſentitur, ſed, vt & ab optimis ante nos medicis eſt dictum, mordax quodammodo potiùs exiſtit, tactuique ſentitur moleſtus: at vt fumus oculos, ac nares, ſic ipſe tactum videtur errodere. Sed in principijs quidem acceſsionum, vt in quibus calor adhuc ſuffocatur, ac ſuperfluitates intus ſuccenduntur, non ſtatim admota manu diſcernitur. At per moram prædicti caloris ſpecies èx profūdis partibus effertur. Quod cum animaduerteret Themiſon, exiſtimauit (vt mihi quidem videtur) hoc eſſe omnibus febricitantibus proprium. Sed de hoc quidem in proprio huius ſermonis loco à nobis rurſus conſiderabitur. Prædicta autem caloris ſpecies, quæ appoſitam manum pungit, atque erodit inſtar medicaminis acris, eſt putredinis humorum progenies, quæ manifeſtè quidem ſentitur in creſcentibus, ac conſiſtentibus febribus: non manifeſtè autem neque ſtatim in incipientibus.

Themiſonē medicū cuius 1. meth. cap. 7. mētisnē fecit, repræhendit modo ꝙ calorē mor-

denté more acris medicaméti, inseparabilem esse ab omnibus febribus putauerit, cum tñ is calor putredinis soboles sit, eoq; in solis putridis appareat, sitq; putridarum inditium, maxime propriũ & inseparabile. Calor siquidẽ hecticus videtur habere tale quiddã, non tamẽ est exacte talis, sed calor quidam (vt ita dixerim) aridus, non errodens.

Propriũ verò inseparabileq; est gñi febriũ ex humorũ putredine accensarũ, cõtractionis pulsuũ velocitas: euidẽtius quidẽ in incremẽtis, nõ obscurè autẽ in inuasionibus & vigoribus apparẽs. Accidit autẽ ipsis per initia quidẽ paruus, simul ac velox pulsus: in vigoribus simul magnus ac velox. Sic etiã quæ in exteriori quiete est frequẽtia, in huiusmodi febribus perspicua existit, neque diarijs neque hecticis similis.

Addit signũ aliud febriũ putridarũ, quod ppriũ & inseparabile esse dicit, velocitatẽ cõtractionis pulsuũ. Hãc enĩ superius diximus subserui re expurgãdis fuliginibus, quarũ magnã copiã in putridis febrib⁹ necesse est colligi, minimã in diarijs & hecticis, vt pote quæ sine putrefactione cõsistũt. Addit dictis, signũ hoc maximè apparere in incremẽtis febriũ putridarũ,

sed

ſed nõ obſcurè in illarũ inuaſionibus, & vigogore. Quod tñ videtur falſũ Nã in acceſsionibus febriũ plus fuliginũ colligitur interiùs, quã cũ iã calor emerſit, vt in augmẽto, aut viget, vt in ſtatu. Nõ aliter quã in cõgerie lignorũ viridiũ, cui ſuppoſitus eſt ignis cõtingit, ſcilicet, in initio eſt fumi plus flãmæ minus, deinde flãma emergente, euaneſcit fumus. Accedit ſentẽtia Galeni ipſius ex libro 2. de præſagatione ex pulſibus cap. 1. vbi ita ſcripſit. Ergo celeritas contractionis inditio erit fuliginoſorum excrementorũ ingentẽ colligi numerũ, expurgarique id tẽporis, quandocũq; inueniatur: tarditas contra, neq; eius multũ excremẽti coaccerbari, eoque neque requirere euacuationem. Magna enim copia ex putreſcentibus humoribus accerbatur, qui febres accendũt neceſſariò: cũ corpus bonos humores habeat pauca omnino: in alijs affectibus qui medij inter hos ſunt, proportione ſingulorũ affectuũ, inter edendũ & dormiendũ plus per vigilias & medias minus. Eadẽ planè ratione, pro ciborum natura, in illis qui prauos humores gignunt plus: in ijs qui probos, minus. In febribus ad eundem modum, in acceſsionibus plus, in alijs temporibus minus. Hæc Galenus. Si ergo, vt apertè dicit, in acceſsionibus plus fuliginis colligitur, in alijs tempori-

bus minus, apparebit manifestius in accessionibus celeritas constrictionis, quã in alijs temporibus, contra ac in præsenti loco docet. Intelligendum antè omnia est, non idem esse constrictionem esse velociorem, aut constrictionis velocitatem magis apparere, Galenũ quæ in præsenti capite non dixisse constrictionis velocitatem maiorem esse in augmento, & minorem in principio & vigore, sed in augmento euidentius apparentem, in reliquis temporibus non obscurè. Deinde cõsiderandum, Galenum non esse vsum eadem dictione, quæ principium significet in hoc capite, & in eo quod citauimus ex secundo de præs. ex puls. Nimirũ hic dicit ἐναργέστερον μὲν ταῖς ἐπιδόσεσι φαινόμενον. Illic verò ἐν ταῖς ἐπισημασίαις πλεῖον. At verò ἐπίδοσις significat quod inuasio aut accessio. ἐπισημασία, non tam significat accessionem, quàm annotationem. Est verò febris annotatio, vt procedẽte hoc ipso sermone dicemus, tempus exacerbationis febrium, vt si gratia exempli febris aliqua continua reliquis horis similis sui sit, præter quã quòd tertio quoq; die habeat sex horarũ, insigne augmẽtum, dicimus febrẽ illã habere tertijs diebus annotationes, atq; totũ id sex horarum tempus, annotatio dicitur

non

non minus proprie, quàm illius exacerbationis principium. Ergo si vbi in præscripta dictione vertit interpres in principiis plus, vertisset in annotationibus plus, fortasse locus non repugnaret præsenti. Nam non est dubium in annotationibus (intelligo nomine annotationis omnia tempora particularia annotationis) plures colligi fuligines, vtpote aucta putredine, quàm in reliquo tempore, quo mediocrem illum tenorem seruat febris. Sed, quamquam Galeni verbis videtur factum iam esse satis, quia argumentum quod sententiæ Galeni adiecimus leue non est scire licet, ipsius principij paroxismorum duas esse partes, est enim principium aut accessio, cum calor ad interna refugit, & humor nondũ incœpit, aut modo incipit putrescere, quo tempore nondum est collecta fuligo multa, & cum iam incœpit totus fere humor putrescere, tamẽ calor nũquam prodijt, quo tempore quam multum est fuliginis, & plus etiam quàm in augmẽto. Nam si ligna viridia imponas igni, in principio statim fumum incipit eleuare, sed non quã multum, cum verò iam cremari incipiũt ligna, copiosissimus fumus editur, antequam inflamẽtur, quumprimum verò incipit micare flãma, incipit euanescere fumus, vt cum iam maxima flama est; nullus aut minus est fumus. Ita in ipso accessionis principio pulsus fit parbus & non ce

ler, qualis per refrigerationē (de hac parte loquutus est.12.lib.met.cap.3.dicens, cæterum duplici ratione verum esse quod dictú est cóperietur, vna ꝙ euidenter in accesionibus appareat & tardiores & rariores quā pro natura liipsorum habitu pulsus fieri) deinde antequā magnitudo crescat, quod increscentis febris inditium est, crescit extreme celeritas constrictionis, quæ à principio augmenti ad statū vsque decrescit. Ergo in prima parte accesionis minor est velocitas constrictionis quàm in augmento, sed in extrema parte accesionis, maior etiam est quā in augmento: quæ tamen neque in ea accesionis parte est tam euidēter apparens, quam in augmento. Non ꝙ maior celeritas non sit, sed ꝙ cōstrictio difficile cognoscatur in paruis & crebris pulsibus, facillimè in maximis & rarissimis vt docetur primo de dignoscendis pulsibus cap.5. Quare celeritas constrictionis minus manifestè cognoscetur in vigoribus febrium putridarum, quia eo tēpore minor est, quā in antecedentibus temporibus, & in principij vltima parte, quia pulsus & paruus & crebor, in quo etiā exercitatis est cognitu difficilis constrictio: in prima parte principij, ambabus de causis, & quia celeritas parua est, & quia pulsus quoq; est paruus incremētis cōtrariis de causis est cōstrictio manife-

nifestius apparens. Accedit autẽ ipsis (inquit Galenus) pulsus paruus simul ac velox, in vigoribus simul magnus ac velox. Secũdũ hoc de pulsu vigoris nihil est difficile, quod inter initia paruus simul est ac velox, causam esse dicit Fuchsius, ꝙ paruus sit, refrigeratione & diminutione vsus, ꝙ velox facultatis robur, quod adhuc manet. Tamẽ fallitur manifeste. nã cũ facultate adhuc forti vsus minuitur, prius amittitur velocitas quã magnitudo, vt contra propter augmẽtũ vsus, constante vi prius cõparatur magnitudo quã celeritas. Ergo dicẽda alia ratio est. Pulsus habet in accesionibus magnã constrictionis indigentiã, & paucã dillatationis, proinde habet cõstrictionẽ magnã & magnæ cõstrictioni succedit etiã magna quies interna (quietes enim sunt propter eosdẽ vsus ꝓpter quos motus, interna ꝓpter expurgationẽ externa propter tractionẽ aëris) quo fit vt præpropere moueãtur arteriæ ad trahendũ aerẽ quia scilicet facta est magna intermisio vrgẽtur, quia verò vsus est paru⁹ nõ mouẽtur multũ. Itaq; fit dilatatio celeris & parua, quia illi⁹ indigentia est vrgẽs magis quã magna. Fecit vrgentẽ longitudo priorũ tẽporũ, magnã facere non potuit, & accedit frigiditas aëris, quæ quia membra eo tempore multum offendit, cito facit arterias à dilatatione desistere.

Ex

Ex dictis satis manifestum est, in putridis febribus, crebritatem in quiete externa maiorem esse quàm in alijs febribus. Nam cum constritionis sit in illis maior necessitas, anticipãs constrictio detrahit de tempore externæ quietis.

Maxime verò proprium est talium febrium vrinæ cruditas, & obscura concoctio, propriũ est inditium febrium ex putredine natarum, neque enim cruda, neque obscurè concocta in diarijs febribus apparet. Atque alterutrum quidem eorum seorsim dictum, proprium est febrium putridarum inditium, ambo autẽ simul dicta per disiunctiuam propositionem, omnino inseparabilia sunt. Huic enim febrium generi primæ vrinæ, vel omnino crudæ, vel abscure concoctæ existunt. Magnum verò atque effatu dignum concoctionis inditium, in primis vrinis nunquam apparet, excæpta ea quæ fit ex diarijs mutatione, de qua antea diximus.

QVæ signa cruditatis integræ sint, & quæ coctionis obscuræ, & quæ coctionis manifestæ & quæ perfectæ, docet Galenus. 1. libro de crisibus cap. 17. Hoc ergo ex illo loco require, vt quod præsens locus exigit intelligas. Primas vrinas crudas esse proprium signũ est

febrium

febrium putridarum, obſcurè etiã coctas eſſe ſignũ eb illarũ proprium, quia neutrum horũ abeſt alijs febribus, illis enim accidunt in principiis vrinę manifeſte coctę: ſed neutrũ illorũ eſt propriũ putridarũ neutrũ enim accidit ne neceſſario, ſed poteſt alterutrum apparere. Itaque quodcunque illorum eſt ſignum propriũ, & non inſeparabile, tamen ſi ambo cùm diſiũctione ſub vno ſigno comprehendas, erit ſignũ proprium & inſeparabile. Nam primas vrinas crudas eſſe aut obſcure coctas, neceſſariò accidit petridæ cuicumque, & nulli aliarum. Addit dictis Galenus, effatu dignum coctionis inditium in primis vrinis, nunquam apparet, excepta ea quæ fit ex diarijs mutatione, qua tamen exceptione videtur nõ eſſe opus. Nam quibus mutatio ea fit, quumprimum eſt iam febris putrida, ſunt vrinæ crudæ aut obſcure coctæ, antequam ſit, diaria eſt, quare & tunc temporis primæ vrinæ febrium putridarum ſunt crudę, aut obſcure coctæ. Sunt qui in huius loci enarratione dicunt, nonnullas febres putridas incipere à materia cocta, quod dicunt Galenum docere 17. cap. 1. de criſibus, vbi inquit, febres quaſdam eſſe ſtatim ac incipiunt vigentes: atque ita inquit, quomodo igitur in primo die febris in ſtatu conſiſtere cognoſcetur? Quomodo aliter quam ſi ſtatim habuerit ſigna coctionis? Itaq;

dicunt

dicũt cum ex diaria fit putrida, ſigna manifeſtæ coctionis addeſſe poſſe in primis vrinis, etiã cum eſt putrida. Res prorſum falſa, & quãtum ego opinor, minime intelligibilis. Nam qua ratione homo febricitet febre putrida, niſi humores putreſcant, aut qua ratione humores putreſcant ſi in primo principio cocti manifeſtè ſunt? Finge quantũlubet hominem bonis ſuccis abundantem febre corripi, an nõ ſatis conſtat, prouos illos ſuccos putreſcere incipere? non enim aliter febris putrida fit: ergo coctionẽ illam deponunt. Atque ſi febris illa ad ſtatũ eſt peruẽtura, neceſſe eſt noua quadã coctione, quã diximus putrefactionis etiã eſſe participem, coctã fieri. Illa igitur ipſa coctione, qua cocta futura eſt in ſtatu (eſt quidẽ illa coctio quã in morbis expectamus) incipiet coqui, nõ enim, arbitror, fit quod nũquam incipit, incipiens coctio eſt obſcura, ergo in temporibus cuiuſuis febris putridæ coctio obſcura, antecedit manifeſtam. Non nego poſſe in primo die coctas vrinas apparere, ſed primas vrinas coctas eſſe. nimirum poteſt tempus obſcuræ coctionis tam breui tranſigi, vt uno die coctæ vrinæ ſint, illas tamen crudæ in primo ipſo die antecesſerunt: Quod luce clarius docuit Galenus ita fieri in. 17. cap. dicti libelli, his verbis. Neque enim fieri poteſt vt morbus

bus aliquis proprium statum recipiat, nō præcedente principio, aut accensu: extreme verò breue vtrunque horum temporum sæpe fieri contingit. verum de hac re libello. 10. controuersiarum copiosius disputauimus. Quid ergo pro huius loci enarratione dicendum est, Galenum excæpisse febres permutatione à diaria factas, non quòd in illis primæ vrinæ febris putridæ, sed ꝙ primæ vrinæ febris, coctę sunt monet verò hoc, ne quis putet, si accersitus ad febricitantem primas vrinas coctas viderit, certo se scire modo illum putrida nō laborare, sed intelligat fieri posse, vt febris modo putrida sit, & in principio febricitationis coctæ aparuerint vrinæ, scilicet, facta ex diaria in putridam permutatione, atqui merito id monet, quandoquidem modum quendam incipiendi febrem putridam hunc esse dixit.

Ad iam dicta propositarum febrium indicia accedit etiam hoc, quòd in vigore paroxismi symptoma quoddam ardentis febris apareat: quin etiam si symptoma lepialæ & lipyriæ, quemadmodum etiam semitertianæ, vel typodis, vel cuiusdam alterius talis febris, quæ propria quidem sunt huius generis febriū quæ

quæ ex humorum putredine accenduntur, non tamen inspirabilia : atque idcirco, vbi ipsa non adsunt, ex alijs dignoscentur : si verò affuerunt non solum genus talium febrium, sed & vnam aliquam ex ipsis specien indicabunt.

QVid sit febris lypiria, & hæpiala, & semitertiana, & febris ardēs, & typhodes, in secundo libro audies, in quo de putridarum differentia acturus est Galenus: modo illud vnum intellige, omnia signa quæ speciei alicuius febrium putridarum sunt propria, esse signa propria febris putridæ, sed nō inseparabilia. Nam quod propriū est vni speciei, quæ est sub aliquo genere, nunquam potest esse extra illud genus, etsi non in omnibus est quæ sunt sub illo genere, sed in sola ea specie, cui est proprium. Quare quod de signo febris ardentis, epyalæ, lipyriæ, semitertianæ, & typhodis, dictū est, loco exempli dicitur: fortasse quia hæ febres habent maxime insignia symptomata. Idem dices verissime de signo proprio tertianæ, & quotidianæ, & quartanæ & cuiusuis alterius putridæ speciei febris.

Quorsum ergo Galenus dixit, si in vigore paroxismi symptoma adest ardentis febris, aut hepyalæ, aut lypiriæ, & cætera? nunquid si in augmen

augmento paroxiſmi, aut inclinatione, adeſt ſymptoma hepyalæ, non eſt euidens febrem eſſe putridam? eſt certe, in quocunque tempore talia ſigna appareant, putrida febris, ſed quia Galenus de permutatione febrium diariarum in putrida cœpit diſputare, ad quas in vigoribus diariarum ſolet plærumque fieri trãſitus, dixit, ſi in vigore paroxiſmi, tamen tu intellige ſimpliciter. Galenum loqui de permutatione dicta febrium, palam faciunt hæc verba quæ ſequuntur,

Et quidem inclinatio ad integritatem non deſinat, ſiue cum ſudore, ſiue etiam aliter fiat è duobus alterum, vel tranſmutationis proprium eſt ſignum, ſi priora omnia febrium diariarum fuerint indicia: ſin nullum ex ijs fuerit, febrem quandam ex ijs quæ ex humorum putridine conſiſtunt, ſtatim ab initio inuaſiſſe oſtenditur.

SI febris non inclinat, qua hora ſolet inclinare diaria, aut etſi inclinet, non ſoluitur, qua hora ſolet ſolui, ſi antecedentia ſigna diariæ fuerunt facta eſt permutatio, ſin minus ab initio inuaſit putrida. Hæc continet hæc dictio. interim nota, interpræte eodem Galeno, febrem inuadere ad initio, eſſe, nul

la alia prægressa febre, quidquid alij dicant.

Si verò prima nonnunquam die pulsus durus sentiatur, considerandum erit, numquid cõcretio quædam ex frigore, aut siccitas, aut tensio conuulsifica in corpore laborantis, aut phlegmone quædam, aut scyrrhus sit, probè scientes quod ex ijs solis pulsus durus efficiatur. Nam quantum errauerit archygenes circa notionem, ac dignotionem duri pulsus, in opere de pulsibus abundè monstrauimus, inquo exercitatum esse oportet, eum qui in præsenti libro versari velit, ac potissimum in ea parte, quæ de pulsuum dignotione agit. Etenim pulsuum nomina, ac omnia ipsorum significata, & vniuersum numerum, vno volumine enarrauimus, quod de pulsuum differentia inscripsimus: quo nam verò modo vnũquemque dignoscere oporteat, in alio opere, quod in quatuor libros digestum est, explicatur, quod de dignotione pulsuum inscripsimus quemadmodum alterum deinceps volumen, quatuor libros in se complectens, de causis pulsuum effecimus: & quartum à iam dictis, de

prano

prænotione ex pulsibus, non solùm verbis, sed etiam re ipsa, huiuscemodi speculationis utilitatem indicantes: ac siquis nobiscum ad ægrotos accessit, horũ librorum speculationem re ipsa ostendentibus: huic tũ alia persuasa sunt, tum etiam illud, quòd durus pulsus, neq; proprius neq; inseparabilis sit talium febrium. Sed de hoc nunc non est dicendi tempus. Nã in prædictis libris, & in alijs octo in quibus archygenis librũ de pulsibus expendimus, abunde huiusmodi symptomata demonstrata sunt. Pulsus durus neq; proprius, neque inseparabilis est cuipiã generi febriũ, neq; diariæ, neq; putridæ neq; hecticæ, cõsistit verò magna ex parte in hecticis, atq; interdum in alijs duobus generibus propter symptoma quodam: in diarijs quidẽ, vbi ex vehementi frigore febricitauerint, si tensio quædam neruosa simul insit. Accidit verò nonnunquam ob vehementem solis vstionem, vel lasitudinem simul, vel alimenti inopiam, vel immodicã vigiliã, vel vacuationem, quando ob alimenti defectum hæc quoque constiterit. Febribus autẽ putridis pulsus durus inest, vbi aliquod viscus phlegmone

laborat, aut induratum fuerit, & ob symptoma quoddam coniunctum, nempe neruosam aliquam tensionem, aut siccitatem. Fiet enim hoc quoque modo durus pulsus, quemadmodũ & ijs qui intempestiue frigidam biberũt: aut qui frigida se labarunt, & aliquot molliores fructus largiter commederunt. Febris autem ratione, & qua febris est, nunquam pulsus durus fit, neque in diarijs febribus, neque in putridis: neque enim quando ex phlegmone febricitant, eadem ratione & febris sequitur, & pulsus durities: sed febris quidem ex humorum putredine, durities autem ex tensione quæ fit propter vasorum repletionem. Vt enim summatim dicatur, duricies tunicis arteriarum accedit, vel propter concretionem, vel tensionem, vel siccitatem. Concretionem igitur vehemens refrigeratio efficit: tensionem verò phlegmone & scyrrhus, & neruorum phlegmonibus proportione respondens affectus, siccitatem verò diutinæ vacuationes, vel propter fluxum ventris, vel leuitatẽ intestinorum, vel dysenteriam, vel diuturnas vomitiones, vel aliud istiusmodi. Et diutina

fames, atque ardentes febres diutinæ, & vt in vniuersum dicatur, quæcumque vehementer exiccant solidas ipsius animalis partes, veluti & hæcticæ, de quibus nunc dicere est tempestiuum ab earum generatione exorsis.

QVandoquidem inualuerat Galeni empore opinio archigenis, prorsum falsa, pulsum durum signum inseparabile esse febrium, oportunum fuit in hoc libro, inquo de signis febrium agebatur, hunc errorē extirpare, potissimū verò in pręsenti loco, inquo ad signa ethicarum transgreditur, quarum videtur maiori quadam ratione, haberi pulsus durus, signum inseparabile. Tamen re vera inquit Galenus nullius generis febrium est inseparabilis pulsus durus. Id mōstrat, quia nulli adest necessario, quod inquit se monstrasse re ipsa, & experimento, in ęgrotātibus. Quòd si lib. 4. de causis pulsuum capi. 10. videtur dicere, pulsum hecticum durum esse, constat illic loqui de pulsu marcescentium, tamen hectica aliud est à marcore, vt sequenti capi. dicemus itaque nulli febri est proprius, neq; inseparabilis: immo verò inueniri potest sine omni febre: si scilicet adest aliqua causa duritiei pulsus: quæ sunt quinq;, concretio ex fri-

gore, & deſiccatio, & tenſio cõuulſiua, & phlegmone, & ſcyrrhus. quæ quinq; cauſæ ad tres tantum reduci poſſunt, concretionẽ, deſicationem, & tenſionem. nam phlegmone & ſcyrrhus non aliter faciunt durum pulſum, quàm tendendo arteriam. potes etiã, ſi vis, tres has cauſas in duas redigere, duritiem arteriæ, & tenſionem. Nam concretio & ſiccitas quia arteriam indurant, faciunt pulſum durum. quin immo, ſi ſub vno nomine vis duritiem, quæ verè durities eſt, & tenſionem, duritiẽ appellare, dices cum ipſo Galeno primo de cauſis pulſuum, duri pulſus vnicam eſſe cauſam, duritiem arteriæ. Verum modo diſtinctioris doctrinæ gratia, dicimus duri pulſus tres eſſe cauſas: concretionem, ſicationem, & tenſionem: conſtat hæc ſępe accidere ſine febre: ergo ſine omni febre poteſt eſſe pulſus durus. Nulla preterea trium cauſarum, neceſſariò adeſt cuipiam generi febrium: nam ſi quæpiam, maxime ſiccititas hæcticæ febri, ſed neque hæctica neceſſario habet in arteriis tantam ſiccitatẽ, vt duræ arteriæ ſint, ergo à nulla febre eſt inſeparabilis pulſus durus. Poteſt quidem adeſſe cuicunque febris generi pulſus durities, immo & frequenter adeſt, tamen id nõ fit ratione febris, ſed ſymptomatis cuiuſpiam aut alterius affectus cum febre coniuncti: vt indiariis

riis solet esse durus, cũ eæ fiunt ob vehementem solis vstionem, hæc enim desiccat, vel ob lassitudinem. (Quo nomine hic defatigationem debes intelligere. non vt quidam male interpretantur lasitudinem tensiuã. Nam illic haud dubie cœperat loqui de causis, siccitate & arefactione indurãtibus pulsum, vt de vstione, de fatigatione cibi inopia. Quod verò hãc lassitudinem intelligat Gal. cũ ex lassitudine, diariam febrẽ nasci dicit, intelliges ex his verbis ca.2.li.1. de arte cur. ad gla. eorũ autẽ qui ex lassitudine in febrem inciderunt, cutis est siccior, quã in alia aliqua ephemera febre) vel ob inopiam alimenti (Constat siquidem cũ alimenti defectus est, corpora sicciora fieri) vel ob vigiliam immodicã, vel vacuationem. Addit Galenus. quando ob alimenti defectũ hęc quoque constiterint, significans vigiliá immodicam & vacuationem, tunc efficere duritiẽ pulsus, quũ ob alimenti defectũ fiũt. Quãquã ego nollem intelligi ex hoc loco, vigiliã immodicã, & immodicã vacuationẽ, nõ aliter posse duritiẽ efficere, quã vbi ex defectu cibi proficiscũt, sed tũc efficere potissimũ. Nã oĩs vigilia per halitũ digerit, & sicat, vt Gal. docet. 2. de ratio. vict. in acutis com. vltimo. Tamẽ constat tũc tẽporis siccatũ iri corpus maximè, cũ homo præ fame vigilat. Ergo omnis vigilia po-

test arteriam siccare, si immodica est, verum ea maximè, quæ fit ob alimenti defectum. Vacuatio quoque eodem modo omnis, exiccat, sed omnium maximè ea, quæ ob alimenti defectum fit. Fit enim vt ex aliis vacuationibus, plerunque superfluæ humiditatis vacatio, ex penuria alimenti, naturalis membrorum humiditatis resolutio. Febribus etiam putridis solet accidere pulsus durus, non tamen sui ratione, sed aut phlegmonis, aut scyrrhi, in viscere aliquo consistentis. Hi enim tumores distentione arteriæ faciunt durum pulsum, vt etiam tensio aliqua neruorum, si cum febre coniungitur. Itaque nulla febris, quà febris est, habet inseparabilem pulsum durum, sed à quacunque causa, quæ arteriam indurat, aut distendit, fit, siue cum febre sit, siue sine febre: vt pulsum durum habere solent, qui intempestiue biberunt frigidam; aut frigida se lauarunt, & aliquot fructus molliores ingesserint, eos scilicet, qui frigidiores sunt. Quia hæc omnia refrigerant, refrigeratio verò concretionem facit. Itaque vt dicatur in summa, causæ duri pulsus longe diuersæ sunt à febre. Nam vt dictum iam est, durus pulsus fit aut à concretione, aut tensione, aut siccitate. Concretionem facit refrigeratio

ratio vehemens: tentionem verò phlegmone & scyrrhus, & neruorum phegmonibus proportione respondens affectus (id est conuulsio) siccitatem verò diutinæ vacuationes, vel propter fluxum vētris, aut lyenteriam, aut dysenteriam. Nomine fluxus ventris intelligit hic Galenus, fluxum quem alias diarrhœā solet appellare. Quare miror quid in mentē venerit fuchsio, vt ῥεῦμα γαστρὸς defluxum à superioribus in ventriculum interprætetur, cum neque nomen quidquam tale significet, neque ille defluxus à superioribus in vētrem, sit euacuatio. Vomitiones etiam diuturnæ, & diutina fames, & ardentes febres, pulsum durum faciunt. Verum id febres non semper faciunt, sed cū adeo desiccāt vt indurēt arterias. Eodem modo faciunt febres hecticę, ad quas jam vertit stilum Galenus.

CAPVT XII.

Enerātur igitur hecticæ vocatæ febres duobus modis, magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ prorrogātur adeò, vt spatio temporis humorem

corporis cordis consumant, vel etiam si adhuc multus permaneat. Illæ igitur non solùm hecticæ sunt, sed etiam iam marasmodes: quæ verò adhuc manente humore fiunt, vbi cordis corpus occupauerint, hinc maximè accenduntur, quemadmodum lucernarum flãmma ex ellychnio. Atque vna quidem ipsarum generatio à nobis exposita est: reliqua autem est, vbi statim ab initio inuaserint, primam generationem diarijs similem habentes ex tristitia, ira, & plurima lassitudine, vna cum vstione solis factis. Has igitur febres curare nequaquam difficile est, quæ verò ex eis in marasmum deuenerunt, ex inscitia medicorum qui adhibiti sunt, eas non solum nõ facilè, sed etiam curare impossibile est, vbi iam consistunt exquisitæ, non adhuc incipiunt. Si quidem natura ipsarum calida & sicca est, quũ cor simile aliquid patiatur, quale in lucerna ellychnium, quamplurimum vstum fuerit. Nam ita tostum frangitur atque dissoluitur, & continuitas præ ariditate perditur, vt neque si affundas copiosum oleũ, flãmam multã rursus accendere queas. Parua enim & infir

ma

ma circa ipsum flāma circumuoluitur, ac semper minor fit, donec extinguatur.

HOc duodecimo capite docet modos, quibus hæcticā febrē contingit generari, & qua ratione differat, inter hecticā febrē, & eam quæ marasmodes iam appellatur, & exquisitū marasmū: sequēs caput, decimū tertiū ordine, cōtinebit species febris hęcticæ, & signa: febrē hęcticā esse calorē habentē factū esse in corde, antea diximus: explicuimus etiā in principio huius sermonis, & in commentarijs in libellum de inæquali intēperie, quid sit calorē esse in fieri, & habere factū esse. Monstratū non minus antea est, & multò adhuc fusius in quinto libro controuersiarum medicarū, fieri posse à principio hęcticā febrē, nulla alia febre, & nullo alio morbo pregresso. Ostensum enim etiā est paulo antè, Galenū cū morbū incipere à principio dicit, idem significare, ac si nullo alio prægresso dixisset. Verū dicta oīa cōfirmat pręsēs locus, quo dicitur, hęcticā febrē duobus modis gñari, aut ex febre ardēte, quæ spatio tēporis humorē cordis cœpit consumere, vel à principio ipso ex causa procathartica, vt ex tristitia, ira, aut lassitudine simul cum vstione. Primus ille modus est, qui magna ex parte contingit, secundi

huius

huius scripsit Galenus ipse exemplum.10.metho. cap.4. in hanc ipsam sententiam, ita dicens. Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus, nisi prius mors occupet, in hecticas migrant, atque ab ijs in marasmum, vel protinus ab initio, ardentibus præteritis, in hæcticas, maximè tamen (vt dictum sæpius est) siccos & calidos affectus, statim à principio hectica corripit, sicuti mulieri accidit, quæ autumno ex tristitia & vigilijs febricitare cœpit, perseuerauit autem ad plurimũ hyemis. Hanc quarto die (vt scis) vidimus, deprehendimusque statim hecticam esse febrem. Vides constantem Galeni assertionem. quamquam non desunt qui contrarium oppinentur, dicentes apud Galenũ idem esse incipere à principio, & fieri in primis diebus: itaque ideò non nullas hæcticas, vocari factas à principio, quòd secundo aut tertio die facta ad eas permutatio sit. Idque confirmant ex ijs quæ modo hic transcripsimus Galeni verbis: Scilicet illam mulierem Galenus dicit à principio febre hectica laborasse, quia quarto die febre tenebatur. Sed hi paralogizãtur manifestè. Nã quo pacto intelligunt, quia Galenus quarto die illam febre hectica laborantem vidit, illam nó ab ipso primo die ea febre laborasse? sed rogabis, si incipere à principio, est à primo insul
tu,

tu, quomodo Galenus asserit, febre hectica à principio laborasse], quàm non antè quartum diem vidit? an quia ex relatu cognouit hecticę febris inditia semper adfuisse? sed quādo hic sensus refutatus satis à nobis ipsis est, & Galeni opinio confirmatissima in locis citatis, modo prætereo, enarratis solùm his Galeni verbis: (hoc enim solùm præsentis loci est) febres hecticas duobus modis fieri, aut succedentes alijs aut à principio: sed venio ad reliqua. Dictum est à Galeno septimo libro meth. cap. 6. contineri in omnibus membris humorē quendam; roris more sparsum, quo membra nutriuntur. Hunc humorem inquit modò, absumi per febres hecticas; cumque, quamquam absumitur, tamen manet modo mediocris eius copia, febrem hecticam tantum esse, cùm verò totus hic ros, aut totus fere consumptus est, febrem esse iam marasmodem. Venit per hunc affectum cor in talem dispositionem, qualem patitur funiculus combustus absumpto oleo. Confert enim Galenus cor nostrum lucernæ: substantiam funiculo, oleum rori, calorem flāmæ. Quam comparitionē offendes apud Aristotelem, sæpius vt quàm referri possit. Febres hæc marasmodes appellatur, quia est hectica febris cum marcore cōiuncta, sed quid sit exquisitus marcor, statim dicet. Febres

bres hecticas cum nondum ad marasmũ cœperunt labi, nõ inquit esse difficile curare (curationis totius modum docet libro 10. meth.) eas verò quæ iam marasmodes sunt, prorsum esse insanabiles. Nimirum vt dictũ est. 7. meth. cap. 5. siccitas si prorsum sit cõsummata, insanabilis est. Id verò patet manifestè, nam si sanari posset, nihil prohiberet senes repuerascere: non enim ratio differendi, est annorum qui iam efluxere numerus, sed siccitas temporamenti. Itaque in marasmode febre, cor simile aliquid patitur, quale in lucerna ellychnium, quando plurimum vstum fuerit: nam ita tostum friabile fit, & continuitas præ ariditate perditur. Verùm hæc intellige bono modo: nam antequam nostra membra, quæ vere solida sint calore liquescant, aut comminuantur, peribit animal, vt dicitur decimo meth. capite vltimo. Causa quia prorsus consummata siccitas est insanabilis, est, quia si qua ratione sanari posset, id fieret nutritione vberiori, hæc verò non potest fieri corrupto iam temperamento: præterquam quod neque ipsa membra iam tentant, ad humidiorem quàm ipsa sunt, substantiam, cibos transferre, sed sibi similes facere.

Febris quidem exacte marasmodes huiusmodi existit, quæ non quidem est idem morbus cum pathemate, quod est marasmus. Hoc enim in ijs qui consenuerunt absque febre accidit, extincto in ipsis natiuo calore: quæ sanè potissimum mors est molestia carens, ac secundum naturam, & siccitate contingens, quemadmodum & ijs qui præter naturam tabescunt, illa species quam philippus ex morbo senium appellat, in quam multos vidimus, non solùm senes, sed etiam pueros incidisse. Febris autem marasmodes non siccum solùm, sed & calidum pathema est. Extinguitur verò in hoc multò celeriùs, qui in animali est calor, atque totum tabescit corpus instar arboris extremè arefactæ, vel ob temporis longitudinem, vel flammæ vicinitatem, vel vehementem ac immoderatam siccitatem: sed de vniuerso marasmi affectu, qualis nam sit, seorsum scriptum est.

Marcor aut marasmus est extrema siccitas, qui nũc est cũ febre, & febris est marasmodes nũc cũ frigore, & hic est duplex aut qui secundũ naturam fit in valde senibus, aut qui præter naturam, in eo affectu, quem philippusme

dicus

dicus appellauerat ſenium ex morbo: ſcilicet eſt ſiccitas & frigiditas confirmata ex morbo. Marcores omnes trahunt ad mortem præ ſiccitate, tamen vt Galenus inquit, Celeriùs in marcore cum febre extinguitur naturalis calor, quàm in frigido. Quia calor ipſe præternaturam, deſiccat ad huc amplius mēbra. Proinde conſulit Galenus 10. meth. laborantes febre maraſmode, quando nulla iam alia ſpes ſalutis eſt, frigida lauare, vt ad frigidum marcorem transferantur. Ergo maraſmodes febris, à marcore ſolo, ita differt. Conuenit etiā maraſmodes febris quam plurimum cum febre colliquante, quia in vtraque conſumūtur membra. qua ratione differant docet Galenus capite vltimo, decimi libri meth. dicens portiones quæ in maraſmode colliquantur, calore ſolutus ſemper diggeri, in colliquāte cófluere in ventrem. Maraſmus itaque duplex eſt, calidus, & frigidus. Leonhartus Fulchſius hoc in loco tertium dixit, neque calidum neque frigidum, verùm ego non puto fieri poſſe tantam ſiccitatem, ſine calore, ſi cū febre eſt, aut ſine extinctione calidi innati, ſi ſine illa: Galenus certè 6. de tuenda val. non longè à principio ita inquit, monſtratum eſt in opere de temperamentis, nullam intemperiem ſolam diu conſiſtere, ſed ipſam ſibi aliam adciſcere.

cere. Quare si Galenus lib de mar. cap. 1. dixit, si solū siccatur corpus esse simplicem marcorem, id dixit vt essentiam marcoris explicaret, quæ in sola siccitate cōsistit, loquutus quie ex conditione, an ita accidere posset, non definiens quod modo nos addidimus. Quod à Galeno dicitur: quę sanè mors potissimum est molestia carens, ac secundum naturam, animaduersione indiget. Nam mōstratum à me est in com. capitis primi quarti libri metheoron Aristotelis, re vera nullam mortē esse secundum naturam id est à principijs intrinsicis, neque omnino sine molestia. Ostensum id etiam est in 1. cap. 6, lib. contro. sed vt in locis illis dixi, secundum naturam hæc mors dicitur, quia secundum rerum naturam necessariò fit in omnibus quæ generantur, est etiam cum minima molestia, quia cum in eo statu constitutus iam homo est, minima alteratio illum tollit. Sed hæc require ex dictis locis, & ex libello Galeni de marcore, in quo de eo seorsum scripsit.

CAPVT XIII.

FEbrium autem hecticarum, quandoquidem duplex est genus, vt nunc definitum

 est

est, inditia deinceps dicamus. Febris quidem hæctica quæ cum marasmo incidit, cognitu promptissima, & facillima existit: nã priusquã tangas pulsum, & calorem, oculos immodicè cauos videbis, quasi in quibusdã foueis reconditos, ob totius humidæ eorũ substantiæ consumptionẽ: ita vt etiã ossiũ quibus palpebræ adherẽt eminẽtiæ appareant. quinetiam lipitudines in ipsis visuntur siccæ, et quidam sealidus affectus, qualis maximè inest eis qui per multũ puluerem, in sole calido, tota die iter fecerunt flos ipse præterea viuidus coloris periit, idque toti faciei accidit, et immoderatus quidã scalor, totius cutis, quæ circa faciem est, apparet, ac potissimum eius quæ circa frontem existit, vt propter siccitatem dura, ac intenta sit. Nõ tameu palpebras plurimũ atollere possunt, dormitantibus similiter semper affecti quin etiã magna ex parte conniuent, quemadmodum qui dormitant. est autem, non somnus, ipsorũ passio, sed vigiliæ impotentia. Carnes præterea quæ in temporibus sunt contabuerunt, ita vt ea loca collapsa cauaque appareant. etenim quid aliud toto corpore quam ossa et cutis sũt

adeò

adeò vt si nudato corpore, partes quæ ad vētrē sunt aspexeris, nullum intestinum, neque vlla viscera tibi superesse videantur, & hypochondria ipsa ad thoracem vehementer esse retracta quod si ipsos tangere volueris, cutis quidē extremè arida existit, at si digitis hanc apprehendens, extendas, veluti corium quoddam subsistit. Pulsus autem, paruus, durus, debilis, ac frequens. Calor verò ad primam manus iniectionem, imbecillis, sed paulò post acer, atq; erodens apparet, ac magis vbi tangendo diutiùs immoreris. Sed minimè oportet reliqua inditia commemorare, in re tam perspicua, satius enim est, ad marasmum adhùc incipientem, sermonem transferre.

Febrium hęcticarū prima diuisione duplex est genus, quia aut marasmodes sūt, aut nō sunt marasmodes. Rursum quæ non sunt marasmodes, sunt aut incipientes, aut mediū tenentes inter incipientes & marasmodes, atque ita prodeunt tres species febrium hęcticarum. Superiori capite distinguitur non marasmodes à marasmode, modo perstringit breui signa eius quę iam est marasmodes

modes: deinde distinguet incipientem hęcticam à non incipiente, & scribet illarum signa. Febrium quæ marasmodes sunt signa, talia omnino sunt qualia, quæ extenuatos prorsum homines, consumptosque ex febre consequi solent. Habet ergo signa omnia, quæ Hippocrates primo prognostici describit, quæ proinde faciem hypocraticam solemus appellare: & quæcunque debiles iam facultates, & resiccata membra cum calore, commitari verisimile est. Colligit Gal. signa numero nouē quæ sunt oculi caui (hoc fit gratia consumptionis) siccæ lipitudines (id est resiccatæ lachrymę, & quidam scalor circa oculos, qualis videri solet in illis, qui per multum puluerem in sole potissimum fecere iter) corruptum esse ijs viuidum faciei colorem: quia scilicet in ijs calidum innatum extremè iam languet, & magnam habet sanguinis penuriam. Addidit Galenus idque toti faciei accidit. Nam particulæ cuiusdam in facie maculæ ex multis alijs causis frequenter fiunt. Scalor & tentio totius cutis, maximè eius quæ circa frontem est (hæc facit siccitas) habere demissas palpebras, ac si dormirent (hoc facit imbecillitas facultatis animalis, quare constat hūc non esse somnū & requiē animæ, sed impotentiam vigilādi. Scilicet vigilare labor est animalis facultatis, quē cum

cum ferre non potest torpet ex debilitate, ac si dormiret: qua autẽ ratione differat inter somnũ naturalem & torporẽ, aut vigilandi impotentiam, docet Gal. 1. de causis sympt. capite vltimo) deinde collapsa & excauata tempora, in summo videri nihil aliud esse ita febricitantes, quã ossa & cutis (hæc omnia consumptionis & siccitatis sũt) pulsus debilis quia à debili facultate: durus, quia dura arteria: paru⁹, quia à debili facultate cũ dura arteria: creber, quia paruus est cum febre, scilicet quod deest vsui gratia paruitatis, rependitur crebritate, magis etiam quã celeritate, quia debilis vis facilius auget crebritatẽ quã celeritatẽ: ergo pulsus ille (quanquã Gal. celeritatis hic nõ meminit) erit celer, minus autẽ multò quàm creber, & quo plus lãguescet facultas, eo plus amittetur celeritas, & augebitur crebritas, atque ita fieri etiã poterit in celiritate mediocris, & in extremo vitæ etiã tardus: proinde pulsus hos dixit 4. de causis pulsuũ cap. 9. cũ celeritate quadã esse. Vltimũ signũ est in modo caloris, qui in prima iniectiõe manus, videtur mitis, deinde mordet tactum: hoc efficit, oĩs calor in materia aridiori cõsistens. Cæterùm hic affectus cũ exquisitus iam marasmus est, cognitu est facillimus, sunt enim eo tempore signa multa, & admodum euidentia: difficilius cognoscitur

marasmus cum adhuc incipit.

Incipere autem marasmum dico, quando innatus humor in vnoquoque corpore dispersus, per loca media partium similariũ, ex quo primum partes aluntur, parum abest vt nullus sit in cordis corpore. Quo vsque enim aliquid illius seruatur, hæctica febris tantum est, non quidem iã & marasmodes, vbi verò propè iã est, vt nihil huius humoris supersit, exquisitus iã marasmus cõsistit. Difficilis igitur omniũ hæcticarũ febriũ affectus, vbi principij tempus præterijt. Diffinio autem principiũ, non dierum aut horarũ numero, vt neque in alijs morbis, sed ipsa affectus qualitate. Quũ enim primum cordis corpus a naturali temperie discedit, neque natiuus humor protinus aboletur, neque facultas debilitatur: sed primùm velut quædam ebulitio humoris fit, quo tempore talis febris facillimè curatur, vt pote facultate nihil dum perpessa: deinceps autem consumptio quædam fit ab ebulitione, ea quæ ipsa plurimum iam progressa, ipsa etiam similaria corpora, quæ velut elementa cordis existunt, sicciora redduntur, & minus alimenti sen-

tiunt

tiunt, ac facultas tantum debilitatur, quantum ſiccitas & caliditas in eo inualuerit: quorum alterutrum, eam ſufficiens erat, vt exuperans infirmam redderet facultatem. Talis febris iam quodammodo ambigit, ac media eſt inter maraſmodem illam, quæ penitus ſanari non poteſt, & etiam de qua antè paulo dictum eſt quæ adhuc incipiens faciliimè curari poteſt, atque in ea per quam multa latitudo exiſtit, quoniam & affectus ipſius, non exigua in maioris & minoris ratione, permutatio. Qæ igitur æqualiter diſtat ab vtraque febre, exquiſita ſcilicet, maraſmode, & ea quæ nondum quippiam eiuſmodi habet, media quodammodo eſt, & ad curationem ambiguam obtinens vtroque verſus inclinationem: quæ autem maraſmodi proprior eſt, iam periculo propinquat; quemadmodum quæ priori alteri propinquior eſt, non paruam ſalutis ſpem obtinet.

Hęcticarum febriū ſpecies diſtinguit Auicena fen. prima quarti, & oēs illius aſſecle, differentijs ſumptis ex materia, videlicet vt diariam, putridam: & hæcticam ex materia

 diſtin

diſtinguimus, quia hæc eſt in membris, illa in humoribus, alia in ſpiritibus, ita dicũt, prima ſpecies hæcticæ conſumit rorem, ſecunda cãbium, tertia gluten, quas vocat Auice. ſecundas humiditates, de quibus à nobis diſputatũ eſt, in vltimo capite primi libri controuerſiarũ Gal. etiam ipſe libr. ſeptimo meth. cap. 6. ſpecies ſiccitatis diuerſarum ſubſtantiarum conſumptione diffinit, dicens, quatuor eſſe ſiccitatis gradus, maximã, in qua ſolida ſimilariũ partium ſubſtantia reddita eſt ſiccior.: alterã hac minorem, in qua partes quæ ex concretione habẽt gñationẽ, cuiuſmodi ſũt caro & adeps, vt Ariſt. docet. 2. de gñatione animi. ca. 4. cõſumpta ſunt. Has partes vocat Auic. cãbium: ſed hæc vide quo loco diximus: tertiã ſpeciẽ ſiccitatis dicit, vbi humor qui roris more per mẽbra eſt ſparſus, cõſũptus fuerit, quartã dicit eſſe cõſũptionẽ ſãguinis, qui eſt in exilibus venis & arterijs: dimiſſa hac quarta, quippe quam Gal. ipſe in eodẽ loco cõcedit, nõ tã eſſe ſiccitatem, quam frigiditatem, ſuperſunt tres ſiccitatis gradus. Ergo Galenus quoq; diſtinguere videtur illo in loco ſiccitatis ſpecies ex ſubſtantijs quæ cõſummũtur, quãquã hic nõ ita, ſed ex ſola alteratione quæ in rore fit. Nimirum in prima ſpecie ros ebulit, & cõſumi incipit, in ſecunda quæ incipiens iam marcor eſt, ſatis multum illius eſt conſumptum,

in tertia specie quæ est marcor adurens nihil fere iam superest roris: verũ nihil refert hoc aut illo modo distinguere, modo illud vnum intelligatur, quamquam ros facilius consumatur, & proinde citius plusque quam caro & adeps, multoque plusquã membra, & caro & adeps plusquam partes solidæ, tamen non posse fieri, vt hæc consumpta iam sit, cum illa cõsumi non incœperit, immò cum in prima spé ros ebulit, tunc etiam aliæ duæ substantiæ incipiunt siccari, quamquam minus & obscurius quàm ipse ros: cum iam roris multum cõsumptum est, consummuntur manifestè caro & adeps, & solida membra, plusquam in prima: in tertia specie iã resicata sunt manifestè membra solida, & caro & adeps multum & ros totus fere: atque ita in idem recidit, siue per diuersarum substantiarum consumptionem, siue per diuersas roris alterationes, velis hecticarum species separare. Hæc ita agi circa has substantias quæ liquescunt, docuit Auicena (nulli enim denegandum est quod rectè dixerit) capit. de hectica febre. Sed sunt in dicto loco. 7. meth. verba quædam Galen, quæ nisi blande vt oportet antiquorum dicta intelligantur, manifestè pugnant cum ijs quæ dicuntur in hoc capit. Nam illic loquens de tertia illa siccitate, qua duas alias maiores

dixerat, inquit, est tertia, cum propria humiditas qua membra nutriuntur, omnino est absumpta: tamẽ hic de extrema siccitate loquẽs inquit, vbi verò prope iam est vt nullus talis humor supersit, exquisita marasmodes est. Verum tamẽ intellige, vbi inquit omnino est absumpta, absumi tunc tẽporis. Nã vt mox monui, ipse Gal. postulat, vt antiquorum dicta amice recipiantur. Reliqua omnia pręscriptæ dictionis sunt aperta satis.

De inceps igitur ad earum inditia transeũdum, & primum illius quæ facilè solui potest nisi in vnum aliquem medicum, quales quam multi sunt incidat: est autem vbi sola consistit, cognitu haud difficilis: adciscens verò aliquam è putredine humorum, difficilis cognitionis iam fit, propter permixtionem. Subijciatur autem primum ipsa sola, ab aliqua prædictarum causarum consistens, atque appareat in prima die omnia signa generis diarum, apparet igitur statim simul cum ipsis, causæ procatharticæ species. Atque id procedente sermone indicabitur. Sed & interrogato ipso ægrotante, licet discere, si cætera omnia benè habens, solum ex vehementi ira vel tristitia febri-

febricitate cœperit. Quod si hæc ita se habere videantur, & febris vsque ad secundum diẽ extendatur, nequaquam ad infebricitationẽ desinens, sed neque vehementior euadens, sic cior quidem appareat, hæcticam fore talẽ hãc suspicandum est. Quod si etiam tertio die sine cibo suspectas accessionis, quæ tertio die inuadere solet, horas transgredi voluerit, ac neque additio vlla facta sit, neque essatu digna imminutio, sed primæ febris exiguæ reliquiæ extendantur, ac cum scalido corpore permaneant, & miti calore in prima manus iniectione apparentente: immorantibus autem diutius, acri, mordaci, & scalido occurrente, talem febrem hæcticam esse existimare oportet.

INcipit modo docere signa febriũ hæcticarum, quæ nondum sunt marasmodes: & primum omnium, hecticæ primę speciei, quæ facilem habet curationem, nisi in vnum aliquẽ medicum incidat, quales sunt quam plurimi. Hac phrasi imperitum medicum significauit Galenus, neque id immerito: nam numquam non sunt per pauci periti medici imperitorum verò est innumera multitudo.

Febris

Febris hecticæ cognitio nulla alia ratione magis interturbatur, quàm si cũ putra aliqua coniuncta ast. Proinde Galenus incipiens à facilioribus (ita enim expedit docentem facere) scribit primum signa febris hecticæ, solius, deinde in huius capitis fine, docet hecticam cum putrida coniunctam, dignoscere. Nullus ergo iam locus superest barbaris quibusdã commentatoribus dubitandi, an duorum febribus generum posit homo laborare simul, quod illi dicunt an febres posint complicari sed de his dictum antea nonnihil est, & in quinto Controuersiarum libro fusissime disputatum. Modo illud vnum concedentes Galeno, posse hominem simul hectica & putrida laborare, ad reliqua properemus. Loquamur inquit Galenus primum de sola hectica, subijciaturque hæc, ex aliqua prædictarũ caussarum, puta procatharticarum, consistens: apparebũt statim in principio signa omnia simillima diariæ (non quòd à diaria incipiatur vt interpretantur qui negant posse hæcticam in corpore nulla alia prægressa, cũ ex causa procatartica fieri posit diaria aut hectica, statim in ipso principio, quamminimum disident signa hæcticæ, à signis diariæ: nam in ambabus possunt apparere coctionis signa, maxima ergo differentia est in caloris modo, & siccita-

tis ſenſu, quæ non poſſunt in principio adeo creuiſſe, vt à diaria febre manifeſtè euarient. Apparebũt ergo ſigna diariæ ſimillima, & ſigna ſpeciei procatharticæ cauſæ, ſi ſcilicet ex ira, timore, aut cura, aut cauſa, alia facta eſt: ſed id præcedente ſermone docetur diſtinguere, in capite nempè vltimo huius libri primi: Sed interim, interrogando ipſum febricitantem, poſſumus dicere, an cætera bene habens, ſolum ex cauſa procatharrica febricitare cœperit, quod vbi comperimus, ſecunda dies febris expectanda eſt, nam vt dixi in prima nihil ſatis ſenſibile diſsidet à diaria, ſi ſecunda die non ceſſat neque fit vehementior, & ſiccior apparet tactu, ſuſpitio iam eſt fore hęcticam. Quia ſi quæ prima die apparuit diaria, talis perpetuò fuiſſet, in quã nullam aliam tranſiuiſſet, foret ſedata ſuo tempore, puta ſecunda die, quod cùm non ſit factum, ſupereſt aut non fuiſſe diariam quamquã talis appa-ruerit, aut mutatam eſſe in putridam, aut in hæcticam: ſed ſi fuiſſet mutata in putridam, facta eſſet vehementior, denuò creſcens, & non appareret ſiccior, vtpote membris non reſiccatis, ſupereſt ergo ſi illa apparent, quæ in hypoteſi diximus, aut hęcticam fuiſſe à principio, aut diariam in hecticam migraſſe: vtrúuis horum factum ſit, dicitur hæcticam incœ-

pilſe

pisse (nam vel in ipsis putridis appellauit Galenus hanc permutationem, inceptionem) vtrũ illorum factũ sit, non puto distingui posse, ne à peritissimo quidem medico. Vt dixi, in principiis quam minimum dissident signa à signis & siquis modus distinctionis superesset, maxime caloris intensio, & pulsus dilatatio, quę videntur antecessura maiora, cum diaria incipit, sed neque id satis indicat, nã vsque dũ cõquiescit alteratio, quæ à causa procathartica fit, etiam in principio hæcticæ, hæc apparent. Neque tamen possis dicere, illam alteratioñẽ semper esse diariam febrem, nam nõ omnis qui calet multum ira, febricitat. Verũ etsi hæc secunda die facta fuerint, certior notitia fiet si tertiam diẽ suspectas horas (eas scilicet, quibus consentaneum est accessionem futuram, si eam esset febris habitura) sine cibo transegerit (hoc quam multi medici suos ægrotãtes cogebant facere, qui propterea diatritarij à Galeno vocati sunt. 10. meth. ca. 6.) ac neque additio vlla facta sit, neque effatu digna imminutio, sed primæ febris exiguæ reliquiæ extendãtur, ac cum scalido corpore permaneat, & miti calore in prima manus iniectione apparente: immorantibus autem diutius, acri, mordaci, & scalido occurrente. Itaque talem febrẽ hęcticã esse, existimare oportet. Sed cur Galenus

lenus in his vltimis notis inquit, hęcticam esse existimare oportet, & paulo ante referens quæ accidunt secunda die, inquit, hæcticam fore suspicandum est, an non potius hæcticã esse suspicandum est? non sane quia in secunda die non est iam hæctica, sed quia nondum est firma cognitio, sed suspitio quædã, quod vt significaret inquit, suspicãdum est fore hæcticam febrem cũ verò iã cognitio certa est, febrẽ hęcticam esse existimare oportet. Hoc etiã expressit verbis quibus vsus est, prius enim dixit ὑποπτεύειν quod est dubitare, aut dubitanter suspicari, deinde verò ὑπολαμβάνειν quod est censere, aut existimare. Hæc cõtinet prędscripta capitis pars. Sed dubitabis adhuc fortassis, cur cũ duos modos generationis hæcticæ febris superius dixerit, modo illam solũ docet cognoscere, quæ ex procathartica incipit? Certè quia de hęctica, quæ sola cõsistit, instituit dicere, quæ verò succedit febri ardẽti, nunquam cõsistit sine putrida, saltem in principio. Non enim ꝙ membra incipiant siccari, putredo quæ in humoribus est cesset.

Maximum verò tibi, & minimè anceps indiditiũ erit naturæ illius si nutriueris hominẽ, cũ maximè firmiter videbitur transiisse omnes suspectas horas, statim enim prima hora

hora aut ſecunda à cibo, omnibus tangentibus laborãtem alterum incrementum habuiſſe videbitur. Neq; deerit qui increpet eos qui offerunt, tanquam intempeſtiuè nutrientes, & in ipſo potiſsimum tempore acceſsionis, et dicat diutius fuiſſe expectandum, atque prout acceſsionis inuaſio cunctata fuit. Res autem non ita ſe habet. Omnibus enim hæcticis febribus hoc proprium inſeparabile eſt, vt oblato cibo calor accendatur, pulſuſque in magnitudinem & velocitatem increſcat, ita vt inuaſio acceſsionis minimè laborioſa videatur. Voco autem non laborioſam in qua neque horror aliquis factus eſt, neque extremarum partium refrigeratio, neque veluti quædam inclinatio ad ſomnum, neque aliqua inſignis pigritia, vel omnino inæqualitas quædam, vel in calore, vel in pulſu, multoque magis neque paruitas, neque debilitas, neque quidquam aliud huiuſmodi: ſed quemadmodum & alteri cuipiam nutrito, pulſus ſtatim maior ac velocior redditur. Fit quidem aliquando & in alijs febribus incompreſſum, ſeu non laborioſum incrementum, & quod ad hoc attinet, non

non vtique videretur ipsarum hæcticarũ proprium inseparabile symptoma esse, at non parum differt, si ad vniuersam dictorum inditiorum collectionem respexeris. In omnibus enim alijs febribus tales inuasiones incõpressæ fiunt citra oblatum alimentum: in hæcticis verò omnino contrarium accidit, neque enim vllo penitus tempore inuasio fit, sed vna est cõtinua febris, veluti quæ propriè nominatur cõtinens. Sed hæc quidem quandam veluti flãmam per multam, imponentibus manum occurrentem habet, præter id quod pulsus in ea velocissimus, frequentissimus, ac maximus existit. In febribus verò hæcticis, neque caloris multitudo occurrit, pulsusque tanto mitior [illegible]lidior, tardiorque est, quàm in continentibus febribus, quanto calor ipse minor existit commune itaque omnibus hæcticis febribus, quòd debiles sint & æquales semper à primo initio vsque ad extremum finem. Propriũ autem ijs quæ marasmo sunt affines siccitas, quoniam sæpenumero sine siccitate hæcticæ cõsistunt, vbi non transmutantur in marasmum, quales nunc multis in magna pestilentia contige-

tigerunt, à continentibus igitur quemadmodum dictum est hæcticæ febres differunt. Ab alijs autem quæ incompressas habent annotationes eo ipso maximè dissident, quòd cõpressio quædam illis fit, si cibantur sub inuasionẽ paroxismi: hæcticis autem, quædam velut incompressa annotatio post alimenta accidit, quæ non quidem est annotatio vt paulo antè dixi, decipit autem in exercitatos circa talia, multitudine caloris, & magnitudine, ac celeritate pulsuum. Manifestius autẽ talis febris sequenti die cognoscetur, si diligentius obseruauerimus, quousque post cibum oblatum homini, in calore ac pulsu alteratio permanserit. Nam omnia quæ manifestè apparent, tantisper alterata inuenientur, donec alimentis distributio & adiectio, cordis siccitatem humectauerit: deinde rursus ad pristinum habitum reuersa, in quo erant antequã homini cibus offerretur. Si igitur alio tẽpore ipsum in sequenti die nutriueris, rursusq; alio tẽpore ea quæ sequitur die, inuenies quod dico fieri, auctũ quidẽ à cibo calorẽ, & pulsum ipsum, vt dictum est, alteratum. Videtur enim id eis accidere,

quod

quod calci, & lapidibus calefactis. Si enim eis frigidissimã aquã affundas, multo calidiores apparent, nutrito vt videtur ab humida substantia sicco calore. Quæ autem causa sit ob quam hoc accidat, ad naturales quæstiones pertinet, quod verò ita accidat promptum est discere, cuiuis volenti experiri. Vbi enim manibus suis calcis glebam arripiat, eius calorẽ contemnet, ac minimè sentiet, si verò ipsam humi deponens, illi aquam affundat, videbit statim admodum calefactã, atq; adeo ferbentẽ, veluti lebetes, qnãdo ingẽti occurrerint flãmæ vaporũ præterea haud exiguũ ab ea efferri cõspicies: quod si verò tãgere ausus fueris, facile ex hac deureris, ita ad sensus iudiciũ humidus calor validentiorem habet vim, quàm siccus.

TOta hæc dictio continet signum vnicum quo hæcticæ febres ab alijs omnibus separantur, quod propriũ est, atq; inseparabile illarũ. Cõuenit enim hæcticis omnibus, & nullis alijs incalescere scilicet, vna aut duob⁹ horis ab assumpto cibo. Omnia fere hic scripta sunt aperta satis, si minima quędã declarẽtur. Quid sit ἐπισημασία idest annotatio, paulo superius dixeramus, est scilicet id tempus,

in quo morbus se manifestius insinuat, aut cũ elucet. Dictio illa ἀθλήπτος à nonnullis vertitur incompressa, à nonnullis æqualis, à nõnullis illaboriosa. Neque mirum, nam quantum consequi possum, nulla dictio latina illi respõdet. Quare aut circũloquio declarãda est, aut multipliciter, ex ijs quæ continet conuertẽda est enim ἀθλήπτον Quod sine lucta sine certamine fit; itaque annotatio quęcũque ἀθλίπτος sine compressione, & sine inæqualitate caloris, aut pulsus, & sine labore . Sed Galenus ipse quia dictio erat obscura, illam finiuit dicens voco ἀθλήπτον in qua neque horror neq; extremarum partium refrigeratio est. Quod à Galeno dicitur, hæcticę sæpenumero sine siccitate consistunt, intellige sine magna, aut euidenti: nam sine siccitate partium omnino, vt paulo antè diximus, non potest esse hęctica febris. Est siquidem hęcticæ febris essentia, in calore, qui in cordis substãtia factus est habitualis, at verò nulla alia ratione calor potest esse in cordis substantia iam factus, quàm quòd euersa in ea sit temperatura radicalis, atq; cũ morbifica cõmutata, ꝑ si non quantũ in marcore, aut in transitu ad marcorẽ, certè aliquatenus. At verò nõ potest temperatura cordis corrupta aliquaten' esse à calore febrili, quia

aliqua

aliquatenus etiã fuerit exiccata. Vbi legimus vt nunc in magna pestilentia accidit, alij legũt in magna fame, in meo codice habetur τοῖς λοιμῷ in aliis forte λιμῷ mihi verisimilius fit Galenũ dixisse in magna pestilentia, meminit enim ille multis in locis magnę cuiusdam pestilentiæ, quæ suo tempore contigit, & ex aëre pestilenti fieri solere hæcticas docet. 8. & 10. libris meth. & 3. de præsagatione ex pul. accedit, ꝙ siqua ex causa potest fieri hęctica sine siccitate, maximè ex aëre pestilenti, ea scilicet, quæ est hęctica pestilens, quia hanc diximus in superioribus esse ex putrefactione roris in corde. Cũ ergo quæ putrescũt humescãt primũ, hæc erit maximè sine siccitate, quæ verò ex fame fit, omniũ maximè fiet cũ siccitate, quia fames est desiccatoria, vsque adeo vt libello de marcore Galenus dicat, ex fame solere homines marcescere: quãquã & in magna fame legi potest non absurdè, eritque sermo de fame illa, cuius in quinto capit. huius libri mentionem fecit. Itaque vtcũque legatur sensus non erit absurdus. Causam qua hęctici incalescũnt duabus horis ab assumpto cibo, ad physicos inquit attinere magis quàm medicos, sed rem explicat comparatione calcis, in quam statim ac aqua infunditur, fit calor manifestus, qui antea non sentiebatur. Sed causa

huius est, quòd calor in substantia sicca nō potest efflorescere, accedente verò humore ferbet, quia ferbor à calore fit in humido. Ergo calor calcis facit ferbere humorem infusum, proindeque statim ac aqua est consumpta, cessat ferbor, ita calor hecticus membrorum accedentem humiditatem ex cibo ferbere facit non verò ante vnam aut duas horas, quia non antea illius distributio fit. Propterea etiam arteriæ illorum concipiunt nouum calorem ex balneo, quod statim dicemus. Simile quiddā videmus quotidie contingere febricitantibus febre ardente, quorum calor solet ex potu aquæ frigidæ, si multus is est, sedari, si parcior augeri, quia scilicet frigidus & copiosus potus vincit membrorum calorem; minus copiosus victus ferbet atque ita calorem auget. Quare temerè Auerrous. 4. col. ca. 33. vt alias sæpe, irridet rationem hanc Galeni, & ipse interim nullam reddit commodam. Quia enim, inquit, membra hæctici calida sunt alimenta calida faciunt; tamen cur calidiora quā ipsa sint faciant alimenta, non dicit; aut cur ab alimentis quæ non sunt facta calidiora quàm membra, illorum calor videatur auctus. Præterquā quòd rationem Galeni Auerrous non intelligit; neque cur aqua ferbeat calx. & videtur respicere ad insulsam quandam rationem, quā

alij barbari solent reddere, antiperistasis. De qua à nobis in primo libro Controuer. dispu-tatum est, monstratumque falsa prorsum es-se quæ de antiperistasi vulgus phylosophorũ solet afferre. Reliqua in prescripta dictione non sunt obscura.

Quod vero calor siccus in hæcticis febribus, quas marosmus sequitur, existit, hinc tibi discere licet. nullus statim ab initio correptus fuit tali febre, qui corporis habitum humidum habuit, sed qui natura sicciores: & maxime si vnà calida temperamento fuerint, vitãq; laboribus, vigilijs, ac curis deditam, delexerint, tenuiq; victu vsi fuerint, hos statim ab initio hæctica febris inuadere solet, ex ira aut tristitia: ac magis si æstas fuerit, & cõstitutio calida & sicca, & regio etiã talis. Terminus aũt eius principij, quum eo tẽpore quo diariæ permitiorẽ inclinationẽ, ad integritatẽ veniunt, præter hoc quòd nihil eiusmodi ipsis accidit, manifestè siccitas intẽdatur: tũc enim primũ à diarijs discedens hæctica iã efficitur

alter verò eius veluti incrementi ac complementi perfecti terminus est, tertio die facta accessio. Si enim vt paulo antè dictum est, eo die neque alia quædam accessio inuaserit, neque ægrotus sine febre fuerit, siccitate illi aucta, talis febris haud dubie iam hectica est, ac progressu temporis celeriter marasmodes erit nisi rectè curetur. Terminus autem transitionis eius in marasmum est, quando primum pulsus debilis simul & durus fit: statim verò paruus ac frequens, is necessario est, non tamen propterea marasmodes existit, sed propter debilitatem ac duritiem. Debilitas namque ob vehementem cordis intemperiem, accidit: durities autem propter siccitatem. Quod si verò hæc pathemata cor ipsum occupauerint necesse est marasmode febre laborare animal. In eandem verò febrem incidunt ex acutis, & ardentibus febribus, plerique eorum qui male curantur, maximè quicunque cum frigidæ aquæ potione egerent, neque illam biberunt, neque pro illa vllum aliud medicamentum refrigerans, thoraci & hypochondrijs adhibuerunt. Quod si præterquam quod nullum tale

ad

adhibuerunt etiam cataplasmata ex melle, quæ nunc frequenti sunt in vsu, plurimum vsurparunt, ijs vt plurimum tabescant, promptum est, siue simpliciter febricitent, siue ex iecoris aut ventriculi phlegmone. Maxime enim has phlegmonas non rectè curatas, marasmi insequuntur, adeò ut nonnulli existimauerint nō aliter posse fieri hoc pathema, ignorantes neutrum horum, neque aliud quodpiā viscus, aut membrum, marasmum aut vllam omnino hecticam febrem efficere, priusquā, vt dictum est cor patiatur. Incipit autem ei hoc pathema interdū ex se ipso, ut ex ira, & tristitia vehementi, ac diuturna, nonnunquā ex ardentibus febribus, quandoque ex pulmonis & thoracis pathematis, præsertim suppurationibus ac tabe: vt autem ex ijs, ita ex ventriculo & iecore, atque vt summatim dicatur, ex quauis diturna inflāmatione in principe parte, vna cum totius animalis, ac cordis præsertim siccitate, orta. Ego namque vidi phlegmonæ diuturnæ coli intestini marasmū fuisse subsequutum, item stomachi, vesicæ, ac renum. Fuerunt verò non minus etiā non-

nulli, illorum qui dysenteria laborabant, tali, febre correpti: cum scilicet intestina ipsis laborarent phlegmone. Præterea lyenterias, & diuturna alui profluuia, vbi statim ab initio, aut procedente tempore exigua incidit febris, marasmi committantur: &, vt in summa dicatur, quando iam præexiccatum cordis ipsius corpus, calorem febrilem solutu difficilem acceperit. Quapropter maximum hecticarum febrium inditium est, vbi arteriæ circumiacentibus corporibus calidiores apparent, quod illis per alias febres nequaquam accidit. Adhuc verò euidentiùs hoc fit symptoma, vbi sunt loti, aut alio quouis modo rarefacti, ita vt humor quidem profluat, atque calor transpiret. Siquidē in omnibus alijs partibus, moderatus calor, post tales transpirationes apparet: qui verò in arterijs est, nihilo minor priore. Is verò maximè exquisitè sentitur, per pulsuū dilatationes: qui neque ipsis in prædictis trāspiratiōibus permutātur, sed omnino similes permanent. Sola igitur consistens hectica febris, perspicua est, siue simpliciter hectica, siue simul marasmodes sit.

Modo

MOdo incipit referre ſigna hęcticæ febris quæ iam eſt principium maraſmi (ea eſt ſecundæ ſpeciei) atque primùm omnium inquit calorem in illis eſſe ſiccum, ideſt in ſubiecto arido, intellige verò (quod priùs mõſtrauimus) nullam hęcticæ ſpeciem eſſe ſine ſiccitate, tamen in maraſmi principio fieri ſiccitatẽ manifeſtam. Interim inquit, quod in decimo lib. meth. Dixit calidos tantum & ſiccos homines, atq; eos cũ deſiccanti uictu vſi ſint, corripi febribus hæcticis à principio. Repetit duas illas notas inceptiõis hęcticę febris, primã quę fit in ſecũdo febris die, quę nõ eſt valde firma, aliã quę fit in tertio, firmior iã. Significat ſecundo tranſitũ febris hæcticæ in maraſmũ pulſus debilis & durus, nã quãquã in prima ſpecie hęcticę paruus & creber fiat, inſigniter tñ durus, aut debilis nõ fit: quia durus fit ob vehemẽtẽ ſiccitatẽ, debilis ob vehementẽ euerſionẽ temperaturæ cordis, quorum neutrum diximus contingere in hæctica primæ ſpeciei. In talem febrem incidunt frequenter, qui laborant febribus ardentibus, potiſsimum cum malè curantur, vt cum intempeſtiuè illis aqua frigida interdicitur, & cum epithematis refrigerantibus indigentes, tam longè abeſt vt illis vtantur, vt etiã vtantur calidis fomentis, vt amplaſtro ex pane & melle. Hæc enim errata facilè deducũt eos febricitãtes in maraſmũ. decimo

meth. cap. 6. accusat etiam Galenus medicos empyricos suæ tempestatis, quod in ardentibus febribus hypochondria artomelite fouebant. Ex hoc loco velim medicos admonitos, ne febricitantibus plus satis à frigida arceant, iam hinc scientes, se illos in hecticas agere. Fit etiam febris hæc promptissimè, ex inflammatione hepatis aut vētriculi potissimum, deinde verò etiam ex quacunque interna inflammatione & dissenteriæ, & ex vlceribus pulmonis facillimè, cum nō rectè curantur, vel cum præ sua malitia non cedunt curationi (non enim est quod hæc omnia imputentur medici erratis) vt verò ex his causis fit hæc febris, quia desiccant cor, ita ex causa alia quauis, quæ potest vehementer desiccare, vt ex lyenteria, aut diarrhęa, aut fluxu alio quouis, cum multùm prorrogatur. Hic illud vnum diffiniri debet, antequā caput cōcludatur, ne quidquā dubiū supersit: posse fieri marasmi principiū, nō præcedēte prioris speciei hectica, idq; vel ex causa procathartica, vel ex ardēte febre aut interna inflāmatiōe aut vacuatione in modica. Nā cū dupliciter prima hecticę febris species ab alijs differat, & quòd ros nihil fere cōsumptus sit, sed ebuliat, & quod in ea minima substantiæ cordis desiccatio sit, si causa alia, antequā febris generetur, tantam cordis siccitatem fe-

cerit, quanta in secundæ speciei hecticæ esse solet, incipiet febris hectica ab specie secūda: eodem etiam modo, si febris ardens, antequā in habitum cordis transijsset, ebulitionem fecit, erit quamprimum facta fuerit hectica, principium marasmi, & vt in summa dicatur. (vt repetam ipsa authoris verba) cum iam pręexiccatum cordis ipsius corpus, calorem febrilem solutu difficilem acceperit. Desinēt ergo iam omnes mirari, hecticam febrem à principio fieri, cum incipientem etiam marasmum, ita fieri posse, monstratum sit. In extrema huius capitis parte, refert Gal. maximum quoddam hecticarum febriū inditiū, quod opportunus fortasse paulo antè scriptum esset (est enim omnibus hecticarum speciebus commune: habere scilicet arterias alijs partibus insigniter calidiores, potissimum post balneum, si illo vtūtur) nisi Galenus aliorsum respexisset. Nempe erat sequenti statim capite scripturus signa hecticæ febris, quæ cum putrida coniuncta est, cuius dignotio, vt verba Galeni quæ sequentur modo indicabunt, ex hoc signo potissimum sumitur. Ergo signū hoc, alioqui commune omnibus hecticis, seruatum est in huius capitis finem, quoniam ex illius intelligentia caput sequens pendet. Causam quā arteriæ aliis partibus sunt insigniter calidiores in hecti

hęcticis, potißimum post balneum, ipse Galenus redit satis luculenter.

CAPVT XIIII.

Bi verò cum alia quapiam coniuncta fuerit, difficilius iam cognoscitur: quemadmodum quæ nuper cuidam mulieri accidit, cui non solùm die, sed etiam nocte, haud obscure accesio fiebat. Latebat enim marasmodes febris omnes qui eam visebant medicos, existimantes oportere, neque principium inuasionis sensibile esse hæcticis febribus, neque incrementum, neque vigorem, tanquam non posit hæcticæ febri aliqua putridarũ cõplicari. Sed nobis in hac muliere statim primis diebus est cognita. Vtraq; enim inuasio, & quæ interdiu, & quæ noctu fiebat, breues accesionis partes efficiebat, & sæpe cũ madore quodam, aut transpiratione vaporosa, tam per-

spicuè

ſpicuè ſoluebatur, vt corpus ipſum tangentibus bene temperatum ſentiretur. Inditia verò in arterijs paulo antè dicta, ſemper permanebant, quũ ſimiliter alijs partibus, neque refrigerarentur, neque velocitatẽ aut frequentiam motus admitterent. Quæ igitur in alijs locis mihi ſæpius dicta ſunt, etiam nũc dicentur, non oportere ſolùm circuitus atque proportiones acceſsionum conſiderare, ſed multò priùs, ipſius febris ſpeciem, atque ex hac cognoſcere ipſas febres, quemadmodum homines ex propria forma. Sic ipſi ſæpe in prima die ſpeciem febris cognouimus, non expectantes aut triduanum aut quartanum, aut quotidianum circuitum. Sed de ijs abunde libro ſecundo de criſibus dictum eſt.

EXemplo mulierculæ cuiuſdam, in qua febrem maraſmodem cum putrida cõiunctam cognouit, nos docet Galenus, dignoſcere hecticas cũ putridis. Quæ ille in hoc capite docet, ſunt ſatis manifeſta, ex quibus hanc methodum ego elicio. Signa febris hecticæ ſeorſum conſiderare, & ſeorſum ſigna putridæ: vbi vtraque videbuntur adeſſe, am-

bas

bas febres adesse scire licet: quamquam possunt vnius signa accessu alterius obscurari, tamen signum hecticæ quod minimè obscurari potest accessu putridæ, est illud quod vltimo loco scriptum est in superiori capite, scilicet insignis calor arteriarum præ ceteris partibus. Nam annotatio illa in compressa caloris, quæ post cibum fit, potest sub accessione febris putridæ præteriri, ariditas etiam occursu vaporum potest sensum latere, & æqualitas caloris & pulsus interturbari, & paruitas potest à pulsu gratia putridi caloris abesse, tamen insignis ille arteriarum calor, nunquam ab ea abest, & in arterijs etiam relinquitur, soluta putridæ accessione, si modo intermittés est: quo tempore clarius cognoscitur. Cum enim arteriæ amittant magnitudinem, celeritatem, aut frequẽtiam nõ amittũt. Ex his manifestũ est, difficiliorem esse cognitionem hecticæ febris cum putrida continua complicatæ: verùm illa etiam euadet haud multo difficilior, si quis curet febres per propria signa cognoscere, non tam aduertens animum circuitibus, quã propriæ febris formæ, vt hominẽ ex propria forma iudicauimus. Hanc cognitionem docet Galenus ipse secũdo de crisibus, capite secundo, vituperans eos medicos qui non aliter ac vulgus hominum, tertianam cognoscit febrẽ,
quia

quia repetijt tertio, quartanam, quia quarto die. Non enim id peritum medicum decet, ſed ſignis quæ in quacunque febris ſpecie accidunt, illam per ſe cognoſcere, non expectata altera acceſsione. Nam ei qui hanc facultatem exercitatione fuerit conſequutus, nihil intererit intermittens aut continua febris ſit, vt cognoſcatur, ſiue ſola ſit, ſiue cum hectica coniuncta. Sed ex quibus ſignis cognoſcenda ſit cuiuſque febris ſpecies, putridæ potiſsimũ, in ſequenti libro dicetur, & in ſecundo de criſibus dictum copioſius eſt.

CAPVT XV.

Ictum autem eſt nihilominus illo etiam in libro quomodo diariarum febrium differentias cognoſcere oportet. Promiſeram quidem, ſcio, hoc loco me de illis dicturum: ſed cum recordarer pauca quædam in eo libro deſiderari, vt perfectè omnia dicantur, a-

lia quidem huc transcribere superuacuum du xi: ea tantummodo, quæ non satis in ipso sunt definita adijciam. Qui ex vstione solis febricitant, ijs cutis magis ad calidiorem ac sicciorẽ habitum, quam pulsus ad febrilem affectum mutatur: quapropter tales minus sunt sitibundi, ijs qui æqualem habent caliditatem: atque ad primam manus iniectionem, calor in ipsis vigere videtur. Contra quam in ijs qui propter quandam constrictionem ægrotant: in ijs enim increscit. Caput præterea peruri maximè videtur ijs, qui ex vstione solis febricitant: gaudentque magis, & iuuantur frigidis perfusionibus. Oculi quoque ipsis rubicundiores & calidiores videntur cum siccitate, citra grauedinem & destilationem laborant: quibusdam enim à sole perustis, hæc quoque accidunt, caputque ipsis non modo calidum, sed & sanguine plenum, adeò, vt omnes venæ quæ in oculis & temporibus, & fronte, & tota facie habentur, plurimũ extẽdantur. Est autem non minimum discrimen illorũ, ab ijs, qui ex humorũ frigiditate febricitãt, quòd valde pleni sũt. Nã & ex ijs quibus caput ma lè

lè afficitur, grauedinibus & destilationibus prōpte capiūtur, & febris ipsis interdū est symptoma, solius in capite affectus. Magna verò ex parte tunc magis febricitant, quū totū corpus à sole incaluerit, vel alserit. Est verò cutis minus calida refrigeratis, corpusq; maiorē præfert mollē, & nullus in facie scalor, qualis est ijs, qui ex solis vstione febricitant sine capitis repletiōe. Magna igitur ex parte omnibus talibus caput repleri solet, nisi quis exquisitè purus fuerit, & corpus excrementis vacuū habuerit. His enim solis accidit, vt calefactū caput sine repletiōe permaneat. Verūtn interdū euenit, vt plurimus calor ipsū totū à sole deustū occupet, absq; eo vt impleatur. Hic igitur affectus, manifestissimè dissidet ab eo quē frigus excitat: at qui cū plenitudine est, difficilè discernitur, vt qui destilationem ac grauedinem asciscat, quæ etiam refrigeratis accidūt. Sed vt dictum est, siccitas & nimius calor cutis, & quæcunque alia paulo antè dixi, propria à solè vstorū existūt, de quibus plenius in curatiua methodo dicetur, cum omnibus alijs diariæ febris differētijs, quarum dignotiones

quia in secundo libro de crisibus perstrinximus, nihil item opus est, vt nunc explicemus: sed hunc quidem librum hic finiemus: deinceps verò febrium quæ ex humoribus accenduntur, omnes differentias dicemus.

Promiserat Galenus paulo superiùs in nono capite, se in hoc libro dicturum signa singularum specierum diariæ febris, nunc ergo promisi memor, de illis volebat agere, recordatus verò se de illis copiosè satis disputasse alijs in locis, maximè. 2. de crisibus cap. vltimo, quod caput totum ferè translatum etiam est in secundum caput primi de arte curatiua ad glauc. Pleraque omittit, de duabus tantum, ijs inquam quæ ex vstione, & ijs quæ ex refrigeratione, cùm quia hæ extremè differunt, tum etiam, quia de illis nō satis erat in alijs locis disputatum, differens, atque de illis admodū breuiter, vt breuitas proculdubiò obscuritatem aliquā, quę à Galeni scriptis esse solet aliena, pepererit. Nostrum ergo erit modò, quæ de illis duabus in hoc capite dicuntur, exponere, deinde quæ hic desunt, addere ex alijs locis: quod faciemus hæc primùm præfati. Febrium diariarum nō aliūde sumuntur species, quàm ex causa procathartica

tica. Quamquam hę species re vera non sunt, nō enim externa causa nostrorū affectuū potest species permutare, sed ita distinguntur à medicis, quia ad curationem illarum, refert quamplurimum scire ex qua causa febris fiat, id intelliges ex ijs quę Gal. docet octauo libro meth. in quo harum omnium docet curationes, nequaquam omnium vnicam, sed aliam, atque aliam pro ratione causæ, id verò fit non quòd causa procathartica indicationem aliquam pręstet perse ad curationem (nā Galenus ipse. 3. meth docuit ex ea causa, quæ præterijt, nullam indicationem curatiuam sumi) sed quòd non omnes eodem modo corpus afficiant, sed diuersimode: aliæ vrendo, aliæ adstringendo cutem, aliæ desiccando, aliæ magis debilitando facultatem, aliæ minus, quamquam ex diuersis alterationibus, Idem tandē affectus prodit, puta febris. Itaq; illarum distinctio plurimum facit ad curationem, tamen signorum cognitio ad curationē quā minimū facit, nam licet interrogando ægrum, causam procatharticam discere, spretis signis, sed tamen est multo pulchrius per te ipsum posse scire, ex qua causa febris sit, quàm ægrum interrogare. Nam ex dignotione accedit medico magna gloria, & habetur ei multa fides. Venio ergo iam ad ea quæ in hoc ca-

pite habentur. Qui ex solis vstione febricitãt, illi magis habent calorem & siccitatem in cute, quam febriles differentias in pulsibus: causa est quòd maiorem habent calorem exteriùs quàm interiùs, proinde etiã minus sunt sitibũdi, quàm qui æqualem habent caliditatem, id est tam intense calent interiùs quàm exteriùs. Calor in febricitantibus ex vstione, in prima manus injectione videtur vigere: contra illis qui febricitant propter constrictionem cutis, quia non videtur statim vigens, sed deinde increscit. Caput præterea peruri maximè videtur ijs, qui ex vstione solis febricitant: & gaudent magis quàm alij, & iuuantur perfusionibus frigidis, nimirum curantur contraria contrarijs, & proinde ad dignotionem maximum argumẽtum sumitur à iuuantibus aut nocentibus. Oculi etiam videntur febricitantibus ex vstione, rubicundiores & calidiores, idque cum siccitate, nisi grauedinem aut destilationem simul habeant cum febre. Ita enim, habebunt in oculis calorem, sed non siccitatem. Potest verò etiam ijs qui à sole vsti sunt accidere grauedo & destillatio, & quibusdam illorum accidunt, habentque hi non modo plenum caput, sed plenius etiam quàm alij: habent caput calidum, & plenum sanguine, & venas omnes quæ in oculis, & temporibus

bus, & fronte, & tota facie habentur, plurimum extentas, vsque adeò vt hac ratione, inter cætera, differant à febricitantibus ex frigore (hos vocat febricitantes ex humorum frigiditate, non admodum caute, nam ex frigiditate humorum nulla febris fieri potest, & nulla diaria est ex humorum alteratione. Et perfrigeratio quæ febrem facit, solas circa cutem partes adstringit, quæ viscera atq; humores tangit, non facit febrem sed contrarium affectum) quod valde pleni sunt, plus quam illi: vtrique tamen quibus caput malè afficitur vt vstione, aut refrigeratione, promptè capiuntur grauedinibus & destilationibus, & nonnunquam ipsa grauedo febris causa fit, vt non alia causa febricitent quàm quod grauedine laborant, estque tunc febris grauedinis symptoma: magna verò ex parte non fit febris à grauedine, sed febris & grauedo fiunt simul ab vstione aut refrigeratione, cum totum corpus simul incaluerit, aut alserit. Itaque in his similes fere sunt, & qui ab vstione, & qui à perfrigeratione febricitant, cum grauedine simul tenētur. Sed sunt alia signa. Est cutis minus calida refrigeratis, corpusque maiorem præfert mollem, nam & quasi tumidum, & in facie nullum habent scalorem, qualem habēt

illi qui febricitant ex vstione, sine repletione capitis, sed magna ex parte, illi, qui exusti sunt (hæc repetit Galenus non admodum vtiliter) repletionem etiam capitis patiuntur, nisi admodum puro sint corpore, & vacui excrementis. In his enim qui tales sunt interdum euenit vt plurimus calor, corpus totum à sole deustum occupet, quin caput impleatur, qui affectus promptissimè dignoscatur, vt dictum est, à febre, quam refrigeratio fecit. Sed cum illę febres cum repletione capitis iunguntur, siccitas & nimius calor cutis, & quæcunque alia dicta sunt, eas distinguit. Hæc continet præsens caput. sed non erit inutile, eorum etiam quæ à Galeno alijs in locis dicuntur, lectorem hoc in loco admonere. Dictum hic est de febribus diarijs ex refrigeratione, cutis constrictione, & vstione: supersunt cruditas, & satietas, & nimia exercitatio, ac vigilia, & animi perturbationes, puta, cura, timor, mestitia, & ira. Cũ ergo ex harũ causarũ aliqua, febris fit, aliqñ causa ipsa cũ febre durat, aliqñ durãte febre causa præterijt. Harũ causarum quęcũq; accidẽtia quædã affert, quæ simul cũ ipsa causa euanescunt, & quædam alia quæ abeunte causa perseuerant: vt iram sequitur pulsus altus, & calor: pulsus altitudo, statim ac ira sedatur, tollitur: calor verò solet perseue-

rare aliquanto post,sedata ira. Ergo intererit quam multum ad cognoscendum ex qua causa febris diaria procedat,in ipsarum causarũ procatharticarum cognitione exerceri, vt in cognoscendis ijs quæ nimium vigilantibus accidunt,& iratis. Nam his plane perspectis,facile distinguemus febrẽ ex vigilia, à febre ex ira. Igitur singulæ per se expedit,vt notæ dicantur. Cruditas cognoscitur ex ructibus,qui referunt corrupta alimenta,cum sint modo acidi modo nidorosi. Satietas cognoscitur ex sensu quodam ponderis in ventre,aut ventris veluti tremore. Nimiam exercitationem cognosces ex sensu lasitudinis, & desiccatione corporis: vigiliam,ex oculorum excauatione, & palpebrarum demissione,& oculorum in continentia,& circa ipsos humiditate. Quod ad animi motus attinet,cura,& profunda meditatio,& timor, & mœstitia, similes quodammodo faciunt pasiones: ira diuersam satis ab illis omnibus,quamquam & illæ etiam inuicẽ differunt. Habent verò notas,circa pulsus, & colorem,& corporis habitum, & circa ipsos oculos. Nulla enim pars est corporis,qua melius animi motus repręsententur. Nimirum iratorum pulsus,altus,magnus,celer, & creber est,& vehemẽs:gaudentiũ pulsus magnus rarus,in vehementia nihil mutatus,tristitium

paruus, languidus, tardus, & rarus. Timor simor similes pulsus habet tristitiæ; præterquã si recens sit, & vehemens, tunc enim celeres & inordinatos & inæquales & bibratos. Similes etiam mœstitię pulsus facit cura lõga & studium, præterquam ꝙ tristitia plus debilitat facultates. Quare cum ex mœrore, vigilijs & cogitationibus, omnes decolores fiant, & excauatis oculis, iratis tamen neque decolocatio accidit, neq; excauatio. Hęc verò, excauatio inquam oculorum, & extenuatio corporis & inconsueta decoloratio, conspectiora sunt in ijs quos vexauit tristitia, quã in ijs quos cura. Iis quoque quos vexauit tristitia, calor est acer magis quam multus, contra ijs quos ira multus magis quã acer. Hæc ergo qui meditatus prius fuerit, facile dignoscet ex qua causa diaria febris fit. Nam si causa adhuc durat; signa hæc omnia aderunt, & conspicua, si verò abcesserit, sed non ita diu, vt consentaneũ est homine febricitante adhuc ex illa, aderũt signorum quamplurima, quãquam posint aliqua absceßisse, vt pulsus altitudo elapsa ira; & bibratio, elapso timore. Ratio itaq; dignoscendi diarum febriũ species omnes, hęc est.

DE DIFFE-rentia febrium.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

ESTAT itaque, vt febrium quæ ex humorum putredine accenduntur differentias percenseamus: hoc prius de eis dicentes, haud sufficere, quod nonnulli opinantur, ad generationem febrium, augeri atque exuperare biliosum humorem, quem alij quidem pallidam, nonnulli verò flauam nominant bilem. Sic enim omnes icteriri vehementissimis laborarent febribus, quibus talis bilis copia in toto corpore continetur. Sed non febricitãt, nisi alia

alia quædam causa concurrat, de qua paulo post dicetur.

COntinuit primus liber differentias, & causas, febrium diariarum, & hęcticarum, hic secundus dicatus est solis putridis. Datus verò est huic febrium generi suus liber, quia est maximè multiplex, & secundum materiã habet plurimas species. Extirpat Galenus in principio falsas quorundam opiniones, de febrium putridarum causis, & differentijs, vt ex illarum refutatione ad veram sententiam gradus fiat. Primum omniũ, falsum est, quod nonnulli sunt opinati, ad febris generationẽ, satis esse multam bilem colligi in corpore: nã ita icterici semper febricitarent, vtpote in quibus multa bilis copia in toto corpore redundat, vt docet illorum color: sed non febricitãt semper, quamquam semper multam habent bilem: ergo aliqua alia causa est opus, de qua procedente sermone dicetur, puta putrefa- ctione aut vstione. Hoc idem de reliquis omnibus humoribus dicitur verè: non satis esse vt pituita redundet quo febris fiat, neque vt melancholia, nisi illis aliqua alia alteratio superueniat. Nam humores illi supra modò aucti, sunt cacochimiæ causæ, febrium non sunt, nisi

nisi putrescant. Sto igitur iam hinc iactũ hoc fundamentum ad dicenda, nullius humoris redundantia (excepto sanguine) sufficere ad febris generationem, nisi alia alteratione accedente. Bilem, nunc dici palidam, nunc flauã, satis constat, quia ambo colores illius sunt: flauus syncerioris, palidus dilutioris pituita aut sero. Sed de ijs in primo libro Contro. abundè dictum est.

Absurdum vero hoc etiam est, in quartanis & quotidianis febribus exquisitis, coacerbari amaram bilem existimare, quemadmodum in tertianis & causis: etenim contra in quotidianis ac quartanis febribus, neque vomitus biliosi, neque sudores, neque vrinæ, neque deiectiones videntur biliosæ: præterea neque quidquam aliud, eorum quæ præcesserunt, aut cum eis simul sunt, testimoniũ præbet. Nam tertianæ febres omnino in corporibus natura biliosioribus consistunt, & in ætate vigenti, quæ omnium ætatum biliosissima est, ac æstiuo tempore maxime, quo huiuscemodi humor exuperat. Sic quoque in regionibus temperamento calidis & siccis,

& con

& constitutione ambientis aeris tali, vita etiam non tranquilitati aut ignauiæ dedita, sed laboribus, curis, vigiliis, solisq; vstionibus & exiguis cibis contenta, & iis quidem calidis & siccis. Quinetiam vsus medicamentorum calefacientium & exicantium immodicus, febres tertianas affert: quotidianæ verò cōtra penitus in pituitosioribus naturis, cōsistūt & ex anni tēporibus in hyeme, inq; constitutionibus frigidioribus & humidioribus, senibus & pueris magis in regionibus humidis et frigidis, vita, otiosa simul & cū satietate, & maximè cū à cibis loti fuerint & multo sanè magis, cum ipsi cibi natura pituitosiores sint. Sed neq; tales biliosum humorē vomunt, neq; deiiciunt, neq; per sudores excernunt, quēadmodū in tertianis febribus: hæ enim ex flaua bile putrescente fieri cōsueuerunt: quotidianæ aūt pituitosos humores sequūtur, veluti quartanæ melancholicos. Sic itaq; natura corporis magis melancholica, & ætas declinās: & autumni tempus, neque non omnia quæ iis proportione respōdent in cibis & potibus, ac vniuerso victu, frigida & sicca temperamento existen-

existentia, febres gignunt quartanas. Quapropter & rigor, qui eas præcedit, nequaquã similis est, sed in tertianis quidem causæ efficientis veluti purgantis ac vulnerantis sensum indicat. In quartanis autem, quasi refrigerantis.

ERat alia opinio absurda, quorundã putãtiũ, omnes febres nasci ex bile, quæ assertio falsa est, etiam si de solis putridis febribus intelligatur, quãquam Hippocrates quoque illud videtur opinari. 7. parti. aph. 42. appellans febres non ex bile, diarias febres, quasi omnes putridæ ex bile sint. Cæterum nullatenus putat Gal. ita sentire Hippo. sed illo in loco sub bilis nomine intellixisse omnem humorem putrescentem, non quòd bilis re vera omnis talis humor sit, sed in quadam nominis acceptione. Sed vtcunque dicatur, mõstrat Gal. falsam esse eam assertionẽ, quinpotius, tertianas ex bile, quotidianas ex pituita, quartanas febres ex melãcholia nasci. Mõstrat illud ex exeuntibus: tertiana enim affecti, ejjciunt biliosa, cum vomitu, tum deiectione & sudore, & alijs vijs: quotidiana laborantes pituitosa: quartana affecti, melancholica. Est aliud argumentum ex naturalis illorum

qui

qui febribus illis corripiuntur, & regionibus, & ætatibus, & victu. Omnia enim hæc attestantur bili in tertianis: pituitæ in quotidianis: melancholiæ in quartanis. Nam tertianæ fieri solent in naturis biliosis, ætate florente (hęc est a. 25. ad. 30. aut. 35.) quæ omnium ætatum est biliosissima, quia cum siccitate calidissima est: & in æstiuo tempore, & regionibus calidis & siccis, & vita in laboribus, curis, vigiliis, vstionibus, & exiguis cibis, iisque calidis & siccis, acta: adhæc, vsus immodicus medicamentorum calidorum tertianas parit: quotidianæ verò in naturis pituitosioribus, in hyeme, inque senibus & pueris magis. Intellige in senibus & pueris magis, quàm in aliis ętatibus haud quaquam in senibus, & magis in pueris, idest, in pueris magis quàm senibus, vt videtur significare translatio quàm Fuchsius sequutus est, indigeret enim illud longo examine, & Galeni verba nihil tale significant, sed γέρουσι τε καὶ παισὶ μᾶλλον, senibus sanè & pueris magis. Vsque adeo nonnunquam sola voculæ vnius transpositio reddit obscuram orationem: Senibus ergo accidunt pituitosi morbi, quamquam frigidi & sicci tēperatura sunt quia multis succis crudis redundant gratia debilis facultatis coctricis, quam habent. Pueris accidunt tales morbi, quamquam vt ab Hippocrate

pocrate dicitur in aphoriſ.plurimum habent innati calidi,& vt dicitur.2.de temperamentis,& innumeris alijs in locis, non habent remiſsiorem calorem quàm iuuenes,eadẽ prorſum ratione qua abundant multis cruditatibus,& habent craſſam vrinam,& omnia excrementa cruda,ſcilicet,(vt dicitur.6.epide. part.3.com.15.) propter voracitatem & intempeſtiuos motus. Fiunt etiã quotidianæ febres in regionibus frigidis & humidis,& in vita otioſa,& ſatietate,potiſsimũ ſi ſe ſtatim poſt cibum lauerint. Nimirum vt dicitur libr.de Marcore.cap.vltimo balneo vtẽdum eſt per acta coctione,ante famem. Nam balneũ crudis adhuc cibis,facit crudorum deſtributionem,per famem facit debilitatem. Quartanę febres fiunt in naturis melancholicis,in ætate inclinante(eſt illa prima ſenectus & ætas conſiſtentium appellata,ea inquam quæ ſtatim à iuuenture accedit)in qua melancholia redundat,quia vt inquit Galen.2.de temp.capit.9. qui ex habitus mutatione frigidus ſiccuſq; eſt redditus,neceſſariò hic talis etiam melancholicus eſt,verbi gratia,ſiquis antè calidus & ſiccus & ſanguinis vſtione plurimam generauit atram bilem. Itaque hac ratione prima ſenectus eſt melancholica, quia conſequitur ſtatim vrentem humores ætatem. Frigiditas er-

N go

go ſuperueniens, melancholiam facit, non aliter ac autumnus melancholicus eſt, quia æſtati ſuccedit, quāquam ipſe non magis eſt frigidus quam calidus: ſed vtrūque inæqualiter. extrema ſenectus, non eſt quòd ſit melancholica, neque enim iam calidæ & ſiccæ ſuccedit, vt prima, & habet facultatis magnam imbecillitatem, quam illa nondum habet. Sed hæc ſatis explicuimus: tertium argumentum quo intelligimus febres illas non omnes ex bile fieri: accipitur ex diuerſis rigoris modis, qui haudquaquam ſimilis fit in omnibus, ſed vt dicetur procedente ſermone, in tertiana fit rigor maior, in quartana minor rigor, aut ſolū horror, in quotidiana ſolet fieri frigus ſolum, aut etiam horror, aut ſaltem paruus rigor, atqui cum rigent, qui tertiana laborant, rigent plus & ſentiunt in membris punctionem, in quartanis & quotidianis magis refrigerationem. hoc idem eſt, quod .1. de art. curand. ad glau. cap. 5. dictum eſt his verbis. rigor autem veluti ſi à re aliqua acuta pluſquā frigida cutis pungeretur: cum ij qui quartanam aut quotidianam intermittentem patiuntur, potius frigidum rigorem ſentiant.

De forma verò quæ in rigoribus eſt dictū eſt ſatis inter cauſas ſymptomatum.

Omit-

OMittit modo Gal. dicere formam rigoris & qua ratione differant rigor & horror, & frigus, quamquã ad hanc diputationẽ facit quam multum, quia de illis in libro. 2. de causis symp. abunde disputatum est, eadẽ ratione nos hæc præteribimus quia Gal. illic ea docuit satis distincte, & seorsim scripsit libellum de tremore, & rigore, & palpitatione, & nos ipsi de his caput quoddam longum scripsimus in quinto libro controuersiarum Quare modo illud vnum dicemus, rigorẽ esse concussionem magnam omnium membrorum, horrorem verò motum quendam solius cutis, & partium circa illam: frigus appellari, cũ sine motu quopiam deprauato, frigus extremorum ægrotus sentit. Rigor fit ab humore, qui deffertur per sentientia membra & illa mordet: horror cum hæc fiunt sed remissius scilicet aut humor minus mordax est, aut lentius defertur per membra, quia crassior est, aut lentior: frigus fit cum humor refrigerans incidit in sentientes partes, sed illis hæret immotus quia valde crassus lentusue est. igitur (huc enim refereuntur hæc omnia) si hæc symptomata ex tam diuersis humoribus fieri solent, & febrium quædam incipiunt à rigore, vt tertianæ, quædam à paruo rigore aut horrore, vt quartanæ:

quædam à frigore, vt quotidianæ, non omnes ex eodem humore fiunt, puta ex bile, sed ex diuersis vt diximus.

Ibi & de febrium eiusdem generis differẽtia demonstrauimus, vt ex eis quidem intermittentes (sic autẽ appello venientes ad sensibilem infebricitationem) ex humore moto, et per vniuersum corpus delato consistunt: continuæ autẽ ex eo qui in venis includitur, ac cõtinetur, de quarum dignotione in libro. 2. de crisibus dictum est,

HActenus Galenus monstrauit differre febres humorales materia ex qua fiunt, modò differentiam aliam innuit, febriũ quæ sunt eiusdem generis, id est ex eodem humore (differentiam hanc dicit se etiam inter causas sympt. attigisse) puta febres quæ ex eodem humore fiunt, aliæ sunt continuæ, aliæ intermittentes, vt biliosarũ, aliæ sunt continuæ aliæ intermittentes, ita pituitosarum, aut melancholicarum. Vertit Leonicenus. Ibi etiam generis febrium diximus differentiam. Quã versionem alioqui non attingentes mentem Galeni sequuti sunt omnes commentatores. Sed Gal. ita scripsit ἔνθα καὶ περὶ τῶν ὁμογενῶν πυρετῶν ἀποδέδεικται διαφορὰς, id est,

vbi

vbi de omogenearum febrium differẽtia mõ
ſtratum eſt. Febris continua fit ex humore pu
treſcente intra vaſa: nam cum humor qui a-
ctu putreſcit, cum alijs qui parati ſunt putreſ-
cere, permixtus eſt, non poteſt nõ putredo ita
ſerpere, vt vna continua putreſcentia fiat: cũ
verò humores extra vaſa fuſi putreſcunt, &
in partes ſentientes incidunt, intermittens fe-
bris fit. Itaque ex eiſdem cauſis fiũt intermit
tentes febres, & rigores, ambo enim fiũt quia
humor expulſus à vaſis defertur per membra
tunc enim neceſſario fit febris intermittens,
quia conſumpta ea portione humoris à febre
liberum manebit corpus, vſque dum alia à ve
nis effuſa, putreſcat. Interim tamen fieri po-
teſt vt homo nulla hora non febricitet, ſcili-
cet ſi febris ſequens præuenit, antequam ceſ-
ſet prior, nihilominus tũc quoque febres ipſę
intermittentes ſunt. Quęuis enim illarum per
ſe incipit, & perſeſoluitur. In quam ſentẽtiam
dictum eſt ab Hippo. 4. part. aph. quibus quo
tidie rigores fiunt, quotidie febres ſoluuntur.
an febres quæ dicuntur intermittentes verè
ſoluantur, an non inſequentibus declarabi-
mus.

CAPVT. II.

Febrium igitur intermittentium tres sunt vniuersæ differẽtiæ, quotidiana, tertiana, & quartana. Quotidiana quidem ex pituita putrida: ex vtraque verò bile, flaua quidem tertiana, atra verò quotidiana efficitur, inter continuas autem, ex flaua bile duplex genus est, vnũ quidẽ, earũ quæ continentes nominãtur: quarũ vniuersum tẽpus vna est accessio, ab initio vsq; ad finẽ: alterũ verò earum, eodẽ quo genus nomine, cõtinuæ dictæ multis particularibus circuitibus cotinentur. Cõtinentiũ igitur differẽtiæ oẽs tres existunt: quædã enim earũ ab initio vsq; ad finẽ æquales permanẽt, quædã paulatim augẽtur, tertiæ aũt aliæ paulatim decrescũt, ac nõnulli primas quidẽ nominãt æquales, atq; vigentes græce ὁμοτόνους & ἀκμαστικούς, secundas autem increscentes & inualescentes græce ἀναβατικοὺς & ἐπακμαστικοὺς tertias verò inclinantes græce παρακμαστικούς.

IActis iam fundamentis & refutatis falsis opinionibus, diuisionẽ febrium putridarum ingreditur modo Gal. dictũ est, febriũ putridarũ, quasdã esse intermittẽtes, quasdã cõtinuas modo hęc duo mẽbra subdiuidit in tres alias

differentias, ex materia sumptas. Intermittēs, aut est tertiana, aut quotidiana aut quartana, quia aut fit ex bile flaua, aut pituita, aut melancholia, nā ex sanguine nūquam fit intermittēs quia nō emittitur extra vasa cū paratus est putrere: id facit, quantū assequi possum, eius mititia, & familiaritas quæ naturæ cū illo intercedit. Continuarū verò triplex etiam est genus, quędā enim biliosæ sunt, quędā pituitosę, quędā melācholicæ. Rursum continuarū ex bile, quędā sunt quę cōtinuę appellātur nomine generis, quędā cōtinentes, à grecis συνεχοί, non quod dictio greca sit, sed vt dicit Gal. 9. meth. ca. 2. maluerūt medici solecismū cōmittere quā illud febriū gen⁹ sine nomine relinquere. rursum febres cōtinētes, tres alias habent species, aut enim statim ac incipiūt vigēt, & eūdē tonū toto tēpore seruāt, aut statim quidē vigēt & perpetuo decrescūt, aut à principio ad finē augētur semper. Quod febres aliquę statim vigeāt, ita intelligi debet, vt statim in ipso primo die summū vigorē obtineāt, & principiū, & augmētū, breuissimè prętereant: non ita vt illis tēporibus careat febre: neq; enim fieri pōt vt morbus aliquis propriū statum recipiat, non præcedente principio & ascensu, vt inquit Gale. 1. de crisibus capit. 17. Causa qua hæ febres continentes fiunt, est, vt dicitur. 11. methodi.

cap. 4. quia putredo fit in omnibus vasis magnis æqualiter (ea sunt, quæ inter inguina & alas consistunt) & replentur valde tota illa vasa putrescẽte humore: æquales verò fiunt, aut increscẽtes aut decrescẽtes (*9. metho. capi. 3.*) quia tantũ exquisite humoris inflãmatur quãtùs vapor trãspirat, aut minus inflãmatur, aut plus. Id verò fit sine accessionibus, aut annotationibus, quia humor putrescẽs non mouetur sed quietus putrescit. Sed hærent hic cõmentatores, quod Gal. innuerit febres omnes continuas ex bile fieri. Legũt enim omnes, febriũ continentiũ quæ ex bile ortũ habent, atq; proposita quęstione mille quęrunt responsa, nõ satis cõsona. Fucsius inquit Galenũ appellasse omnes humores putrescentes bilẽ, eò ꝙ omnis etiam pituita putrescens degenerat in bilem qudammodo. Id dicit factum exemplo Hippocra. 7. aph. 32. vbi ita dicens, febris nõ ex bile infusione aquæ curatur, omnes humores putrescentes, visus est appellare bilem. Sed vtcunque Hippocrates fuerit loquutus (fortasse enim illa sententia aliũ sensum tulerit) certè Gal. nunquam, saltẽ in hoc opere, ita bilis nomine vtitur, ne in hoc ipso capite, sed vt bilis ab alijs humoribus differt, quare obscure prorsum loqueretur, quòd ille solet cauere quam maximè. Nos ergo hanc dubitationem effugimus

gimus, nihil aliud quam Galeni ipsius verba considerantes. Ille enim ita scripsit. τῶν δὲ συνεχῶν ἐπὶ μὲν τῆ ξανθῆ χολῆ διττὸν εἶδος id est, continuarum autem, aut inter cōtinuas autem, ex flaua quidem bile duplex genus est, non itaque asserit omnem continuam febrem esse ex flaua bile, sed duplex illud genus continuarum ex bile. Sed rogabis qua ratione dicit continentes nasci ex bile cum ex solo sanguine sint, aut si nō ex eo solo qua ratione possint ex bile fieri, possint etiam ex alijs humoribus. Hic respondet Leonhartus fucsius quod res ipsa habet, & quod omnes, qui in illius dogmatis nonnihil sunt assequuti intelligunt ex Galeno. Febres continentes ex sanguine fieri, aut putrescente aut non putrescente, & ita synochum esse duplicem, alium sine putredine alium cum putredine. (nomine sanguis intelligi debet aut sanguis solus aut omnes humores) verùm eam febrem ex bile factam dici, quia vt dicitur secūdo de crisibus, quæ ex sanguinis putredine fit, iam quodammodo biliosa est: sicuti in naturalibus sermonibus iam monstratum est, quòd sanguis ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiore, atra verò ex sufficienter immodico. Quidquid igitur tenue & pingue in sanguine est, fit flaua bilis; crassa verò ac veluti fex, quando

immodicè calefactum exaruit, atra. Itaque Galenus ad biliosarum genus vult referri synochos, alioqui ex putrescente sanguine consistentes. Qua ratione sanguis possit putrescere, & febrem putridam facere dicemus, in enarratione noni capitis, modo illud vnum satis est dicere, continentes cum putredine, fieri putrescente sanguine, & esse in genere biliosarum. Verùm illud oportet vt monstretur, continentes ex nullo alio humore fieri, quàm putrescente sanguine iuxta Galeni opinionē, & vt causas, quibus id soli sanguini contingit, dicamus. Insedit enim menti quorundam, febres continentes fieri posse à sanguine putrescente, aut à bile, aut à salsa pituita, fortassè quoniam Hippocrates atque adeò Galenus ipse quarto de ratione victus acutorum, ex his humoribus duo causi genera fieri dicunt. Atque putant illi fortassè causum esse continentem febrem. Sed falluntur apertè, nam causus dicente eodem Gal. com. 17. quarti de ratione vict. acut. Est febris quæ habet vrentem calorem & incompescibilem sitim, proinde & biliosa, & quæ ex salsa pituita est febris, causus appellatur: habent tamen ambæ annotationes suis humoribus proportionatas: immo verò. 2. de crisibus cap. 6. exquisitā febrē ardētem, dicit esse proportionatā tertianæ exquisitæ.

tę. Itaq; tertiana cõtinua est exquisitissim⁹ causus: alter est, cõtinua pituitosa ex pituita salsa, Continẽs quidẽ dici etiã potest causus, si illa accidentia habet: verũ quamquã ardentissima febris est, id est multi & intentissimi caloris, mitiora habet illa accideẽtia. Sed vt intelligas Galenũ, febrẽ continentẽ, non nisi ex sanguine fieri posse putasse, lege cap. 3. noni libri meth. vbi differens de hac febre inquit, alterũ est vbi in omnibus vasis, ac potissimum maximis, æquabiliter succi putrescunt. Vides succos æquabiliter putrescere esse, sanguinẽ, vt sanguis de humoribus dicitur, putrescere: in eodẽ cap. paulo infra dicit, eas febres fieri in ijs qui plurimo abundant sanguine, & neque toto eo libro, neque alibi, quod sciam, alterius causæ meminit, continentis febris: capite etiã nono huius libri docebit, ex putrescente sanguine pendere eam febrem. Accedit quòd si quæ febris posset esse continens ex bile, ea esset acutior, & malignior continua biliosa, quia fieret ex eadem materia puta bile, & ex maiori copia, quia ea repleret vasa omnia magna, vsque adeò vt non posset in illis moueri, tamen Galenus eam continentem, quæ est generis deurentium, dicit, esse biliosa continua minus acutam. 2. de cris. capite 6. nõ itaque humor quisquã, potest

facere

facere continentem febrem, præter sanguinẽ: atque hic ipse nonnunquam facit tertianas irritationes, cum scilicet non replet omnia magna vasa, sed in parte aliqua putrescit, vt cum in inflammata aliqua particula putrescit, vt dicitur capite duodecimo, secundi de crisibus. Verùm cum sanguis adeò crescit, vt repleat vasa omnia magna, plerunque putrescit, neq; expulsus de parte in partem, neque extra venas, neque motus in ipsis venis, fitque febris continens, quæ his ipsis rationibus, ex nullo alio humore fieri potest, quia nullus alius humor potest solus adeò redundare, vt faciat plethoram vt dicitur libro de plenitudine à Galeno, & proinde omnis alius cũ putrescit, mouetur aut in venis ipsis, aut extra venas, facitque proinde, aut continuam cum annotationibus, aut intermittentem. Accedit dictis motionis causis, quòd nullum alium humorem putrescentem potest natura membrorũ ferre, quin moueant, connantia expellere, præter sanguinem. Est enim hic omnium mitissimus. Itaque fiunt febres continentes, aut ex sanguinis redundantia, aut putredine. Sed propero ad reliqua.

Continuarum autem duæ quidem primæ sunt differentiæ. Nam aliæ tertio solùm die acces-

accessionem habent: aliæ verò etiam intermedio die alteram inferunt accessionem. Hæ igitur nullum proprium ac peculiare nomen obtinent. Eas autem quæ tertio qnoque die accessiones habent, ego quidem nomino tertianæ naturam referentes. Non tamen prohibeo si quis velit ipsis aliud imponere nomen, modo in rebus nihil discrepet. Alia enim est natura, quando ad integritatem desinunt: alia quando in declinationem febrilem finiuntur febres continuæ, tertio quoque die habentes accessionem. Et ad hæc altera item natuest earum quæ intermedio die accessionem obtinent. Cæterùm nullam ex ijs semitertianā appello, non tamen prohibeo ita nominare volentes, si id vnum mihi ab illis obseruetur, vt nulla species febris relinquatur, sed vt omnes ordine dicantur, quemadmodum ego in hoc libro institui. Nam continuarum quæ in die medio accessionem habent, quædam in quotidianæ forma procedunt, duas inuicem simillimas accessiones efficientes: quædam verò duas dissimiles habentes: primæ quidē tertiam simillimam obtinent: secundæ verò

quar-

quartam, in forma duarum tertianarum procedentes. Hæ quidem ex biliosо magis, illæ verò quæ singulis diebus similem accessionẽ obtinent: ex pituitosiori humore consistunt. Est vero tertium aliud genus continuarum febrium rarò eueniens, vbi accessio in forma quartani circuitus procedit, nequaquam ad integritatem desinens. Fit autem, quemadmodum quæ tertio die accessionem habet, interdum est duplex & triplex: ita & hæc non solùm duplex sed & triplex. Hi quidem febriũ implexus, eius quæ de typis est, sunt contemplationis, proprij.

MIssis iam continentibus febribus, continuas diuidit, quamquam verò earũ est triplex genus: triplici intermittentium generi proportione respondens, & materia & figura, cum sit tertiana continua ex bile, quotidiana continua ex pituita, quartana cõtinua ex melancholia, tamen imprimis duas tantũ species esse dicit, biliosam scilicet & pituitosam: deinde his enarratis adijcit tertiam melancholicam, id verò factũ est, quia duæ priores continuarum species frequenter accidunt,

tertia

tertia hæc rarò. Poteſt fieri billioſa quæ omnibus diebus habeat acceſsiones, ſiue intermittens ſit ſiue continua, cum ſcilicet ea billioſa, duplex eſt tertiana, in hac, verò quanquã omnibus diebus fiũt, nõ in omnibus fiũt ſimiles, vt in quotidiana, ſed tertijs diebus ſibi reſpondentes, vt primæ tertia, ſecundæ quarta. Poteſt etiam melancholica, ſiue intermittens ſit, ſiue continua, poſt duos dies acceſsionis, vnicum habere, aut intermiſsionis, aut remiſsionis, cum ſcilicet duplex quartana eſt: poteſt etiam nullum diem habere ſine acceſsione, facta triplex: ſed in illis tunc quoque reſpondent ſibi febres per quartos dies, primus quarto, ſecundus quinto. Tertianam etiam febrem dixit Galenus poſſe fieri triplicẽ, quod fortaſsè videbitur fieri non poſſe, cum inter acceſsiones tertianas, vnicus dies interiectus ſit: veruntamen fieri poteſt, vt in vnico die duas tertianas acceſsiones homo patiatur. Quare non ſolùm iã triplex, ſed quadruplex etiam tertiana fortè fieri poſsit. Verũ hæc tractationem de typis iam attingunt: an præter triplex febrium dictarum genus, ſint quintanæ, & ſextanę, & ſeptimanæ, quæque per longiora interualla moueantur, dicemus in fine huius libri, diximuſque ſatis latè in quinto libro controuerſiarum. Modo illud

vnum

vnum dicimus, illas rarò fieri cunque fiunt ex eisdem prorsum materijs fieri cum alijs quas Galenus scripsit. Monet nullam dictarum febriũ esse semitertianã : scilicet quæ dictæ sunt differẽtię omnes sunt simplices, semitertiana verò est febris composita, quod patebit paulo infra dú eius natura declabitur, propterea hic de ea dicemus nihil. Verùm nominum vsurpationem nõ curat Galenus illud vnum expetit à nobis vt omnes differentiæ, nulla missa ordine recenseãtur. Quas proinde scripsimus in hoc Schemate.

Febris est
hectica
hectica tantum
initium marcoris
vrens marcor
diaria
exquisita ex
refrigeratione
constipatione cutis
vstione
exercitatione
vigilia
ebrietate
satietate
vsu calidorum
animi motibus
nonexquisita
ex calefacto sāgui
ne
agmast
paractuas
omotomos
humoralis
sine putredi
ne
cū putredine
continua
continēs ex sanguine
agmastica
paracmastica
omotona
continua
tertiana
quotidiana
quartana
intermittēs
tertiana
quotidiana
quartana
harū qua li
bet.
notha
legiti
ma.

Compositę fiunt ex harum commixtione de quibus in ſequentibus dicetur, & in libello de typis dictum eſt multo copioſius vbi Galenus, omnes qui ex dictis modo febrium figuris fieri poſſunt, complexus enumerauit.

CAPVT III.

Ebrium autem ſimplicium, ex humoribus accenſarum, vniuerſæ differetentiæ, tot numero ſunt, quot modo dictæ ſunt: ex earum autem permixtione aliæ quædam ſiunt, de quibus ſtatim dicam: prius quidem de ſimplicibus quod reliqum eſt apponens, vt quæcunque exactè ſimplex febris fuerit, vnam ſpeciem veluti regulam quandam obtineat, eorum quæ nunc à nobis modo dicentur: quæcunque verò ab hac degenerauerit aliquatenus, eatenus recedit à ſimplicibus.

Dixe

DIxerat paulo antè febrem quamcunque cognoſci debere ab artifice, non aliunde quam ex propria forma, proinde modo ſingularum febrium ſimplicium perſe mentionē facere incipiens, proprias illarum formas deſcribit. Reperitur verò propria forma in genere quocunq;, in ea febre quæ in eo genere eſt exquiſita: nam febris notha, quò propriæ formæ febris minus habet, eo ab exquiſita recedit plus. Ergo proinde Galenus in vno quoque dictarū febrium genere, exquiſitam deſcribit, vt illa ſemel cognita, ab ea deflectētem cognoſcamus. Eſt verò (ne illud impreſentiarū omittamus) febris exquiſita, quæ ex ſyncero ſoloq; humore pēdet, tertiana quæ ex bile, quotidiana quæ ex pituita: quartana quæ ex melancholia non exquiſita eſt febris, quæ ex illo humore cum alio permixto, vt tertiana nō exquiſita ex bile cū qua putreſcit, etiā aliquid pituitæ. Neq; tamē proinde meritò, quiſquam dicat, febrē non exquiſitā eſſe cōpoſitā, quòd ex duobus humoribus fiat, nō em̄ id ſatis eſt ad cōpoſitam, niſi duos motus etiam faciant, vt in ſemitertiana humor bilioſus mouetur per ſe, & pituitoſus etiā: tamen in tertiana ſpuria vnus fit motus bilioſus, ratione vincentis humoris, ſed in forma ab exquiſito euarians, eſt nihilominus typus ſimplex.

Febris autem, quæ ex flaua bile per sensibilia corpora delata, procreatur, inuadit cum rigore atque æstuosa est, & bilis vomitibus, vel deiectionibus, vel exsudationibus, vel quibusdam horum, vel omnibus simul, soluitur huius febris accessionis longitudo, quæ maxima est, horarum æquinoctialium duodecim existit, atque appellamus eam exquisitam tertianam: in temperamento laborantis bilioso, ac tempore, & regione, & constitutione, & victu calido & sicco, consistentem. Dicta autem sunt, & omnia alia paulo antè, quæ ad eius generationem conferunt. Breuior autem magna ex parte eá quæ dicta est longitudine accessio existit, per quam multam maioris ac minoris obtinens differentiam: vel propter quantitatem & qualitatem ipsius bilis, vel propter ægroti vires, vel propter eum qui tunc laboranti inest affectum. Bilis enim copiosior longiorem quàm pauca efficit accessionem, tenuis verò quam crassa breuiorem. Sic verò & facultas, quæ validior est, breuiorem, imbecilior autem, longio

longiorem: & corporis affectus, rarus quidē breuiorem, densus verò longiorem: tempus autem intermissionis in tali febre, omnino obscurum habet signum, putredinis humorum, in pulsu, sequenti die aut nocte post paraxissmum: cum autem leuiter succenditur, obscure habet cognoscibile, primis eius quæ sequitur diei aut noctis partibus, manifestiùs verò circa fines eiusdem diei ac noctis, adhuc autem clarius circa fines diei aut noctis, quæ præcedit diem aut noctem accessionis. In ea verò ipsa perspicuum est inditium, multoque magis vbi iam inuadit accessio, ac multò magis quandò ad vigorem conscendit. in eo autem minus quàm in incremento: & rursus, multò minus in inclinatione. Hanc febrem si volueris nominare exquisitam tertianam, sin minus saltem nobis concede ita nominare, caussa clarioris doctrinæ.

TErtianæ febris exquisitæ hæc sunt signa. Ne tamen intellige, vt exquisita febris tertiana sit, opus esse vt hæc omnia conueniant, nam neque omnes sunt exquisitè tales, sed aliæ sunt exquisitores, aliæ minus exquisitæ, & vt exquisita sit vt mox

diximus. Satis est, si ex sola bile fiat, non tamē si sola bilis putrescit, statim sit in æstiuo tempo te, neque statim ęgrotus est temperamento bilioso: in hyeme enim potest fieri exquisita tertiana, aut in æstate in homine pituitoso, quāquam significabit tunc maiorem causam, quā si in æstate & bilioso homine esset facta. Hæc ergo omnia quæ in hoc capite recensentur, & alia omnia quæ ad bilis faciunt productionē, ad febris tertianæ exquisitæ generationē conferunt, quæ omnia ad exquisitissimam concurrunt, ad exquisitam tantum, pleraque, aut maximè præcipua. Ex ijs quæ de rigore paulo antè diximus, satis manifesta est causa, cur tertiana inuadit cum rigore. Quòd vácuatione aliqua bilis soluatur febris, satis est rationi cōsentaneum. Verùm ego in ipso rigore harum febrium, cum exquisitæ sunt, obseruaui frequentius fieri vomitum, aut bilis deiectionem, in fine paroxismi sudorem. Horæ æquinoctiales sunt horologiales, scilicet vulgares horæ, quarum viginti quatuor complent diem naturalem. Dictæ sunt quantum opinor ęquinoctiales, quod per ęquinoctia sint hę ipsæ horæ naturales. Scilicet illarum quæ licet per id tempus, est duodecima pars diei artificialis. Harum duodecim est tempus maximum paroxismi febris tertianæ exquisitæ:

pcssunt

possunt tamen breuiori tempore fieri. Breuissimum finem statuit.1. de arte curat.ad glau. septem horarum, Itaque illarum duratio est à 7.ad 12, horas. Intellige hæc (vt oportet terminos ex arte constitutos) plùs minùsve. Ars em̃ nihil habet summè exactum: non enim statim si per 13.horas durauit, aut multò minus si per solas sex, non est tertiana exquisita. Sed quoniam hæc omnia manifesta satis sunt, reliqua contemplemur. Vbi nos vertimus, Tempus autem intermissionis in tali febre, in pulsu putredinis humoris inditium omnino habet obscurum, die aut nocte quæ accessioné sequitur. Alij vertunt omnino incognoscibile, quibus græca dictio videtur fabere, habet enim παντάπασιν ἀδιάγνωστον tamen ego dictione illa ἀδιάγνωστον non tantum intelligo significari quod incognoscibile est, sed etiam quod difficile cognoscitur, vt nomẽ ἀδύνατον non tantũ significat quod fieri non potest, sed & quod difficile fit. Nã in pulsu duo inquit Galenus esse signa putredinis, primum celeritatem constrictionis, quã in primo libro propriam & inseparabilẽ esse dixit putridæ febri, & inæqualitatẽ, quã ille multis in locis appellat febrilẽ, cuius ego superiùs memini (ea est inæqualitas in eadẽ dilatione in eadẽ parte secundũ diuersas partes spacij & tẽporis quod

ſcilicet principium & finis dilationis, partes ſunt celeriores media. Cum itaque duo hæc ſint putredinis impulſu inditia. 1. de arte curatiua ad glauconem cap. 5. dixit in tertiana (erat illic ſermo de exquiſita) quieſcēte homine à febre relinqui in pulſu febrilem inæqualitatem, & in ſecundo cap. eiuſdem libri, negauerat pulſum per intermiſsionē febris, comparare naturales differentias in tertiana: id dixit his verbis. Nam arteriarum motus in hoc (loquebatur de diariarum genere) in totū aſsimulatur huic, qui in ſanis deprehenditur, cum in nulla alia febre ad naturalem habitū reuertatur, neque ſi multum tēporis inter primæ acceſsionis finem, & ſecundæ principium intercedit, quemadmodū in tertianis atque quartanis. Hæc Gal. qui ꝓculdubiò, ſi modo diceret nullū penitus quod cognoſci poſsit ſignū putredinis in pulſu relinqui in intermiſsione tertianæ exquiſitæ, cōtraria protuliſſet, tñ quātū ego intelligo nō id dicit, ſed ſignū putredinis ꝗ in pulſu remanet ſedata febre tertiana in prima parte intermiſsiōis penit⁹ eſſe obſcurū. 1. dificillimè cognoſci in ſecūda. pte aliquātò manifeſtius, ſed nondū adeò quā in tertia, in ea, in quā quæ iā futuræ acceſsiōi proxima eſt. Itaq; manet per totā intermiſsionē inditiū aliquod putredinis in pulſu, quòd eo eſt obſcu

rus,

rius,quo à futura iterum accesione lōgius ab est,de temporibus ipsius paroxismi dictū in primo libro est,signum putredinis in pulsu apparere maximè in augmento,minus in principio,minus etiam in vigore,minimè in inclinatione: modo illud satis liquet,euidentius esse, id signū in tēpore paroxismi, in quo minimè apparet,quā in tempore intermissionis,in quo est euidentissimū,nihilominus in omni tēpore,& paroxismi & intermissionis,aliquod putredinis inditiū in pulsu apparere. Vnde satis liquet reuera nūquam solui febrem aliquam quantūuis intermittens sit, vsq; dū cessat totus morbus,quare cōstat etiam aliquid in venis ægrotantium computrescere semper,etsi paroxismi à bile effusa extra vasa fiant,nō est ergo quod amplius certent medici, de modo quo in tertiana exquisita septem paroxismi vnicus est morbus,ac non potius septem,neque est ꝙ imaginentur vnitatem illam causæ antecedētis,quā inuenerunt barbari autores, quā & febribus intermittentibus & morbis habētibus recidiuā accōmodant,illam vnitatē sufficere putantes,quo etsi in essentia vnicus morbus nō sit,tū quod ad cōsiderationē medicā attinet,& cōputationem dierū creticorū,vnicus sit. Nā vt diximus,febres omnes re vera continuę sunt,aut cum paroxismis, aut cum anno

 tatio-

rationibus, aut ſine vtriſque. Veniunt tamen quæ cum paroxiſmis fiunt, quia extra vaſa fuſa maxima parte expurgantur venæ, ad tantam remiſsionem, aut etiam dicatur à nobis intermiſsio, cum nimis diligens ſermo eſt intempeſtiuus. Cæterum vt prouabiliter, & verè, ac citra ſophiſmata dicatur, vnica ratio eſt vnici morbi, cum vnicus in ſua eſſentia eſt, continuuſque ſecundum totum tempus. Sed de hac re ſatis diſputatum eſt in libro. 10. Cõtrouerſiarum medicarum. Qui eorum quæ modo dicuntur optat confirmationem, legat caput de computatione dierum creticorum in recidiuis.

CAPVT. IIII.

ST verò altera exquiſita ſimplex febris ex pituita putrida, per ſentiẽtia corpora à natura pulſa, conſiſtens. Incipit quidem à refrigeratione partium extremarum, ac horrore ma-

gis quàm rigore, difficulter autem accenditur, longumque obtinet incrementum, donec ad vigorem peruenit. Quoniam humor ex quo consistit, temperamento frigidus & humidus est: & consistentia lentus. Quapropter difficulter accenditur, ac tarde meat, & sæpenumero in meatibus hæret, ac premit quidem interdum grauatque facultatem, inæquales autem ac magis debiles paruosque efficit pulsus, in inuasionibus, & primis incrementis. Fiunt vtique & in biliosa febre, in accessionum inuasionibus singula iam dicta circa pulsum symptomata. Sed in illa statim sedantur, tum alia, tum etiam inæqualitas, quæ magna ex parte, neque cum his febribus simul inuadit. Calor verò non multò postquam cessauerit rigor, accenditur splendens, quemadmodum ignis quidam exquisite purus, in quo nulla fumosa caligo inuehitur. Calorem autem pituitosi humoris assimilaueris igni fumoso, viridium lignorum accensorum. Vacuationes igitur in eo paucæ, & lõgitudo accessionis diuturnior fit, tempusque intermissionis, haud similiter ac in prima febre purum, sed semper

putre-

putredinis humoris, tum in calore, tum in pulsu, inditium seruat. Manifestissimũ verò in hac febre circa inuasiones & incrementa accessionum, putredinis inditium est. Attamen & hæc vbi exquisita fuerit, multis puram intermissionem habere videtur, & nos ipsi ita quoq; non raro dicimus, vbi nimiũ exquisitus sermo intempestiuus videtur. Accidit verò naturæ corporis, tempori regioni, constitutioni, studio, victui, & omnibus alijs pituitosis singulis verò diebus accesiones habet, etsi minus calida sit, quam biliosa tertiana: sed consentaneum est hanc quidem quum humorem habeat accensu facilem, & promptè semper ob tenuitatem, quidquid eius seuefactum est, per accesionem expurgatur vniuersum, ad integritatem quandam puriorem desinere; & exiguum post accesionem semen putridi caloris in his relinquere: Eam verò quæ ex pituta consistit, nec integre purgari in accesionem inclinationibus, nec exiguum quod veluti succendatur, relinqui. Hinc igitur ei intermissio multo deterior, & secundæ accesionis inuasio maturior.

Omnia

OMnia quę in hoc cap. dicũtur ſunt aperta ſatis, illud vnũ perpẽdendũ eſt, quod inquit, inæquales ac magis debiles, paruoſq; efficit pulſus in inuaſionibus, & primis incremẽtis. Nam Gal. ipſe li. de typis ca. 3. ait quotidianũ typũ ſequitur pulſus magnus rarus & laxus. Quod nos in tertio lib. Contr. de pulſibus inuaſionũ dici intelligimus, idq; reſpectu aliarũ febriũ: ſcilicet in principio quartanę & tertianę, minores ſunt pulſus, quã in principijs quotidianę. qua ergo ratione modo dicit, quotidianę eſſe ſignũ, pulſum paruũ in inuaſionibus, an propterea addidit, & incremẽtis? ſcilicet in principijs tertianarũ minores pulſus ſunt, q̃a & rigor maior, ſed nõ durat paruitas pulſus per incremẽtũ, atq; in hũc ſenſum addita ſunt ſequẽtia illa capitis verba, fiũt vtiq; in biliosa febre acceſionũ inuaſionibus ſingula iã dicta, circa pulſum ſymptomata, ſed in illa ſtatim ſedãtur. Quod inæquales ſint pulſus ex pituita putreſcẽte, multo magis quã ex alio quopiã humore, merito fit. Nã inæqualitatẽ illam quã febrilẽ diximus, hęc gratia multi fumi putridi, qui ex ea eleuatur vt ex viridibus lignis habebit maiorẽ, aliã etiã, ſecũdũ diuerſas arterię partes emollitis alijs partibus à pituita plus, aliis min⁹: inſup collectiuá, grauata facultate: qua ratione etiã faciet pulſus debiles, ſed

melius

fuerit, arbitror, quando signa omnia alia apertissimè dixit Gal. & solũ hoc quod ex pulsu sumitur, obscurius aliquanto, vt nos ex alijs locis in hunc breuissimè trasferamus. In febriũ accessionibus (ita voco paroxismorum principia) minimus pulsus est quartanę: Minimè paruus quotidianæ, mediocriter paruus tertianę: sunt tamen parui omnibus. Hoc docetur à Galeno libello de typis cuius libelli commentaria fortasse huic libro adiungemus. Verum addamus modo vlteriora. Paruitas illa pulsus in tertiana nihil occupat incrementi, sed statim commutatur cum magnitudine: in tertiana attingit bonam augmenti partem: in quartana neque tam cito increscit quã in tertiana, neque tam sero quàm in quotidiana. Verum succensis iam multum febribus, in magnitudine celeritate & crebritate ita habent: pulsus tertianarum reliquos omnes tribus differentijs vincunt: reliqui in celeritate sunt ęquales: in raritate pulsus quotidianarum sunt medium tenentes: quartanarum, minimè crebri. docet hæc Gale. 1. de arte cur. ad Gal. capit. 7. Quod ad signa putredinis inpulsu attinet, inę qualitatem inquam febrilem, & constrictionis celeritatem, maxima sunt in quotidiana, minima in tertiana, mediocria in quartana, idque per omnia tempora particularia paroxismo

xiſmorum.

CAPVT. V.

Ertium verò intermittentium febrium genus exquiſita quartana exiſtit, quando ex ſolo melancholico humore generatur, qui temperamento frigidus & ſiccus eſt, Paulatim quidẽ ſuccenditur, quemadmodum lapis quidam, vel teſta, vel os, vel aliud quodpiam ſic frigidũ, & ſiccum corpus, vbi verò quædam ex eo flã ma accenſa fuerit nihil fumoſum, nec ſemiuſtum in acceſione relinquit: atque idcirco plures in hoc humore, quàm pituitoſo, ſunt vacuationes, ac intermiſsio exquiſite pura videtur eſſe, eo quòd hic, omne id humoris melancholici quod eſt accenſum, vacuatur, atque diſcutitur. Eam verò ob rem accidit illis rigor qualis maximè his qui vehementi frigore ſunt refrige

refrigeranti, non qualis interdum fit à sole perustis, aut lassis, aut ex medicamentis calidis & mordacibus, vlceri adhibitis. Ne necesse autem est hanc febrem antecessisse, quaecumque atram bilem coaceruant in vitae studijs, victu, constitutione aeris, tempore & regione: praeterea naturam & aetatem esse melancholicam. Huius autem febris accessio longitudine temporis tertianae similis est, nonnunquam etiam longior, etiam si adhuc exquisita manet, vt quae ex frigidiori humore consistit. Causa verò similis est in huiusmodi febribus, & alijs omnibus, quae differentiam longitudinis accessionum efficit, quemadmodum paulo ante in exquisitis dictum est, tertianis, in multitudine & qualitate humoris, robore & imbecillitate facultatis, ad haec in ipso aegrotantium affectu differentiã obtinens.

SPlendidior ignis fit ex substantia crassa frigida & sicca, quàm ex crassa frigida & humida: non tamen tam splendens, quàm ex tenui & calida & sicca. Proinde per febrem quartanam maiora putredinis signa sunt quã in

in tertiana, ſed minora quàm in quotidiana. Intermiſsio etiam, etſi non tam pura quàm in tertiana, purior quàm in quotidiana eſt. Nam cinis qui ex melancholia reſtat, neque fuliginoſus neque ſemiuſtus eſt. Tarditatem ſequentis paroxiſmi paucitas melancholici humoris, & hoc ipſum quod de puritate intermiſsionis dicimus, facit. Longitudo verò paroxiſmi in quartana & tertiana æqualis eſt, quia ratione paucitatis humoris deberet eſſe in quartana minor, ratione craſsitiei maior, ambobus coëuntibus fit æqualis. Quamquam ſæpe longior eſt in quartana gratia frigiditatis, quæ dictis cauſis accedit, idque accidit, etſi quartana ſit exquiſita ideſt ex ſola melancholia. Quòd rigor quartanæ ſit quaſi ex re frigida factus, tertianæ quaſi ex calida, dictum paulo ante eſt in primo capite huius ſecundi ſermonis quæ natura gratia ſuæ temperaturæ ſit melancholica dictum eſt in ſeptimo capit. primi libri quia eſt modice calida & valde ſicca eſt ætas conſiſtens melãcholica nimirum calor iuuenilis iam deferbet, & ſiccitas augetur: ſenectus verò quamquam ſiccior eſt, tamen quia eſt frigida eſſe pituitoſa, vt hinc rurſus conſtet veriſsimum eſt, quod diximus illo in loco de melancholica natura.

Nam & alia omnia proportione respondent ijs quæ ex humore bilioso consistunt quo circa si neque putrescat, neque vehementer per sentientia corpora feratur melancholicus humor, nequaquam quatriduanum exquisitũ circuitum efficiet. Et quidem ictericis malis proportione quadam ex liene imbecillitates diuturnæ melancholicæ, & totius corporis fæditatem coloris afferentes, fiunt. Præterea herpetibus, ac erisypelatibus, quæ ex flaua bile consistunt, cancri & phagedænæ proportione respondent. Sed neque in his neque melancholicis malis, necessario febricitant, nisi prius melancholicus humor putrescat. Natura enim semper suis viribus vtens nititur, partibus ijs quæ aluntur assimilare, quidquid fieri vtile potest, excernere autem, id quod minime tale est, quod si interdum ob crassitiem aut copiam, aut lentorem excrementi, aut quandam viarum stipationem, aut propter suam imbecillitatem, totum quod deprauatum est, excernere nequeat, necesse est, vt si diutius in animalis corpore immoretur, corrumpatur. Nullus enim alius humor, qualis ab

ab initio extitit, permanere potest, nedum qui adeo vitiosus est, vt à natura cultum amplius suscipere non possit, sed aut concoctus assimilatur atque apponitur solidis animalis partibus, aut corrumpitur & putrescit. Sic enim ictericis ac melancholicis, vbi biliosi humores, redundantes in corpore, plurimo tempore manserint, febres superueniunt. Sæpe etiam affectus iecoris aut lienis febrem attulit, quando vel phlegmone, vel obstructio prædicta pathemata efficit. Pari ratione, nec vbi pituitosus humor redundat, febris sequitur, nisi prius putrescat.

QVod in primis verbis huius secundi libri pollicitus est, Galenus præstat modo, docet enim, quam aliam causam necesse sit concurrere cum humore quo febris fiat(non enim sufficere vt redundet, monstratum in principio libri huius est) addit ergo modo, opus esse vt putrescat, idque monstrat multorum affectuum exemplo, in quibus redundat aliquis humor, plus etiam quàm in aliis qui febricitant, cum

tamen illi sine febre sint, quibus superuenien te putredine febris quoque statim superuenit. Nimirum qui ictero laborant, multa abundant bile in toto corporis habitu, qui tamen sine febre sæpe sunt: cum scilicet is affectus fit ex obstructione aliqua, aut causa alia quauis sine putredine, sæpe verò febre afficiuntur, cum ex inflammatione epatis fit morbus ille, aut causa alia quacunque putrefaciente. Qui erysipelate etiam aut herpate laborant, bilis redundantiam habent in parte affecta. Ex melancholia etiam fiunt mala alia proportione respondentia dictis. Nimirum morbo regio auriginoso, proportione respondet morbus regius niger, qui ex debilitate lienis, aut obstructione fieri solet: erysipelati cancer: herpeti phagedæna, Sed in nullis horum affectuũ febricitant homines, nisi prius humores putrescant. Neque est quod suspitionem tibi pariat, quod Galen. dicit, posse cancrum & phagedenam sine febre fieri. Nam cancer, dicente eodem libr. de tumoribus præter naturam capit. 5. fit ex atra bile non ferueścente, sed acri, & acida, qua qualitate etiam sine ferbore potest exesionem membri, quæ vere phagedena est, facere. Ex alijs affectibus intelligas facile, atram bilem sine febre posse, corruptionem multã patere. Didicisti enim ex eodem

Gal.

Gal.ferina deliramēta ab atrabile fieri, & plerunque ſine febre conſiſtere,cum tamen atra bilis cerebrū afficiat,membrū adeo princeps & cū quo cor tam prōpte compatitur. Itaque colligit Gal.opus eſſe, quo ex humore aliquo (intellige extra ſanguinem. Nam hunc ſolo calore & copia febrem facere, ex eiuſdē Gale. ſententia,paulo antè diximus)febris fiat, vt putreſcat.ſed eſt,quòd nos moneamus hic rurſus,quod in primo libro etiam monuimus, & in.5.libro Controuerſiarum confirmauimus, nomine putrefactionis intelligi debere & vſtionem. Vſtio enim ſaltem flauæ bilis,ſine putrefactione aliqua poteſt febrē parere. Quid interſit inter vſtionem & putrefactionem in commentarijs quarti libri metheororum Ariſtotelis diximus. Modo illud vnum dicimus, vſtionem & putrefactionem,potiſsimum in ſubſtantijs humidis, ſimiles eſſe paſsiones, & ſimilia afferre ſymptoma,proinde ambo ſub vno nomine putredinis à medicis hac in parte dici,non aliter ac medicamenta vrentia appellantur, plerumque putrefacientia, quòd Galen.ipſe notat.5.de ſimpli. medicament. facul.cap.14.ſed quoniam hoc dicto in libro Controuerſiarum confirmatum ſatis eſt,prætereo modo.

In hoc autem, id quod antiquis existimatum est impossibile esse, sæpe numero visum est. Est autem id sine febre rigor, qui nonnullis quidem semel accidit, nonnullis verò per circuitum pluribus diebus, vel continuus ab initio vsque ad finem, vel omnino ita mediocris, vt nequaquam esse videatur quãdo quieuerint, sed solũ vbi moueri cœperint, sentiatur: aut etiam maior, vt etiam sine motu infestet. Verum quando talis humor spatio temporis putruerit, non rigore solum corripiuntur, sed etiam febricitant, & diuturna admodum, & solutu difficilis febris, tales sequitur causas, in quotidianæ forma procedens.

MVltis in locis Gal. dicit hippocratem & reliquos antiquos nunquam vidisse rigorem sine febre, neque omnino in illorũ temporibus cõtigisse causa frugalitatis & parsimoniæ hominum, cæterum res semper visa mihi est suspecta. Nam quantum conjicio, falsum est hoc malũ ab Hippocratis tempore af fuisse, cõiecturæ causas reddidi in quinto libro Controuersiarum, & in cõmenrariolo de inæquali intemperie, modo taceo, & quia dictæ

illic

illic ſunt, & quia ad præſentem doctrinam nihil refert, viderit ne talem rigorem Hippocrates an non. cauſa certe illius eſt, delatio crudorum ſuccorum per membra ſentientia, qui non putreſcunt. Duplex enim eſt cauſa qua fieri poteſt, vt qui riget non ardeat deinde, aut quod tam extreme debile iam eſt calidum innatū, vt non poſsit prodire ad membra (hi caſus accidere ſolent in febribus cum ægrotus iam eſt prope mortem, quos rigores vocat Hippocrates. 2. prorrhetic. non recaleſcentes) aut omnino citra febrem, quia humor crudus motus per membra non putreſcit. Hunc rigorem negat Galenus vidiſſe Hippocratē, & de hoc eſt præſens ſermo.

CAPVT. VI.

X hoc genere eſt etiam epyalos propriè nominata febris; quando ſimul febricitant ac rigent, & vtrūque eodem tempore in qua uis parte ſentiunt. Archigenes ſane exiſtimat de nulla alia nomen epyalon efferri, quā de vna hac febre: videntur

autem attici quidam viri, rigorem ante febrē ita nominare. praxagoras verò videtur mihi vitreum appellare talem humorem: iuniores autem è quibus Philippus est, crudum simpliciter, nullum ad exquisitam distinctionem nomen adijcientes. Est verò & ipse pituitosi humoris species, vt qui admodū frigidus & lentus existat. Quisquis enim humidus simul & frigidus fuerit humor, sub pituitæ appellationem reducitur, si quis hippocraticè, & consueto omnibus, non solum veteribus, sed & alijs græcis, more, nominare velit. Prodicus enim in libro de natura humana, inique & cotra leges agit circa hoc vocabulum, ab admiranda etymologia persuasus. Sed non est præsentis temporis ad huiuscemodi sermonē deflectere, quum aliam ipsis tractationem di cauerimus.

EX eadem materia fit febris hepyala, & symptoma de quo paulo ante est dictum rigor inquā sine febre, puta ex crudis succis. Nominis huius hepyalos, duas etymologias inuenies apud paulum libr. 2. cap. 26. dicitur enim inquit, aut ab ἠπίων idest tranquilum

lum & ἀλς, ἁλός. i. mare quòd ſimilis ſit tranquillo mari, incipienti ęſtuare: aut dicitur ab ἠπίως ἀλεαίνειν, id eſt calefacere, quia tranquille calefaciat, gratia videlicet admiſtæ refrigerationis. Sed deriuetur nomen vnde lubet, nobis enim in rebus ipſis elaborandū 'eſt. Inter antiquos medicos quidam attici nomē hoc dixerunt, non de ea ſolum febre in qua ægrotus ſimul riget & febricitat, ſed etiam de rigore qui præcedit febrem. Verùm Galenus hūc nō appellat epyalon, ſed ſolam illam quā modo dixi febrem, in qua (inquit) ſimul febricitant, & rigent, vt vtrumque eodem tempore in quauis corporis parte ſentiant. Quibus verbis manifeſtè videtur ſignificari (quod plerique intelligunt) eaſdem exactè corporis particulas ambo ſentire. Tamen Galenus ipſe aliter ſentit, ſcilicet frigus & calorem ſecundum diuerſas corporis particulas ſentiri, ſed eas tā minimas, vt ſint inſenſibiles, & proinde omnes ſēſibiles partes videri ſētire ambo. Quod luce clariùs explicat Galenus ipſe libro de inæquali intemperie cap decimo, his verbis. In febribus autem hepyalis, tū intus & ſecundū paruas, & propter hoc totum corpus videtur ambo ſentire, quippè minimis portionibus aſperſum eſt tum calidum, tum frigidum, neq; eſt aliquam eius partem accipere in qua non

alterutrum ſit. Sed cum hunc locum enarraremus in commentariolo, quod in illum libellum ſcripſimus, diximus omnino fieri non poſſe, vt duæ hæ qualitates, calor inquam & frigus, ab eadem corporis particula ſentiantur, & fuſius confirmauimus in primo libro controuerſiarũ. Nam quod Leonhartus fuchſius in hoc loco inquit, nihil eſſe incommodi fieri in eadem parte calorem & frigus in remiſsis gradibus, in primo cap. illius cõmentarioli ſatis refutauimus, monſtrantes multo aliud eſſe (hoc oportuit fuchſium intelligere) contrarias qualitates eſſe in eadem parte ſimul, aut fieri in eadem parte ſimul. Nam eſſe quidem poſſunt remiſsis gradibus, ſed fieri ſimul nullo modo poſſunt. Iam verò illud quod alij aſſerunt, ſcilicet in lypiria ſentiri ſimul frigus & calorem, non per ipſas qualitates ſed per earũ ſpecies quæ contrariæ non ſunt etſi probabilius eſt, tamen ne hoc quidem eſt verùm. Nã primum omnium monſtratum eſt in ſecundo cõtrouerſiarum libro, nullas eſſe tales ſpecies, ſed ſi aliquæ tales ſunt (ne modo monſtrationes repetamus) illæ ipſæ vt ſunt repręſentatiuæ qualitatum, ita ſunt earundem generatiuæ. Nam experimento ſentimus, nos ſemper cum calorem ſentimus, calefieri, cum frigus, refrigerari. Neque aliqua alia ratione ſentimus

mus nos calefieri, quàm quòd sentimus calorem. Ergo qùumprimum illæ species incipiēt referre calorem generabunt, & quumprimū neruus incipiet sentire calorem, incipiet calefieri, quare, neque per fictitias has species, possunt effugere, contrarios motus. Superest ergo illa vnius capitis huius interpraetatio, vtrunque, calorem nempe & frigus, eodem tempore in quauis corporis parte (intellige sensibili) sentire. Errauit ergo manifestè Auicena qui fen. prima quarti ita scripsit de febre epyalá. Febris hæc fit ex flegmate vitreo, sicut est comprehensum, in occulto & profundo, quod infrigidatur vbi est: verùm ipsi accidit iam putredo, quare spargitur ex eo, vapor eius quod cum putruit, & dispartitur, inflammatur in exterioribus, & illud quod non est putrefactum, refrigeratur in interioribus. Nam his verbis Auicena docet epyalam esse lypiriæ contrariam, in qua exteriora calent & interiora frigent. Tamen Galenus nullius talis febris meminit, neque verisimile est, quod de illius causa affert. Nam vitrea pituita, potius putrescet in interioribus quā in exterioribus, quia interius est copiosior calor. Nūquam ergo ex putredine fiet id sympto. puta interiorū frigus cū externorū calore.

Succū

Succum quem praxagoras appellabat vitreũ, Philippus appellabat, ſimpliciter crudum ſuccum. Tamen conſtat hunc non eſſe eum qui à Galeno ſuccus crudus appellatur. Nam hunc deſcribẽs lib. 4. de tuenda val. cap. 4. (inquit) eſſe album & craſſum, & frigidum, & humidumque diuerſum à vitrea pituita, quia non eſt vt illa lentus. Hæc eadem inuenies. 1. de alimen. fac. cap. 2. ſub hoc genere ſuccorum crudorum comprehenduntur ſucci quidem coctionẽ effugientes, qui vere pituita non ſunt, cuiuſmodi cõtentũ in vrina ſanorum, & quicunque ſucci in crudis tuberculis ſolent conſpici, qui tamen omnes poſſunt ad pituitæ genus reduci, quia frigidi ſunt & albi. Quamquam prodicus quidam nomen pituitæ ad bilem tranſtulit, deceptus etymologia, quia græce φλέγμα idẽ eſt quod vſtio, aut ardor, ἀπὸ τοῦ φλέγεσθαι reprehendit hunc prodicum Galenus libro octauo de placitis, & ſecundo de nat. fac. quaſi male vtentem nomine pituitæ. Irridet verò hic etymologiã. Nõ quod illa non ſit vera nominis deriuatio (nõ enim aliunde deriuari poteſt) ſed quòd etymologia deceptus eſt prodicus, quam tamen non oportuit curare, ſed rem ipſam cognoſcere, cui id nomen à medicis datur, ſiue nomen illi congrueret, ſiue non. Nam quantum ego opinor

nor, ex falsa aliqua opinione nomen illud profectum est. Fortassis qui primum omnium nomen id inuenere, putarunt (quod & Plato sétit in dialogo de natura) illum humorem exustione & colliquatione fieri, posteri verò quamquam rem aliter habere intellegerunt, nomen (vt pote nomina nihil curantes) non mutarunt. Nam quod ab alijs dicitur φλέγμα dici à φλεγμαίνω id est tumeo, quia tumidus & flatuosus humor est, ego probarẽ, si id gramaticæ lex ferret, tamen non fert. Nã constat nomẽ hoc φλέγμα ex parachimeni pasiui prima persona formari. Verte ergo contra, μα in με. & fiet φλεγμε addito augmento πεφλεγμε quod venit à verbo φλεγω Nam à φλεγμαινω fiet φλεγμημα, non φλεγμα. Sed in præscripta dictione nihil iam est obscurum.

Rursus igitur ad institutum veniamus. Quisquis in corpore humor, frigidus & humidus fuerit, hunc nos appellamus pituitam. Tu verò si libet scindapsum nominato. Adeò sanè nulla mihi vocabulorum cura est, At scias huius humoris plures esse differentias. Nam vna quidem eius species admodũ frigida est,

adeò

adeò vt maximos dolores, vbi in loco calido impacta fuerit, excitet. Et sæpe numero multos dolores eorum qui colici vocantur, hoc humore acri clysteri vacuato, statim sedatos videre licet. Hic autem humor vitro fuso aspectu similis apparet. Altera verò pituitæ species, quam excreantes sæpe quidem expuunt, sensilem obtinet dulcedinem: atque liquet eā exquisitè frigidam esse non posse, si eorum quæ in libris de simplicium medicamentorum facultate demonstrauimus recordamur. Est præterea tertia pituitæ species, quæ expuentibus acida esse videtur, ac minus quàm vitrea, magis vero quàm dulcis frigida: quemadmodum altera salsa est, aut propter putredinem, aut propter salsæ serosæ humiditatis permixtionem. ex qua sanè febricitantes non rigent, sed duntaxat horrent: inuadente accessione. Accida verò & vitrea si moueatur, per sentientia corpora permeans, rigorem sine febre infert. Quod si mediocris aliqua ipsis putredo affuerit, epyalam effecit febrem: sin plus putrescat, rigor quidem præcedit, febris verò sequitur, frigore à multitudine caloris

loris deuicto, ita vt nullo modo per incrementa & vigores accessionum, appareant. At vitrea pituita, forsitan etiam acidæ qualitatis particeps est, ita vt omnes eius differentiæ tres existant, acida, dulcis, & salsa. ex pituita vero dulci putrescente, rigor febrem minimè antecedit.

Pituitæ nomen in latiori acceptione de omni frigido & humido succo dicitur: cæterũ cum nomen strictius accipitur, multi humores qui alioqui frigidi & humidi sunt, à ratione pituitæ excluduntur, & dicuntur proprijs nominibus, cuiusmodi succus crudus est, quẽ paulo antè descripsimus, & mucus quem 2. de fac. nat. cap. vltimo negat Galenus pituitã esse. Modo nõ recẽset species oẽs pituitę, vt nomẽ patet latissimè, sed vt dicitur tantũ, de ijs succis frigidis & humidis, qui in officinis coctionũ generãtur, & per venas deferri solẽt ex horum siquidẽ putredine solẽt febres principiũ ducere. Quãquã neq; in hac strictiori significatiõe, putet aliquis dictas esse ab eo oẽs species. Nã hic dicit pituituitæ esse quatuor species, vitreã, acidã, salsã, & dulcẽ. lib. primo de alimẽt. fac. cap. 1. dicit illius esse species quatuor

acidam

accidam, ſalſam, & dulcem, & inſipidã. Quo in loco non meminit vitreæ, vt neque hic inſipidæ. Aut ergo illic deeſt vitrea, & hic ſaporis expers, aut alterutra redundat. Accedit quòd Auicena aliarum pituitæ ſpecierum mentionẽ facit fen. prima primi, gipſæ ſcilicet, aquæ mucilaginoſæ, & aliarum. Conſiderandum in primis eſt, quorſum Galenus hic de humoris huius ſpeciebus meminit, & quorſùm in opere de facult. nat. Nam ipſum Gal. inſtitutum deteget pulchrum artificium. Certè nec hic neque ille erat locus agendi de humoribus, ſed illic gratia alimentorum, quia pro natura ciborum hi aut illi ſucci ex ijs proueniũt, hic propter febres, quia illarum ſpecies ex differentia humorum ſumuntur. Verùm ad alias febres ſuffecit prima humorum genera dicere, bilem videlicet, & melancholiam, quin illorum ſpecies diſtinguerentur, ſed ad pituitoſas, non ſatis eſt pituitam finire, ſed eius inſuper ſpecies: quia multo magis variantur pituitoſæ mutata pituitæ ſpecie, quam bilioſę, aut melancholicæ, ex mutatione ſpeciei ſui humoris. Itaque refert modo Galenus ſpecies pituitę, ex quarum putredine febres fiunt. Proinde quæ ſunt præter naturam tantum dixit, naturalem quæ inſipida eſt, omiſit: nam ex hac, niſi in aliam prius tranſeat, non fient febres.

Tamen

tamen in tractatione de alimentis omnium oportuit ſpecierum meminiſſe: omnes enim ex cibis fiunt. Vitream non eſt putandum, illic eſſe omiſſam: nam vt Galenus ipſe hoc in loco ait, forſitam vitrea pituita acidi ſaporis particeps eſt. Quare ſub acida intelligi poteſt. Iā verò quod ad Auicenam attinet, ſcire licet illum pręter methodum pituitam in ſpecies diſtribuere, connumerantem ſimul eas quæ ex ſapore, & eas quæ ex modo ſubſtātiæ ſumuntur, & præterea referentē multas differentias fictitias, & quæ nulibi ſunt. Gal. contra ſeorſū diuidit pituitam per modum ſubſtātiæ, & colligit tūc temporis tres ſpecies, quia aut tenuis eſt, aut craſſa, aut mediocris: ſeorſum etiā diuidit per ſapores. Ambo hæc facit lib. 2. de fac. nat. hic per ſapores ſolùm diuidit. Nam vitreā etiam quæ differentia ex modo ſubſtantiæ videbatur eſſe, reducit ad acidā. Iam verò gipſea (vt Auicena inquit) pituita nihil minus quàm pituita eſt. Nam neque humor eſt omnino, ſed craſſa quædam & ſicca ſubſtancia, ex humidioris pituitæ aſſatione facta. Dulcis pituita fit aut ex naturali pituita magis elaborata, vicinaque iam ſanguinis naturæ, aut admiſtione ſanguinis. Quare hęc ſpecies quamquam in pituitæ genere non eſt exquiſita, vtilis tamē eſt, & animanti ſæpe cōmoda. Quare di-

ctú est lib.2.de fac.natu.pituitę ꝙ dulce est id salutare esse animáti & naturale. Salsa pituita fit ex putrefactióe, vstis scilicet, & quasi in cinerē redactis quibusdā partib⁹, & cū reliquis humidis cōmistis, aut sero saluo, cuiusmodi sēper fere mingitur & exsudatur, admisto pituitæ. Acida fit omnīmoda in coctióe, nō ei⁹ coctionis quæ agitur in vetriculo (nā ita neq; humor esset) sed eius quæ in hepate & venis. Ex dictis satis liquet, pituitam dulcem non posse esse exactè frigidā, sed participem partium calidarum, & multo minus salsam: acidam verò valde frigidam esse. Quare probabilis cōiectura Galeni est, vitream esse acidam aliquantulum. Sed horum causa pręter dicta est euidens cū sapores hi, dulcis, salsus, nitrosus, amarus, & acer, calidi sint, id est causa calidi facti, hi frigidi, acidus, austerus, & acerbus. Sed horum monstratio (non enim repetenda est modo) est apud Gal. 4. de simp. med. fac. & in nono libro nostrarum controuersiarum, illinc petat cui non satis est hic ex Galeni opinione accipere. Cæterùm quandoquidem dictum est dulcem pituitæ speciem, fieri admistione sanguinis; salsam admistione salsi seri, dicet aliquis, quid prohibet, & amaram fieri bilis admistione? vt alia iam pituitæ species sit? respondendum, si multa bilis sit, minimè pituitæ speciem, sed bilem vocatum iri humo-

rem: sin pauca, admistione amaræ substantiæ cum insipida, factum iri salsam. Nam amarũ fit ex intensione salsi; & sallũ ex amari remissiõe. Neq; verò ꝓinde putãdũ est, Galenũ hic generationis saltæ pituitæ causam aliquam omisisse. Nam sallum & amarum intensione differunt, proinde qui ex admistione salsæ substantiæ cum pituita, fieri salsam dixerat, ex admistione amarę (modo minor portio esset) fieri, dictum putauit. Meritò ergo iuxta dicta de horum humorum naturis, ex acida pituita fit rigor, ex duli non fit: sed aut sensus tantum frigoris, aut paruus horror, quia illa est frigidissima, hæc minus frigida quã quę est naturalis, & præterea sine mordacitate: salsam verò horroré: ꝙ symptoma medium est inter illa, quia mordacitatẽ maiorẽ habet quã dulcis, & non est frigida vt acida. Verũ delata pituita acida per mẽbra sẽtiẽtia, triplex est exitus, aut quiescit deinde manens sine putredine, & fit solus rigor sine febre, aut putrescit sed leuiter & inæqualiter secundum particulas diuersas, & fit febris æpyala, quia particulæ putrefactæ calefaciunt membra, non putrefactæ refrigerant. Vt hinc etiam constet, eam inęqualem intemperiem, quæ in febre æpyala fit, secundum diuersas particulas febricitantis corporis fieri, cum à diuersis particulis eiusdem

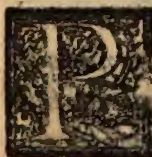
humoris fiat, quas cõstat diuersis mẽbrorũ partibus occurrere. Alia causa generationis hepialæ, prẹter eã quẹ hoc in loco dicetur, dicta est à Galeno libello ab inẹquali intẽperie, huic omninọ similis, scilicet fit ex humore vitreo, cui bilis putrescentis portio admista est. Duplex itaque est iam epyalæ generatio, ex pitui ta vitrea leuiter inæqualiterque putrescente, aut ex eadem pituita cum admixta bile.

Forsitã verò neq; simpliciter neque à simplici causa quis, huiusmodi febres fieri existimaret. Si quidẽ quidquid pituitæ putrescit, febrẽ accẽdit: reliquũ verò quod nondũ putrescit, à quo rigẽt, nõ eiusdem, cũ ea quæ putrescit, est & qualitatis. Si igitur ab hac quidẽ rigor, à putrefacta verò febris efficitur, duplex sẽper causa erit. Licet verò & hic dicere febrẽ ab altaro causæ genere fieri, rigorẽ autem ab alio, vt qui non sit quod febris. In tertianis tñ febribus flaua bilis & rigorẽ & febrẽ efficit. Sed hæc logicã magis habẽt dubitationẽ. Iã verò tẽpus est ad institutum vt redeamus.

Fortaſsis (inquit Galenus) dicet aliquis, in febribus pituitosis, rigorem & febrem nõ fie-

ri ab eadem causa, sed aduersis, rigorem scilicet à pituita nō putrida, febrem vero à putrida: in biliosis febribus ex eadem causa, puta bile ambo fieri, dicetque pituitam putrefactione mutare naturam, verùm ita aut aliter dicere ad medicum nihil attinet: quæstio logica magis est. Quas dicat quæstiones logicas explicat idem Galenus 3. de locis affectis cap. 1. ita dicens; quæcūque enim quæstiones vsum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagātes, haud dubie logicæ esse censentur. Sed in hac quæstione illud idem innuit quod lib. 7. apho. com. 42. dicens: nisi quis existimauerit pituitæ putrefactionem in humorem biliosum conuerti, itaque sæpe innuit Gal. probabiliter dici posse, pituitam putredine in aliā humoris speciem degenerare, sed quando hoc ad medicinā nihil facit, satius fuerit hac quæstione missa putridam pituitam, speciem pituitæ præter naturam esse existimare, atque ita in sequentibus loqui, vt hactenus.

CAPVT VII.

Vtrescente pituita, ex qua febrem quæ singulis diebus accessionē obtinet, consistere dicebamus, cum bilioso humore permixta, tertianā

 efficien-

efficiente, composita est duplex tum causa, tũ affectus fient. Alter enim humor quotidie accessionem affert, alter verò tertio quoque die ita vt alter quidem dies duas habeat accessiones, alter verò, : vnã quasi vticũq; accessionũ tẽpora in easdẽ horas nõ incidunt. Si enim incidant, vna erit cõfusa, neque tertianæ neque quotidianæ exquisitam formam seruãs. Quoniã verò vtriusque febris duplex est species, quatuor implexus erunt: vnus quidem in quo tertiana permiscetur quotidianæ: alter verò in quo tertianæ quotidianæ continuæ complicatur: tertius in quo quotidiana intermittens tertianæ continuæ: quartus in quo continua quotidiana tertianæ continuæ permiscetur. Cæterùm vnius cuiuscunque dictorum implexuum, duplex est differentia. Nam aliquando omnes simul eadem hora accessiones inuadunt, nonnunquam autem diuersis temporibus. Sed hæ quidem cognitu faciles, prætérquam quòd intermittens ignoratur à parum exercitatis, vtpote ægrotante nunquã perueniente. At formam accessionis considerare oportet, quemadmodum secundo de indicijs plenius dictum est, & inde non ex cir-

cuituū proportione cognoſcere. Subÿciatur enim cupiā circa horā primā inuaſiſſe acceſſionē cū rigore, qui carnes laborātis vulnerari videatur. Deinde oīa alia tertianæ febris indicia vſq; ad vigorē proceſsiſſe, cum bilis vomitu, ſimul cū bonis ſudoribus declinare, atque eſſe iā diei horā nonam: nos verò ex toto acceſsionis motu coniectare circa vndicimā horā ſine febre ægrotantē, ea. S. integritate quā in circuitibus nominare ſolemus. Dū verò ita ſperamus, ſubito ſupprimi ſudores, aut dēſata ſolū aut etiā inhorreſcēte cute. Deinde verò principiū incremētū & vigorē pituitoſæ continuæ febris ſpecie fieri. Sic. n. duplicem cauſam ac ſpeciē eſſe febrium cognoſcemus, mixta intermittente cum cōtinua, quāmuis nulla inueniatur intermiſsio. Ac ſecunda quidē die ſperamus inuaſuram acceſsionē hora nona. Et ſi vt expectabamus res ipſa eueniat, omnino etiam die tertio ſimiliter ſperabimus, adhuc febricitante ægroto, tertianæ febris acceſsionē hora prima prehenſuram. Si verò anticipet, aut tardius occupet, quàm ſecūdo die hora nona fore ſperabamus acceſ-

sio, atque ea quam tertio die prima hora, non etiam sequentibus diebus, neque nona, neque prima spectabimus hora, sed tāto prius aut posterius, quanto primum circuitus proportio ab hora qua initio cœpit, aut anticipasse, aut tardius inuasisse accessionem indicauit. Vtra verò earū prius desitura sit, tū ex febris specie coniectandum est, tū ex ipsa accessionis lōgitudine & magnitudine, more, motu, atq; circuituum in anticipando, & post occupando alternatione: adhæc iudicijs quæ post apparent, cruditatis & coctionis totius morbi, quæ in vrina maxima sunt. Ac de ijs omnibus in libris de iuditijs abūde dictū est. Quòd si verò pituitosa cōtinua nequaquā nona hora, sed quinta aut sexta excipiat intermittētē biliòsā, quæ prima hora incœpit, adhuc cognitu difficilior est vulgaribus istis medicis: quibus talis cōsideratio minimè curæ est, an vna sit species febris quæ facta est, an duæ & qualis vtraq; sit. Siquidē nihil horū cognoscētes, nō solū ignorāt quo pacto oporteat curare eas quæ nequaquā cognoscūtur quales non sint: sed neque vtrū secūda die suspectas habere oporteat vtrasq;
horas,

horas, quæ prima die accessiones attulerunt. Ego igitur noui quod sæpius visus sum eis ex vaticinandi potius arte, quàm præcognitione medica coniecisse accessionis inuasionem. In hac igitur ipsa, quam nunc tractamus, mixtione tertianæ cum ea quæ quotidie accedit, noui interdum circa primam horam inuadere tertianæ exquisitæ accessionem, circa sextam autem eius quæ à recentioribus medicis propriè καθημερινός. *idest quotidiana nominatur. Solent verò ita appellare febrem quæ singulis diebus accedit, ad integritatem autem non desinit. Ego verò solitus sum talẽ febrem* ἀμφιμερινὸν συνεχῆ. *Id est quotidianam continuam nominare. Nomen enim* καθημερινὸν *nequaquam licet invenire, apud quemquam græcorum scriptum* ἀμφιμερινὸν *verò omnem rem quæ singulis diebus similiter fit, nominant. Sed vt Plato inquit nomina contemnere oportet eos quibus tantarum ac talium rerum proposita est consideratio. Vocetur igitur manifestioris doctrinæ gratia ea quæ singulis diebus accedit, & in integritatem desinit quotidiana simpliciter, nihil item*

ei oratione adÿciendo. Ea verò quæ minimè desinit quotidiana continua. Liceat autem si quis velit & alteri adÿcere intermittens. Pari ratione & in ea quæ tertio quoque die accedit, altera quidem differentia tertiana simpliciter, vel etiam intermittens, altera verò tertiana continua nominatur. Licet autem & continuam tertianam appellare tertianam simpliciter sine vlla adiectione, quemadmodum nonnulli nominant. Sed non oportet de nominibus fusius disputare, sed ad institutum redire. Inuenis enim in quo implexum factum fuisse dixi tertianæ cum quotidiana continua, prima quidem die incœpit mane cum rigore tertianæ febri proprio, aliaque omnia exquisitæ tertianæ inditia seruans vsque ad sextam horam, subitumque vomitum biliosum, & alui excretionem biliosam, ac paucos sudores, inter quos statim homo contractus est, atque inhorruit: ac deinde rursus incipiente inuasione, pulsus erat paruus & inæqualis: postea vsque ad horam vndecimam, succensa item paulatim, plura quidem inuasionis habebat propria, pau-

ca verò quædam etiam incrementi? Deinde vsque ad noctis horam quartam incrementum certum erat, post in eadem magnitudine permanebat, quod sensu percipi poterat vsque ad sextam noctis horam: vnde iam manifeste declinare videbatur vsque ad quartàm horam in secundo die. In hac enim iam contrahebatur, atque ipsius inuasionis inditia ostendebantur, partibus quidem ipsius extremis frigidioribus factis, pulsu autem paruo: & sane vsque ad vesperam paulatim increscebat, neque horrorem quempiam, nec aliam inæqualitatem efficiens: deinde rursus vigebat circa horam noctis quartam, ac sensibiliter inclinare incipiebat circa sextam. Quod igitur tertio die horam circiter secundam oportebat expectare eius accessionem quotidianam, perspicuum erat: non tamen tertiana an seruatura esset eandem horam, an non, perspicuum erat. Accessio itaque horrifica incœpit hora secũda, quæ celerius quàm ea quæ in prima & secunda diebus continuæ quotidianæ accessio facta erat increscens,

vsque

vsque ad horam quintam, initium rursus alterum fecit post quintam horam, atque ei erant omnia symptomata similia ijs, quæ secunda hora acciderant. Hinc verò rursus increscẽs promptius vsque ad octauam horam, denuo in illa horruit. Ac paulo post accessio prompte increscens ascendebat, vt circiter noctis horam quartam ad vigorem perueniret, & quid nam aliud quàm exquisitæ semitertianæ hæc accesio fuit, cum duæ febres eadem hora inuaderent: propterea quòd quæ singulis diebus accesionem habebat, duabus horis anteuertisset. Tertiana verò duabus horis tardius occupasset. proinde qui species febrium, cognoscere potuisset, manifestè tertianæ, & quotidianæ, continuæ symptomata per mixta esse deprehendisset. Cum enim tertiana cum rigore inuadat, quotidiana verò sine rigore: mixta ex vtrisque febris horrorem statim inferebat. Rem quidem rigore minorem, maiorem verò refrigeratione: & tanto refrigeratione maiorem, quanto minor est rigore. Quapropter cum ab vtrisque extremis æqua proportione distet horror, in medio amborũ, rigo

ris

ris ſcilicet atque refrigerationis, collocatur, id quod permixtis inuicem extremis maxime fieri ſolet. Ergo non ab re nomen tali febri ſemitertianam impoſuerunt. Nam cum vniuerſa eius natura ex quotidiana continua, & tertiana intermittente ſit mixta, dimidiam partem vtramque prædictarum febrium habet. Vt igitur ſemiaſinus muluſue, ac ſemideus dictus eſt, ita etiam ſemitertiana. Mulus enim quum ad eius generationem ex dimio æquus conueniat, ex dimidio verò aſinus, ab alterò eorum mulus ſeu ſemiaſinus nominatus eſt. ſemideus quoque dimidia quidem parte Deũ participans monſtratur. Quod verò homo eſt in altera dimidia parte omittitur. Itidẽ nũc ſemitertiana, dimidiam ſuam partem habet tertianam, alteram autem dimidiam partem cotidianam continuam. Duplex verò generationis eius modus, aut enim in vnum tempus duæ acceſsiones concurrunt, vt paulo ante dicebatur, quia altera anticipat, altera autẽ tardius occupat, aut ambæ ſtatim ab initio inuicem permiſcentur. Quæ igitur fit vbi in vnũ tempus ambæ coeunt, vnam ſolam habet acceſio

cessionem naturæ semitertianæ, altera verò omnes ab initio morbi vsque ad finem, quæ sane maxime propria semitertiana, ab omnibus nominatur. Sed de hac paulo post dicetur potissimum propter Agathinum, & Archigenē. Inueni igitur qui in nostra ratione propositus est tertio die tali accessione facta, quia in vnum tempus ambarum febrium inuasiones inciderunt, quotidiana quidem duabus horis semper anticipante, quarta die accessio, sole oriente inuasit, pituitosæ exquisitam formam febris seruans. Debebat autem secundum proportionem quinta ab ea accessio incipere circa decimam horam noctis, quando duabus horis anticipabat. Tertia verò biliosæ febris accessio ab initio die. 5. hora. 4. inuadere debebat, ita vt inter duarum febrium initia sex horarum interuallum intercederet. quod etiam factum est circa. 10. quartæ noctis horam inuadente accessione, forma pituitosæ febris, atque ita præcedente vsq; ad quartam diei horam. Vbi verò biliosa cum mediocri rigore ei coniuncta fuit, deinde rursus per mixtam formam habuit accessio, per biliosam

sam simul & pituitosam formam, sequenti autem nocte circa octauam horam pituitosa febris incipiens, exquisita & sola, totum sequētem diem qui sextus fuit, occupauit. Deinde vsque ad mediam noctem inclinans, inde rursus incœpit eodem modo, postea reliquam noctis medietatem, & vsque ad meridiem tertij diei obtinens, iam quodammodo inclinauit. Atqui tertiana ipsi successit, cum rigore incipiens, quemadmodum exquisita tertiana inuadere consueuit, atque alia omnia exquisita afferens inditia, bilis vomitum fecit, & adiectionem biliosam, & vrinas bonas, & quemdam madorem crepusculo vespertino, indicans euidētissimè ijs qui didicerunt cognoscere febrium formas quod remitteretur, atq; inclinaret, & post vnū vel ad summū alterū circuitū esset desitura. Nā inclinatio facilitatē habuit quādā mirabilē & qualē nō aliā priorū vsq; ad noctis horā quartā, in illa enim pituitosa febris singulis diebus accedēs horis aūt buabus anticipās inuasit, atq; totā occupās noctē, & totū sequētē diē rursus, incœpit octaua nocte hora .2. quā quidem cum

cum totam occupasset, sequenti die inclinauit nona. Eadem verò die circa octauã horã accessio tertianæ fieri debebat, quando duabus horis cunctabatur, sed tunc hora nona inuasit indicans etiam hoc ipso suam inclinationem. Sole autem occidente coniuncta est ei pituitosa accessio, anticipando vt solita erat, inuadens, & cum noctem illam, & sequentem diem occupasset, rursus hora decima die. 10. inuasit, deinde rursus vndecimo die, hora octaua exquisite pituitosa manens, postea circa horam noctis primam horrifica inuasio tertianæ febris. 4. horis tardantis facta est. Deinceps verò sexta noctis hora aluus biliosa deiecit, & quidam in toto corpore madores extiterunt, & post hos tota inclinatione prope integritatem peruenit, & erat iam perspicuum tertianam integre desiisse pituitosam autem, solam relictam esse, iam & ipsam nonnihil remittentem. Hac igitur de causa die duodecimo accessio non item duabus horis, quemadmodum ante solita erat anticipauit, sed septima hora inuasit. Deinde decimo tertio haud quaque sexta sed tardauit, ibidemq; septima

ptima hora inuasit, cum efflatu digna facilitate, atque inclinatione. Quartodecima autem die inclinatio multo melior facta est, & accesio hora nona inuasit, & in vrina insignia coctionis inditia apparuerunt, prænuntiantia solutionem fore in die futuro iudicatorio. Sed de hoc nunc non est sermo, nisi obiter. Quod autem sæpe numero permisceantur diuersi generis febres, biliosæ pituitosis, & intermittentes continuis, medicorum vulgus latẽtes, præscriptus ægrotus abunde indicat.

TAm diffuse Galenus de febre semitertiana disputat, vt nulla caput indigeat enarratione. Sed illud vnum notandum est, cum ex pituitosa febre & biliosa quatuor coniugationes fieri possint, illam vnicam ab Hippocrate semitertianã appellari, quæ ex tertiana intermittente & quotidiana continua est composita: de qua Galen. hic non dicit, quod de reliquis, inquibus naturis, & quibus temporibus, fiant, neque accidentia omnia quę illas consequuntnr refert, quod in. 4. cap. li. de typis facit, quem libellum post hunc statim legi oportere censeo etymologię huius nominis ἡμιτϱίτες, duas alias excripsit in eo libello rationes, præter vnicam quã modo scripsit. In

ſcripta iuuenis hypotheſi dubitationẽ habet (nam reliqua omnia perſpicua ſunt) quod cũ inclinaret bilioſus paroxiſmus, acceſio pituitoſa cum horrore prehendebat, quamquã cõtinuæ febris erat acceſsio, quã hac ratione oportuit ſine omni horrore ingruere. Nam ſi ſola acceſsio pituitoſa fieret, omnino neque refrigerarentur ita affecti, vt in ſequenti ſtatim cap. Gal. ipſe dicet, cauſa verò paroxiſmi, cũ iam inclinet, nulla ratione videtur rigorẽ habitura. Videtur ergo tunc temporis ſolummodo ea acceſsio à rigore incœptura, cum in idẽ tempus incidunt paroxiſmus bilioſus, & acceſſio pituitoſa. Verũ res non ita habet, ſed cum in idem tempus incidunt, fit horror magnus, cum peractus eſt iam rigor tertianæ, inuadit acceſsio quotidiana cũ horrore etiam, ſed minori. Cauſa eſt (quantũ ego intelligo) ꝙ cum pituitoſus humor tunc incipiat moueri, natura interturbatur à bilioſi digeſtione & bilis particulæ, quæ iam effluebant, cohibitæ horrorem aliquem efficiunt. Cum minori adhuc horrore inuadit pituitoſa acceſsio, quæ ante bilioſum paroxiſmum fit & cũ multo minori, quæ fit in interiecto die, ſed fit tunc quoque cum horrore aliquo: quia cineritium quod ex bilis vſtione, ex priori paroxiſmo in membris relictũ eſt, ex noua corporis commotione, aliqua-

tenu

tenus agitatur. Animaduertenda etiam sunt illa Galeni verba. Cōiectare circa vndecimã horam fore sine febre ęgrotantem, ea scilicet integritate, quam in periodis nominare solemus. Quæ verba mihi aperte innuunt, quod paulo antè monstraui, in nullis febribus, etsi in genere earũ quæ intermittentes vocantur, sint, venire homines ad veram integritatẽ, sed ad integritatem quãdam. Nam aliter frustra verba illa addidisset Ga. ea scilicet integritate quam in periodis nominare solemus: cætera quæ de modo prænoscendi, quando soluenda sit alterutra illarum febrium, hic dicuntur ex com. 12. primi aphor. sunt, & ex primo de crisibus. Quod dicitur in fine capitis, obiter hic tãgitur à Galeno est enim etiam operis de crisibus. Nimirum vt à me in. 10. lib. Cont. ex Galeno ipso monstratum est, intra vigesimũ diẽ, qui est finis morborũ acutorum omnis quaternarius est sequẽtis quaternarij index: Fit verò in die indice insignis mutatio circa coctionẽ.

CAPVT. VIII.

Ed quoniam de ijs consentanea dicta sunt, ad id quod paulo ante distulimus, rursus reuertor. Febris quæ ex tertiana & quotidiana continua composita

sita est, quã semitertianã appellamus, vel flauam bilem exuperantem habet, atque ob id tertianæ febris symptomata vehementiora, vel hanc quidem pautiorem, pituitam verò abundantiorem, atque idcirco quotidianæ continuæ pathemata firmiora, vel neutro magis exuperantem, sed ambos æqueualentes, quemadmodum est exquisita semitertiana: talis species existens, qualem ipsam Hippocrates indicauit, lib. 1. epidemion ad hunc modum scribens. Erant plerisque ipsorum huiusmodi pathemata, febres horrificæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Modus autem semitertianus erat, diem quidem vnum leuiorẽ habentes, altero autem grauius exacerbascẽtes, & summatim in acumen increscentes. Horrificas enim dixit non simpliciter cũ horrore incipientes (quod innumeris febribus id accidat, de quibus deinceps disserã) sed in quibus plurimam partem accessionis horrores occupant, altera quidem die, in qua simul inuadunt tertiana, ac quotidiana cõtinua. Sequẽs enim dies quotidianam tantummodo habet. Proinde prima dies magna ex parte permixtam

tam ex vtrisque febrem affert, secũda verò continuam pituitosam. Contingit autem interdum prima die pituitosam inuadere, secunda verò vtrasque. Accessio igitur communis ex vtrisque, quando æque potentes fuerint humores. Talis est qualem paulo ante descripsimus semitertianam. Vbi verò tertiana præualuerit, febris magis horrifica fit, & aliquid rigoris in inuasiõe assumit. Statim verò & calidior, & ardentior est talis febris, ac celerius ad vigorem peruenit, & quendam bilis vomitum, aut deiectionem, aut modo rem infert. At vbi altera pituitosa superior fuerit, extremarum partium refrigerationes exuperant, exigui autem sunt horrores, & pulsuum compressio vehementior ac diuturnior, tardeque accessio increscit, & multo post tempore in vigore consistit, non tamẽ sitim efficit, neque æstuosa est, neque in ea vomitus, neque deiectio biliosa, neque mador fit. Atque in harum duarum febrium mixtionis notitiam aliquam Archigenes peruenit confuse tamen & incistinctè, quemadmodũ in septimo cõmẽtariorũ, quos aduersus tracta

tionem eius de pulsibus scripsimus, est à nobis ostensum. Arbitratur enim in semitertiana quandoq; exuperare tertianam febrem, quandoq; verò quotidianam, non tamen mixtionẽ earũ æque potentem, quæ sola exquisitam semitertianam constituit, vel cognouit, vel indicauit sed penitus omisit. Quum enim æquales magnitudine fuerint intermittentes, biliosa & pituitosa continua, inuasio accesionis cũ horrore fit, medium enim id rigoris & refrigerationis existit, è quibus alterum tertianæ, alterũ verò pituitosæ cõtinuæ inest. Incrementum aũt ab inuasione propter tertianam facile calescit, ac ad vigorem festinat, propter pituitosam verò tardum, quantum in ea est, incrementum efficientem, detinetur atque interrumpitur. Atque est veluti quædam pugna symptomatum, ægroto interdum incalescente, vbi tertianæ calor vehementius agens, ad cutem humores effert, detinente verò interdum ac retrahente intro huius motum pituitosa, quæ pigra difficilis motus, tardi transitus, & frigida natura est. In hac autem pugna frigido exuperante humore, contractio-

nes

nes, horrores, refrigerationesque extremarũ partium, & cutis fiunt, ita vt altera accessio rursus inuadere videaturr Quod si calidior exuperet, confertim incalescunt, & prope ad vigorem peruenisse videntur. Deinde pau lo post exuperante pituitoso, ægri rursus contrahuntur, refrigerantur & horrent, idque minimè desinit vsque ad vigorem, qui & ipse maturius, quam in pituitoso humore, tar dius autem quàm in bilioso factus videtur. Pituitosus enim biliosi celeritatem detinet, pi tuitosi verò rursus tarditatem ac segnitiem biliosus excitat. Talis quidem est exquita semitertiana, ex æquali mixtione duarum febrium, quia etiam duorum humorum, facta. At quæ minimè exquisita est, vel biliosum vel pituitosum abundantiorem obtinet. Secũ da verò est complicatio duarum febriũ, tertianæ & quotidianæ, similem quandã prædictæ accessionẽ efficiens, differentẽ tamẽ, eo ꝙ hæc deducitur ad integritatem, & ꝙ secunda die vel cũ horrore vel rigore sola derelicta quotidiana inuadat non erit igitur talis febris semitertiana, siquidẽ ex numero continuarũ se

mitertiana existat. Si verò in alio genere febrium semitertienã annumeremus, nõ talis solũ, sed etiã aliæ quædã febres nominabantur, semitertianæ. Hac ratione mihi videtur Agæthinus omnes productas tertianas appellare semitertianas. Sed cũ de nominibus potiusquã de rebus tales quæstiones sint, in ipsis immorãdum minimè censeo. Nã de medicis nominibus seorsum alio libro scriptũ est, inquo id ostẽditur & integre definitur, quales nã sint de rebus, & quales nã de nominibus cõtrouersiæ. Rursus igitur ad res ipsas redeamus, ad eã scilicet quæ semitertiana ab Hipp. nominata est horrificã & cõtinuã, quã tertiana quotidianæ cõtinuæ permixta efficit, intermittẽti aũt haud itẽ, propterea quod ex vtrisq; composita necessario & ipsa intermittẽs existit. Neque verò ex duabus cõtinuis, biliosa scilicet & pituitosa fieri põt semitertiana. neq; enim mixtio hæc horrificã faciet febrem, neq; multas reduplicationes habentem. Quũ enim omnis cõtinua febris suapte ratione, quũ exquisita est, neq; horrorẽ habeat neq; rigorẽ, neq; ex eis cõposita horrifica erit. oportet ergo si ipsa horrifica simul atq; cõtinua sit futura, ex duabus fe

bribus, quarũ altera sit intermittẽs, altera aũt cõtinua generationẽ habeat. Quocirca tertianaquotidianæ cõtinuæ permixta semitertianã cõmittit, neq; ambæ intermittẽtes, neq; ambæ continuæ talem febrẽ efficere possunt. Restat igitur vna mixtio, quæ cum ex quotidiana intermittente, ac biliosa continua constet, potest & ipsa continuam simul & horrificam febrem committere. Hæc autẽ contra quã prima continuitatẽ ex biliosa, horrorẽ verò ex pituitosa, reduplicationes ex multa pugna, potissimum, vbi humores fuerint æque potentes habet. Vincente autẽ eorũ altero, & symptomata & dignotio in prima mixtione declarata sunt. Hæc oĩa de quatuor mixtionibus biliosæ febris & pituitosæ magis propria sunt, vt cuipiã videretur, tractatiõi de typis: hic verò necessariò dicta sint propter semitertianã, cuius generationem Archigenes ad tertianã ac quotidianã retulit, nõ animaduertens se intermittentem efficere febrem: Agathinus autẽ perspicuus confessus est eiusdem generis esse cum tertiana semitertianam, magnitudine solùm accessionis dissidentem. Si igitur omniũ

febrium differentias exquisite scribẽtes in nominibus lapsi essent, non ægre ferendum fuisset. Sed cum neque simplicium neque compositarum omnes scripserint differentias, & itẽ quasdam alias superuacuas adiecerint, quæ neque ad prænotionẽ, neque ad curationẽ conferunt, nos pro viribus cõnati sumus accuratè omnem typum elaborare, longo tempore experientia simul ac ratione, vtiles in eo differentias reuestigantes. Simplices igitur ad præsentem attinent tractationem, ex ijs autem implicatæ ad librum de typis, cuius penitus ignarus non eris, si hũc diligenter perlexeris. Ex ijs enim quæ piximus de biliosa ac pituitosa febribus in vicẽ permixtis, licebit hæc etiã ad melancholicã transferendo, de implexu ac mixtione cum vtraq; earum conijcere. Implexum quidem nominantes vbi diuersis horis inuadunt: mixtionẽ verò vbi initium eodem tẽpore fit. Sic verò & tres febres implicare ac miscere quis poterit, ipse per se ex ijs quæ dicta sunt ad intelligẽdum prõptus factus. Harũ enim omniũ initiũ, fons & elemẽtũ est, accuratè dignoscere cuiusq; simpliciũ febriũ formam.

mã. Neq; enim magnus earũ numerus est, sed oẽs tres existunt, biliosa, melancholica, & pituosa, quarũ cuiusq; duplex est differẽtia, intermittẽs & cõtinua, ita vt oẽs simplices differentiæ febrium ex putridis humoribus accẽsarũ, sex numero sint. Quòd si qua alia illis accesserit in ijs particularis differentia, ex humoris copia, quantitate, & qualitate putredinis, nec nõ modo motus, & parte in qua putrescit gñeratione habebit. Veluti confestim febribus intermittẽtibus quæ tertio quoq; die accessionẽ obtinẽt, quibus vtiq; breue accessionis tempus est, & inuasio cum rigore, & solutio cum sudore ac bilis vomitu, aut aluo biliosa deijciẽte, nomẽ inditum est, exquisita tertiana. Cui verò aliquid horũ deest, nõ itẽ, exquisita, sed simpliciter tertiana vocatur. Quod si autẽ intermissionẽ minorẽ habuerit, accessione videlicet extracta, tertianã hanc productã nominãt. Tametsi hæc ipsa in ratiõe maioris & minoris plurimã differentiã obtineat: ac licet quidem ex ijs aliquã simpliciter productam, quæ quum quatuor & viginti horas accessionis occupauerit, reliquas febris expertes habet. Ali-

quam

quam verò admodum productã, quæ circiter 30. horas febrium extendit. Aliquam præterea magis productam quæ ad 36. progreditur Et aliam quandam plurimum productã, quæ ad 40, & plures item extenditur. Sed vnam quãlibet dictarũ certis terminis definire nõ licet propter soriticam dubitationem. Quin etiã neq; necesse est talẽ nominũ exquisitã rationem quæreres quũ liceat nobis etiã sine ea, ijs qui adsunt accuratè de vno quoque ægroto iudicare & rectè curare, & id quod futurũ est prænoscere. Subijciatur enim aliquis quindecim horas febricitare, esse autẽ sine febre tribus & 30. atq; deinceps ei proportiõe accidere. Cõstat verò ꝙ cibãdi tẽpus ex accessionis & intermissionis tẽpore cognoscetur, & quidquid ex eo ad prænotionẽ & curationem vtile sumi potest, id quoq; abunde consequetur, etiã si nõ quæritur tertianã ne simpliciter appellare oporteat eiusmodi febrẽ, an cum aliqua alia adiectione, quæ differentiã definiat. Quin & volens alteri ægrotãtis febrem indicare qualis nã sit, accuratius indicabit accessionis & intermissionis longitudinem dicendo, quã quærendo nomem quod perspicuè &

definite idē demōstrare queat. Hæc igitur optima enarratio atq; doctrina est. Secunda verò quā paulo antè dixi, exquisitā quandā tertianā nominās, aliā autē simpliciter tertianā, deīde aliā paululū productā, post aliā admodū aliā verò magis, postremo aliā plurimum. Omnium autē obscurissima & deterrima est, quæ prima est prodita, in qua recentiores medici quotidie interesse certāt, & cōtendunt, ne id quidē cognoscentes quod de nomine litigant. Sed de alijs fortasse quis minus mirabitur, de Agathino admodum mirādum, siquidem productā quandā quotidianā & quartanam vocās, in tertiana minimè seruauit proportionē, sed cuius lōgius producta fuerit accessio, hāc semitertianam nominat. Sed de nominum ratione mihi iam abunde dictum est. Nam & ipse plusquam par est temporis in ipsis contero. Proinde tempus est vt ad earum rerum quæ reliquæ sunt cōsiderationem, redeamus.

VErius & exquisitius appellatur semitertiana, ea febris in qua biliosa & pituitosa æquo marte pugnant, quàm in qua alter humor ab altero superatur. Quāquā hanc omissit Archigenes, interim referens inter hemitriti

triti ſpecies, complexum & tertiana intermittente & quotidiana intermittente, cum tamē hic ſemitertiana nō ſit iuxta ea quæ ab Hippocrate ſcripta ſunt primo Epid. parte prima, textu 22. febres horrificæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes, modus autem erat ſemitertianus. Ex his verbis elicit Galenus iuxta Hippocratem ſemitertianam eſſe continuam & horridam febrem. Quare neque implexus ille quem diximus ex duabus intermittentibus, erit hemitritus (non enim erit continua febris) neque alter ex duabus continuis, quia non erit horrida. Cum enim neutra continuatum horrorem habeat, neque ambæ habebunt. Superſunt itaque duo genera hemitriti, ex intermittente biliosa, & continua pituitoſa, aut intermittēte pituitoſa & cōtinua biliosa. Qua ratione illi differant: docet Gal. apertiſsimè, vt nulla enarratione ſit opus. Hæc eadem ſigna quæ Galen⁹ ſcripſit in hoc loco, ad dignoſcēdū an bilis ſuperet pituitā an pituita bilē ſcripſit luculētiſsimè paulus li. 2. ca. 34. deceptus eſt vehemēter Agathinus putans febrē tertianā productā, eſſe ſemitertianā (ita appellat quæ plurimū producitur, ſolet verò ꝓduci vſq; ad 24. horas nonnunquā & ad 30. quin & ad 40. aliquando, neque poteſt hæc certo termino finiri) nam quanquā ea ex duobus

bus humoribus pendeat, ſimplex tamē eſt nō composita, quia non habet illorum quiliuet motum per ſe, ſed mixtus ex ambobus ſuccus vnicum facit motum. Verùm tractatio de febribus compoſitis, ad librum de typis attinet. Nam hic Galenus de ſimplicibus agit ſolùm, quamquam interim de ſemitertiana diſputauit, quoniam puto inſignis admodum inter compoſitas febres eſt, & vt in hoc etiam libro quamquam omnes compoſitionum modi nō dicerentur, ex vno ſaltem exemplo via intelligēdi omnia præſtaretur. Soritica perplexitas eſt, quam Cicero vocat acerualē, dicitur quidem ſorites, & eſt, captioſus modus interrogandi vbi aliquid minutatim additur aut demitur. Nimirum febris productæ non poteſt definiri certus terminus niſi cum quadam latitudine definias, dicens: circa triginta horas, particula circa latitudinem ſignificante. Verū hoc ipſum, paulo ſuperius nos, de omni febre dicendum eſſe, oſtendimus, ſiue ea ſit exquiſita, ſiue notha, nulla enim profectò tam præfinitum finem habet vt ſi dimidia horæ pars illi addatur, genus iam exceſſerit, omner ergo, ne ſoritica perplexitas contingat, cum quadā latitudine definiendi ſunt, aut finis cōſtituēdus eſt, nō quaſi neceſſarius, ſed quaſi plerúq; contingens, paulo plus minuſve.

CAPVT IX.

N ijs aũt quæ restant, fuerit hæc consideratio nulla inutilior, an vt ex vtraque bile & ex pituita fiunt quædam febrium species, ita & ex sanguine putrescente. Diarias enim febres calefacto illo duntaxat, non etiam putrefacto fieri dicebamus. In putrefactionibus autem (necesse enim est sanguinem etiã interdum putrefieri) quærenda est febrium species. Id autem inuentum iri par est, si prius inuenerimus, quomodo sanguis putrescit. Videtur enim rectè Aristoteles dixisse, putredinem ab alieno calore fieri. Vocat autem alienum, externum, non innatum, neque vnicuique rei propriũ: Hic enim coquere natus est, alienus verò corrumpere, quod est putrefacere. Extrinsecus autẽ calor superuenit sanguini, per æstus, & pestilentes cõstitutiones, & vt in sũma dicatur, per oẽs febres, ex quacũq;

causa generentur. Quin etiam vbi in aliqua animalis parte sanguis copiosior acerbatus supra vires eius fuerit, corrumpitur, maxime vbi propter crassitudinem in exiguis vasis in fractus est, aut ob multitudinem impactus, quemadmodum accidit in bubonibus & phymatis, & vt in summa dicatur, in omnibus phlegmonibus. In talibus enim affectibus, duplici de causa corrũpitur sãguis, & quia non perflatur & quia nõ vĩcitur à natura. Quod verò quæ nõ difflãtur putrescere soleãt, in omnibus externis videre licet, fructibus, seminibus præterea vestibus. Eius verò quod dictũ est fidẽ facere potest, id quod in pleuritide accidit. Expuũt enim in ea alij spumosã, alij pallidã alij rubeã saniẽ, eius qui in phlegmone vincit humoris, quæ non continetur, sed præ tenuitate extra sudat. Interdum quoque talis sanies nigra apparet, ac neque statim ab initio, sed processu temporis, præcedentibus magna ex parte pallidis sputis, quæ flauæ bilis exuperantis erant inditia, quemadmodum spumosa pituitæ, rubra verò sanguinis.

Qui ex præſenti capite monſtrare conãtur, Auicenam.fen. prima quarti.falſo imponere Galeno, opinatum eſſe illum nullam eſſe febrem ex ſanguine putreſcente, videntur mihi neque Galenum neque Auicenam intelligere. Non enim Auicena dicit Galenum negaſſe febrem aliquam fieri ſanguine putreſcẽte, ſed eam eſſe ſanguineam, immo verò dixiſſe bilioſam eſſe, quandoquidem ſanguis qui verè putreſcit, & ſecundum ſubſtantiam iam alteratur, non amplius ſanguis eſt, ſed bilis. Id verò dixit Galenus apertiſsimè cap. 12. libri ſecundi de criſibus, his verbis. Atque in eo illud ſeruatur, quod tria ſint vniuerſa ſimplicium febrium genera. Quæ enim ex putrefacto fit ſanguine, iam quodammodo bilioſa eſt: ſi vtique in naturalibus ſermonibus rectè demonſtratum eſt, quod ſanguis ex moderato fit calore, flaua verò bilis ex plurimo, atra autem ex ſatis immodico. Quid aliud ſibi volunt hæc verba, quàm putridum ſanguinem, non eſſe ſanguinem, ſed bilem? Nam in ſecũdo de facultatibus naturalibus recte monſtratum erat, ſanguinem ex moderato calore fieri, ex immoderato verò reliquos humores. Cũ ergo ſanguis putreſcens ex immoderato calore fiat, erit ſanguis putreſcens à ſanguine non putreſcente genere diuerſus: quare neque ſan

guis erit omnino, sed species quædam bilis, alijs putrescentis bilis speciebus mitior, gratia mitioris materiæ ex qua genita est. Quod itaque paulo superius in 6. cap. de pituita cõcessit, consetaneè fortasis ab aliquo dici posse, scilicet rigorem & febrem non ab eadem causa fieri, eo quòd pituita putrescens pituita non sit, sed species quędam bilis, hoc ipsum illo in loco de sanguine asseuerat. Atqui multo verius de sãguine dici potest, quã de pituita, aut aliquo alio humore. sanguis enim cũ in humorum mediocritate naturam suam retineat, nõ potest esse multiplex secundum species, sed quum primum secundum substantiam alteratur, in aliud genus incidit, aut virus fit, aut pus, aut bilis, sanguis amplius nõ est. Hæc ergo est opinio Galeni cui apertè contradicit Auice. ita dicens, & putredo quidem est corruptio accidens sanguini, & est sanguis, sicut accidit phlegmati & est phlegma, & nõ cholera. Verũ interim Auicenna dicto argumẽto, quod ex sãguinis natura sũpsit Galenus, nõ respondit. Sed nos opinionẽ hãc Galeni explicuimus & multis argumentis confirmauimus in quinto lib. controu. modo illud vnũ dicimus, febrẽ quæ ex sanguine putrescente fit, quantum habet putridæ, tãtum habere biliosæ febris. Nã partes sanguinis quæ putrescunt vere, & tota

substãtia iã alteratur appellãtur sãguis putrescẽs, tñ si exactius cõsideramus, intelligimus bilis esse iã speciẽ quãdã, quia nõ est iã ex moderato calore. Huic sententiæ quam in illo loco docuit apertissimè, nihil hic scripsit aduersum. Docet enim hic sanguinem putrescere, & putrescentem febrem facere, & in particulis inflammatione obsessis sanguinem putrescere, idque illi accidere vt alijs rebus ab alieno calore, & ventilatione prohibita: tamẽ cum putrescit non excedere proprium genus, & alium humorem fieri non docet. Cæterùm qui volet hæc scire radicitus legat cap. 19. libri dicti controuersiarum.

Consentaneum est sanguinẽ etiam ipsum in particulis phlegmone obsessis putrescere, febremque ex eo simpliciorem esse, quàm ex alijs humoribus. Proportionem autem accessionum tertiani circuitus sumit: ita enim etiam in pleuriticis fieri cernitur vbi rubra expuũt: vbi autem supra modum assatur, mutatur omnino. Pars enim tenuissima simul ac pinguis, in pallidam bilem: crassior autem in atrã vertitur, quemadmodum & in carbunculis accidit. Etenim in ijs ex sanguine vehementer

ter feruẽte, in melãcholicũ humorem mutatio fit. Ita vero nũc melãcholicũ esse humorẽ inaudire oportet, vt qui nondum exquisite atra bilis affectus sit, sed in quodam confinio constitutus. Febres igitur pro specie humorum, in quos sanguis mutatur, consistent, sola malignitate & lenitate dissidentes: simpliciores enim sunt ex sanguinis mutatione, tum in cæteris, tum etiam in caloris lenitate. Nam etsi quamplurimus ad manus occursum apparet, prorsus tamen est mitis, quemadmodũm is qui à balneis accidit. Copia febrilis caloris, in ipsa effluxus multitudine semper posita est, molestia verò quæ extrinsecus iniectæ manui occurrit, in caloris acrimonia. Atque hoc tibi maximum inditium humoris efficiẽtis febrem, caloris inquã qualitas. Quæ enim vaporosior est, & minus molesta, sanguinis est, quæ verò molesta, erodens & mordax, ex bile consistit. Vbi verò in primo occursu vaporosa potius quàm mordax sentitur, diutius autem immorantibus paulatim acrimonia accedit, & maximè inæqualis, vt per

 colum

colum quoddam vel cribrum transmitti videatur, ex putrescente pituita talem febrem consistere, sciendum est,

Secunda hæc capitis pars, manifestè subscribit, ijs quę nos in cōmētarijs explicuimus. scilicet, febris ex sanguine putrescente seruat proportionē tertiani circuitus, etenim & pleuritis, per quam rubra spuuntur, tertijs diebus exacerbatur. Quod qua ratione dicent factū, qui dicunt putrescentem sanguiuem, non statim ac corrumpitur esse bilem, sed cum vehementer iam corruptus est? Galenus certè hāc rationem reddit. Pars enim tenuissima simul ac pinguis in palidam bilem; crassior autem in atram vertitur. Quidam vt febrem ex sanguine putrescente fieri concedant, & simul huius rei reddant rationem, dicunt esse febrem compositam, partim ex sanguine, partim ex bile. Quorum sententia mihi placeret, nisi recusarent dicere sanguinem omnem qui iam manifestè secundum substantiam alteratur, bilem esse, sed dicerent febrem esse compositam partim ex sanguine qui male disponitur, aut omnino leuiter putrescit, vt qui iam calescit & humectatur præter naturam: & partim ex eo qui bilis iam est. verùm dices ex Ga

leno

leno ipso nono libro meth. febrem ex ſangui-
ne putreſcente eſſe continentem febrem, qua
re non poſſe ſeruare tertiani circuitus propor-
tionem vt hic Galenus docet. ſcire licet febrẽ
ex putreſcẽte ſãguine (docet Gal. ipſe cap. 6.
lib. 2. de criſibus) è genere eſſe febrium ardeu-
tiũ, ab illis tñ acutie differre, id eſt minus acu-
tas eſſe ardentibus. Nam in preſenti capite in
quit, ſimplicoires ſunt ex ſanguinis mutatiõe,
tum in cæteris, tum etiam in caloris leuitate,
Conſtat verò Hippocratem & Galenum ſim
plices febres ſolitos appellare, mites, leues, &
ſecuras. Nam ita dicit in prognoſtico, ſimpli-
ciſsimæ febres & ſignis firmatæ ſecuriſsimis:
vt ex his ſatis iam conſtet, decipi valeriolam,
putantem febrem ex ſanguine ardentiorẽ eſ-
ſe febrę ex bile. Verùm hunc in quinto libro
controuerſiarum ſatis refutauimus. Modo re-
deo ad inſtitutum, nã intra ſanguineæ cõſtitu-
tionis tempus, & ſtatim ac producuntur eua-
dunt in tertianas, acceſsiones habentes ſatis
conſpicuas, conſumpta ſcilicet maxima hu-
moris parte, & reliqua facta bilioſiori: tamen
acceſsiones quartanas non habent hæ febres
continentes appellatæ, neq; in continuas quar
tanas euadunt niſi rariſsimè. Nam quamquã
vt ex tenui ſanguine putrefactione & vſtione
fit flaua bilis, ita ex craſſo fit atra, tamẽ vt atra

fiat maiori actione opus est quàm vt flaua: nimirum flaua statim ac incipit putrescere, fit, atra non statim, sed cum consumptæ sunt tenues partes, sanguine vehementer feruente, vt in carbunculis contingit. Verùm monet Galenus hunc humorem qui ex sanguine vsto fit, non tam debere dici atram bilem simpliciter, quam positam in confinio atrę bilis, aut atram bilem non exquisitam, quæ proinde à Galeno nunc appellatur melancholicus succus nunc atra bilis. Verùm neque tam mitis est quã melancholia naturalis, neque tam acida quàm atra bilis quæ exustione melancholiæ naturalis aut flauæ bilis genita est. Causa huius est, quã paulo antè tetigi quod scilicet, cęteris paribus ex mitiori materia mitior succus fit, itaq; exclusa ab exactè bilis atræ ratione hac, quæ ex sanguine vsto fit, supersunt tantum duæ illius species, quas libello de atra bile scripsit Galenus. Verùm hæc omnia pluraque in hanc rem spectantia, diximus in primo libro controuersiarũ, de speciebus atræ bilis disputãtes. Quæ de inditijs humoris efficientis febrem in hoc capite dicuntur, aperta satis sunt.

Cæterùm contemplanti mihi ac quærenti causam, ob quàm febres ex alijs humoribus natæ, calorem æqualiter occurrentem obtinent:

nent:

nent: quæ verò ex pituita consistunt, prædictam habent inæqualitatem, apparuit mihi causa esse maximè lentor, crassitudo, & dissolutionis humoris difficultas. Huius enim vt aliorum omnium, quicquid extenuatum est, quouis tempore discutitur. Vix autem extenuatur quidquid crassissimum fuerit, quòd si etiam natura frigidum fuerit multo magis. Quocirca neque tota pituita, neque æqualiter, sed quidquid eius putredo occupat, ea sola difflatur & extenuata effertur: ac proinde vt in lentis crassisque humoribus dum elixantur euenit. Nam in eis bullæ assurgunt; quibus ruptis, spiritus confertim attollitur, ac simul secum sursum ducens attenuatum humorem in tenuibus autem humoribus elixatis, neque bullæ efficiuntur, & qui ab ijs attollitur vapor, omnino similis ac cõtinuus sibi ipsi est.

CRasities & lentor pituitæ, facit vt inæqualitas caloris per febres putridas cõspicua sit, & sensui occurrens. Tamen similis quædã causa facit, vt omnis intemperies fiens, & quę ex humore aliquo pendet, inæqualis sit. Nimirũ quãtumuis sit humor tenuis, & sine lẽtore, nõ põt tamẽ secũdũ oẽs partes esse ęquẽ aptus

putredini,quare neque ipſe æqualiter afficietur,neque membra noſtra æqualiter afficiet. Sed hæc inæqualitas ſecundum diuerſas humoris particulas pituita putreſcente ſenſui eſt manifeſta, in alijs occulta. Verũ in libellum de inæquali intemperie commentariolum, nuper ſcripſimus, in quo hæc omnia demõſtrauimus. Febris nonnumquam fit ſanguine putreſcente in particula aliqua, vt accidit ſæpe in pleuritide:nonnumquam illo putreſcente in vaſis omnibus magnis. Omnes ſunt in genere bilioſarum dicta ratione, tamen circuitus tertianos in illis ſolis eſt Galenus expertus, quæ ex humore in vnica particula putreſcente pendent,quia in alijs cùm omnes venæ plenæ ſint,non mouetur humor, aut ſaltẽ quam minimum,& minime notatu dignum, (nam aliquid etiam tunc quoque moueri, nõ eſt improuabile)verum ex eo quod expertus eſt ille contingere in particulis inflammatis, in quibus ſanguis putreſcit,quòd ſcilicet exacerbantur dolores,per tertios dies aliquando euidenter colligimus ſanguinem per putredinem bileſcere,& febres omnes ex putreſcente ſanguine, eſſe generis ardentium, etiam ſi in ijs quas continentes cum putredine vocamus,tales circuitus haud quaquam experiamur tam euidenter. Obſcure enim etiam

hæc

hæc videntur habere annotationes.

CAPVT. X.

OSQVAM autem & de his cõsentanea dicta sunt, febrium quæ ſinochi appellantur cauſam ſpeculabimur. Mirum enim mihi eſſe videtur ſæpe vſque ad quartum aut quintum nonnumquam autem & vſque ad ſeptimum diem, vnam in eis fieri acceſsionem, ab initio vſque ad finem. Quamquam ſiquis conſideret exacte, admirandum magis eſt febricitantes habere paroxiſmos ſecundum aliquã periodum, exemplum enim quod antea diximus de ſtercore ſecundum partes putreſcẽtes in animalis corpore ferme accidere non poteſt, cum putreſcentes humores cum ijs qui putredine vacant prompte miſceantur, vt pote conſpiratione exiſtente, & cõfluxu ex omnibus

bus in omnia. Quo circa non potest fieri vt putredo in vna aliqua parte, aliàs in alia cõsistat, nisi Phlegmone, incipiẽtem putrescere humorem colligatum detineat. Quum igitur in contrarium ratio cedat, difficiliusque sit inuenire causam febrium, per circuitum accessionẽ habentium, quàm sinochorum, de vtrisq; disserere tentabimus, neque hic producentes sermonem, neque contradicentes aliorum erratis, sed vt in omnibus superioribus fecimus, ea quæ vera sunt dũtaxat persequẽtes, quibus quispiam fretus, aliorum etiã errata deprehẽdere possit: Incipiendũ igitur ab ijs, quæ manifestissimè apparent, cuiusmodi sunt lippitudines quædam, quarũ hæ quidẽ singulis diebus, illæ verò tertio quoque infèstare apparent. Similiter & aurium dolores, & capitis, vel totius vel dimidij, quem hemicraniã nominant. Nonnulłos verò etiam podagra, & articulorum dolor per circuitus infèstare videntur. Quemadmodum igitur in omnibus ijs videre licet, venas in partibus quæ infestantur in tumorem attolli, & phlegmonem augeri, ac dolores intẽdi, fluxionemque superfluam foras

pro-

procũbere, ita & in partibus internis, quæ minimè apparent, eandem seruari proportionem existimandum est. Proinde etiam, eam quæ in pleuritide, ac eã quæ in parineumonia phlegmonem, in accessionum quidem initiis intumescere, in inclinationibus autem discuti & subsidere. Sed quo nam modo id fiat, fortasse inueniemus, si de phlegmonis generatione, & rheumaticis vocatis affectibus, quæcumque nobis alibi demonstrata sunt, ad memoriam reuocemus. Cum illis enim quodcumque proprium huic sermoni est, si adiectum fuerit præsentibus quæstionibus sufficient.

CAusam febrium quæ synochi nominantur instituit Gal. docere modo, nõ quidẽ, ex quo humore fiãt (dictum enim id iam antea est) sed qua ratione fiant cõtinẽtes. An inquã à principio ad finem vnica accessio sit. Quoniã verò difficilius est intellectu, vt Gal. ipse luculẽter satis mõstrat cur febres habeãt paroxismos secundum aliquam periodũ, melius facit causam paroxismorũ primũ inuestigans, & hac inuestigata, pauca quædam quæ scilicet sunt satis, in fine capitis huius vltimi, de causa qua continentes fiant, apponens.

Queri

Quæri possunt hic duo: primum omniū cur febres aliquæ habeant paroxismos aut accessiones, ac non potius continentes sint omnes: deinde cur hæ recurrant singulis diebus, illæ tertio, aliæ quartoquoque die. Prima quæstio facilior est, & ad secundam sternit viā. Proin dein reddenda causa prioris omnes medici consentiunt, de hac secunda dissentiunt: vsq; adeo, vt plerique barbarorum desperātes probabilem quampiam reddi posse, ad occultā proprietatem confugiant: alij cælestibus causis hoc imputent. Verum has inæptias in quinto libro Contro. de causis reditus periodici ex professo disputantes, & soluti à lege commentationis latius refutauimus, monstrauimusque hæc alia ex causa accidere, reddidimusque eandem quā Galen. in presenti capite. Modo nihil aliud quā caput enarrabimus. Volens Gal. inuestigare causam periodorum quos adeo omnes fere homines demirantur, nos deducit ex rebus quæ conspicuæ sensibus sunt, & eandem prorsus causam cum illis habent, cuiusmodi sunt quædam lipitudines (lipitudo est inflammatio palpebrarum) quarū aliæ singulis diebus aliæ per tertios dies ingrauescunt, & aurium etiam dolores quidam & totius capitis, aut dimidij. Huiusmodi etiam sunt dolores articulorum. scilicet nōnullos videmus

demus opthalmia laborantes, quibus per circuitum aliquē inflammatio exacerbatur, & in aurium etiam doloribus, & capitis, & articulorum, perinde accidit, quia fluxio ex qua mala illa pendent per circuitus illos influit. ergo cū in ijs quæ apparent ita fieri experiamur eodem modo accidere in deliteſcentibus doloribus, & qui minimè apparent, vt in pleuritide & pulmonum inflammatione, & internis aliis affectibus, eſt veriſimile præcipuè cum in his etiam per quoſdam dies ſymptomata ingraueſcant, fluxione ſcilicet per quædam interualla incumbente. itaque ex his haud eſt iam intellectu difficile, repetitiones febrium per circuitus ſimili quadam cauſa fieri, qua fiunt inflammationes, & fluxiones reliquæ. Commode ergo facit Galenus, de fluxionum cauſis, quæ alibi demonſtrata ſunt, hic aſſumens, id quod ſequens dictio cōtinet.

Fluxionem igitur decumbentem in oculos, omnes quidem concedunt à capite deffluere, ſed quænam cauſa ſit ob quam præfinito circuitu ſæpenumero defluat, dicere haud poſſunt, vt qui de facultatibus naturalibus nihil commentati ſint, de quibus noſtribus in libris ſcripſimus, quatuor eſſe omnes demonſtrantes,

tes,

tes, à quibus stirpes, & animalia gubernãtur Vna igitur est familiariũ attratrix, altera eo rundem retentrix, tertia autem ab ĳs alteratrix, & quarta præterea alienorum expultrix Alienum verò in omnibus rebus duplex est: alterum qualitate, alterum quantitate. Acerbatur quidem id propter facultatũ quæ in ĳs partibus sunt, robur & imbecillitatem. Si enim æquus sint viribus, & meatus qui excrementa deducunt, secundum naturã se habuerint, partes ipsæ sanæ sunt: vbi verò plus quã alteratur, deducatur, omne id quod superuacuũ est, ab excretrice facultate pulsum, excerni necesse est. Si aũt ipsa imbecilla sit in hoc loco manet: ac quod multum est, grauat, atq; distendit eum. Quod verò acre est, erodit ac mordet, quẽadmodum quod calidum est, calefacit, quod frigidum, frigefacit. Hæc autẽ liquido etiã in vẽtriculo apparẽt. Quidam nãq; ingerentes plus ciborũ, interdũ nauseabũdi vomere coguntur, interdũ alui profluuio corripiuntur. Quod igitur hic per maxima patiẽtia loca excernitur, quæ foras id quod redũdat, eructãt, id in aliĳs partibus animalis, per tenues

meatus

meatus, non foras sed ex alijs in alias transfluit partes, expellentibus quidem ipsum robustioribus: suscipiẽtibus aũt imbecillioribus. pellitur aũt rursus ex ijs in alias atq; ex illis in alias deffluit, donec tandẽ in omniũ imbecillissimas decũbat: id autem, vt inde rursus ad alias robustiores decurrat, fieri minime potest. Quocirca in plenitudine, & vitio humorum κακοχυμίαν græci vocant, partes omnium debilissimæ, aliæ quidem phlegmone, aliæ erysipelate: alie herpete, aliæ alio quodã pathemate corripiuntur, aliæ verò rheumaticum appellatum affectum obtinẽt, de quo seorsum scripsimus. Nihil igitur mirum vel cerebrum, vel etiã totum interdum caput, vbi aliquod coacerbauit excrementum, in aliquam partem imbecilliorem expellere, aut aures, aut oculos, aut tempora aut labia, aut dentes, aut buccas, aut palatum, aut gingiuas, & gurgulionem, & tonsillas, & quæ illic sunt glandulas: atq; vbi nullum ex ijs fuerit imbecille, in thoracẽ, pulmonem, fauces, gulam, & ventriculum, fluxionem transmittit. Quemadmodũ igitur caput sæpenumero prædictorum cuiq; morbi causa

eſt, ita phlegmones in iecore & liene, vicinarum aliqua partium, aut etiam per iouem vna longius ſitarum, aut plures, quæ excrementa generant augent, tranſmittunt, & per circuitum infeſtant: ac nihil miri eſt, ijs aliquod malum accidere, quod eſt ſimile excretioni excrementorum ventriculi, quemadmodum igitur ſi quis videret quantum quotidie excernitur, cauſam verò excretionis ignoraret, admiraretur vtique ordinem ita qui neſcit generatonis excrementorum in capite, atque excretionis cauſam, & ignorat quamobrem hæc foras effluant, illa verò in aliam quandam partem deffluant, dubitat atq; miratur influxus proportionem. Pari modo & qui ignorat quæ partes excrementa, iecori tranſmittunt: & ob quam cauſom tranſmittuntur, miratur proportionem ex iecore accenſarum febrium. atqui nouit decumbentem in iecur fluxionem, & ꝙ primum dederit phlegmones initium, & ſequentis acceſſionis laborantem partẽ habere cauſam, mirari deſinit.

Facul-

FAcultates naturales esse quatuor, tractricẽ retentricem, coctricem, & expultricẽ docuit Gal. tribus libris, quos huic contemplationi dicauit, & ego libr. 2. Contr. proinde hic peti magis debet, quã monstrari. Harum facultatum opera in ventre sunt maximè conspicua, vtpote in quo maximè aguntur coctiones, & excretiones. Nihilominus reliquę etiã omnes particulæ expellunt à se inutilia, & coquunt vtilia, & tunc inutilium congerũt copiã maiorem, cum minus valentem habent vim coctricem, quia quæ trahunt non coquũt, sed corrumpũt. Membra naturalia, cum natura ducantur, non ratione, haud prospiciunt sibi mutuò, sed singula sibi, quãquam ita natura sunt comparata, vt omnia omnibus videantur operari: non tamen faciunt, sed singula sibi. Proinde membrum quoduis expellere cõnatur à se, etiam si fluxionẽ in aliud mẽbrum mittat, vsque adeo, vt nonnũquam vilia mẽbra quorum læsio animanti minimã noxã inferebat, sua excrementa in princeps aliquod membrum deponant (cum scilicet hoc contingit illis esse debilius) & ita vel ipsam mortẽ inferát. Ita fortia membra mittunt ad debilia & debilia recipiũt nõ potẽtia repercutere. Fit ergo humorũ expulsio à mẽbro multa excremẽta cõgerẽte, in membrũ quod tũc tẽporis

contigit esse debilis expultricis, cum membrũ expellens irritatur ab excremento, vel quantitate grauatum, vel qualitate corrosum. Est enim illud perpetuum, membra naturalia nũquam expellere nisi quæ in ipsis irritatio fiat, saltem in animantium partibus quæ sensu aliquo participant. In plantis enim, & partibus quæ omnis sensus expertes esse dicimus (nisi quem habent imperfectũ sensum vt Galenus cum platone putat) non ob irritationem, sed ob antipathiam inutilium expulsio fiat, sed humanis corporibus nisi in affectibus omnino exiguis nullæ partes sunt quibus non compatiantur aliquæ sentientes: Nam & cum ossibus dolet mox periostum. Nihil mirum est, in his excretionibus quæ à membris in membra fiunt, ordinem aliquem seruari, quando in ventre perinde accidat, quod nõ miramur. Contingit sanè in excretionibus quæ ex ventre fiunt quotidie, magna ex parte ordo quidam. Verum hæc omnia mirari desinemus, si quæ partes in quas partes mittere, quas redundantias possint, & soleãt didicerimus. Fluxionum ergo causas melius fuerit, vt nos breuissime perstringamus: Galenus siquidem diffuse admodum de his disserit, quare illius verba particulatim exponere fuerit tediosum & inutile. Vt humor aliquis de particula in particulam

lam veniat,facit, aut expulſio à parte ex quâ venit,aut tractio à parte inquam venit,aut ſimulambo:vel præter hęc,ſucceſsio eius quod vacuatur. De ſucceſsione eius quod vacuatur nihil hic dicam,nam neq; id caput exigit. Vt reliquis modis humor de parte in partẽ fluat, cauſæ quædam faciunt,quarum nonnullæ,in parte exqua humor fluit,conſiſtunt,nonnullę in parte,in quam influit. In illa ſunt irritatio, & multitudo humorum,& robur expultricis: in hac,calor,& dolor,& imbecillitas. Fortitudo facultatis & irritatio & dolor,& imbecillitas,faciunt expulſionem : calor tractionem multitudo humorum,nunc facit expulſionẽ, nunc tractionem. Nam calor tractorius eſt, quod ſequens pars capitis abunde declarabit membra autem fortia ex irritata mittunt in partem debilem,& partes circumiacentes,in partem dolentem. Multitudo verò cum grauando irritat,eſt cauſa expulſionis : non irritat,eſt nihiloſominus cauſa tractionis. Nam trahens membrum,eo plus extorquet à membro exquo fit tractio,quoillud habet plus. Neque verò abſurditatis quidquam habet fortitudinem virtutis cauſam eſſe morbi alterius membri,ita vt ſi hoc membrum debilioris expultricis eſſet,illud non ægrotaret. Nam vt paulo ante monuimus , nullum membrum

præcauet aliorum mala,sed sua.ita tamen dictum intelligatur,robur virtutis esse nonnũquam causam morbi,vt non intelligatur, robur quantumcunque id facere. Ita vt quo robur esset maius,eo id promptius faceret,nam ita robur esset mala causa per se,quod non est. Nam si membri transmittentis vis augeretur fieret expulsio,non in membrũ aliud,sed extra corpus,atque expurgaretur membrum illud alijs illæsis.

Duplex verò huiusmodi influxus occasio est,vna quam nunc exponere desij, quando ex alijs partibus in debiliores excrementa trãsmittuntur,altera autem quando attrahũtur, de qua iam differendum,exordio sermonis petito: ab ijs quæ omnibus perspicua sunt: si enim thapsiam illinias cuipiam, videbis breui tempore partem hanc calidiorem esse factã, & in tumorem non exiguum attolli. Sic verò & si partem quampiam iuxta ignem calefeceris,aut vehementer fricueris, vel resina vnxeris,aut mediocriter calida pice,& deinde paulo post confertim auellas; aut si etiam cuipiam parti calidum admoueris medicamẽ

tum

tum: videbis enim in omnibus ipsam attolli in tumorē quia calor ipse vel ad se trahere vel suscipere fluxionem soleat, neq; enim necesse est in præsens talia definire, quū id quod instituto vtile est, etiam sine hac inquisitione iam habemus. Quippe semper in partes vehementius incalescentes influere videtur, in plethoricis quidem & excrementosis corporibus abunde multum, in ijs autem quæ excrementis vacant, exiguum. Influit verò maximè etiam in eas quæ dolent partes. Sic igitur sæpe cui extrema digiti pars minima acu, puncta est, statim dolet, & paulo post, omnes quæ circiter sunt partes phlegmone laborant, & in tumorem maximum attolluntur. Quibusdam verò etiam bubones sub alis erumpūt vbi aliquid fluxionis, rara & spongiosa quæ illic sunt corpora, quos adenas nominant, admiserint: quibusdam autem in medio brachio id fieri conspicitur, quibus scilicet insignis aden ibidē consistit. Euidētissimè verò id quod dicimus videre licet, vbi vlcusculū aliquod paruū, phlegmones atq; doloris expers prope

vnguem fuerit. Si enim hoc contemnatur, neque coeat, & ad cicatricem ducatur, eo q, adnata ipsi caro ab vngue comprimitur, primũ quidem dolet, deinde totus digitus, interdũ verò etiam eorum brachiale, aut pes in maximã attollitur phlegmonem. Ita igitur dolor attrahit in partes, quæ dolore laborant, fluxionem, non tamen huius causam hic dicere necesse est: alibi enim cõmodius est dicta, nec illius in præsentia indigemus, videntur ergo iam causæ fluxionum, ex ipsis partibus fluxione laborantibus ortæ, esse duplices, vna quidem ex calore in eis accenso: altera ex dolore qui excitatur. Quod verò aut plus, aut minus, aut melius aut deterius influat, causa nõ solũ in ipsis partibus fluxione laborantibus consistit, sed quod melius vel deterius, causa in partibus mittentibus est, quod plus minusue in vtrisq; calor enim vehemens ac dolor, plus, debilior aũt, minus attrahit. Sic & corpora excremẽtis vacua, exiguũ quiddam trahẽtibus mittũt excrementossa verò & plenitudine laborantia, tanto plus, quanto ab ipso naturali habitu longiùs recesserunt.

Quinto

Quinto de simp.med.facul.cap.16. docet Galenus calorem trahere, & trahentium medicamentorum essentiam in calore, & partiũ tenuitate consistere. Quare tapsiæ aut resinæ, aut picis illitio, & fricatio, partes in tumorem attollunt, potissimum si corpus vniuersum, aut membrũ aliquod redundans succi sit. Caloris propria vis est trahere, non minusquam fundere & extenuare, & agere alia quædam. Quare frustra laborant barbarorum quidã, tractionem à calido, ad tractionem vacui connanter, transferre, quod per se calori inest, per accidens tribuentes. Sed hoc alio loco monstratum est. Ad dolentem particulam fluxio concitatur, quia membra circuniacentia instigata dolore ipso, se comprimunt versus dolentem partem, vt expellant molestiæ causam, & compressione humorem illũ trudunt. Docet hæc Galenus 13. meth. cap.3. Si quid tibi occurrit scrupuli lege caput tertium septimo libro nostrarum controuersiarum. Illud satis constat, ridiculum esse triuialem illũ sermonem, qui circunfertur, membra sana in dolentem partem mittere humores & spũs, vt supetias illi ferant. Nã apertè hic sermo membris naturalibus donat prouidentiam.

Hæ igitur fluxionum differentiæ, siue par-

tium fluxiones admittẽtium debilitate fiũt. Aliæ verò ob harum debilitatem, ac mittentium excrementa, robur. Omnes enim quæ sine vulnere & collisione partes prehendunt phlegmones, excrementis quibusdam, ex robustioribus in imbecilliores decumbentibus, procreantur. Tales verò phlegmones confestim simul accendunt febres, quando videlicet ob magnitudinẽ, aut vicinitatẽ calor ex eis ad cor peruenerit. Putrescunt igitur in omnibus phlegmonibus decumbentia excrementa propter causas prius dictas. Non similiter autem putrescunt omnia, eò quòd quædã sint pituitosa, alia melancholica, nonnulla biliosa. Vbi verò ipsa putruerunt, calor præter naturam in parte phlegmone obsessa accenditur, simul quidem calefaciens quæcunque primæ tangunt, phlegmone laborãtes partes, deinde illis, continuas, ex quibus rursus aliæ ratione vicinitatis calefactæ, rursusque aliæ ab illis vsque ad cor interdum deferunt calorem Quinam verò sit in partibus phlegmone obsessis affectus in libro de inæquali intemperie dictum est, & item in libro de tumoribus

bus præter naturam. Quod vero necesse sit contentum in ipsis sanguinem sæpe numero putrefieri, simul cum iis quæ influxerunt, in hoc dicetur.

DIctum iam antea est, fortia membra trāsmittre sua excrementa in debiliora. In phlegmone cur putrescant humores dictum est in nono capite, quod hoc antecessit. Affecta particula quapiam inflammatione hominem corripi febre, dictum est capite sexto, libri primi huius operis. Quando ea febris quę ex inflammatione pendet, sit diaria, & quando putrida, dictum in 7. cap. primi. Nihil ergo hic est, noua enarratione indigens.

Quod vero ab vna parte in aliam decubuit excrementum, interdum adeò multum, prauumque est, vt partis fluxione laborantis facultatem lædat: interdum adeò mite & exiguū, vt suscipiens corpus nihil offendat. Porrò si facultatē adeò læserit vt exoluatur, neq; iā euincat, ea quæ prius vincebat, tūc sanguinē iā putrefieri duplici ratione est necesse, & quia humor minimè euictus à proprio calore, reliquam habet in putredinē mutationē, & quia cum excrementis putrescentibus simul

putres-

putrescit. Sin nō tantū lædat facultatē, vt ex oluta penitus quiescat, semiprauus, & tanquam semiputridus in tali constitutione sanguis efficitur, vicinitate quidem putrescentiū excrementorum simul putrescens, persistens tamen in sua ipsius natura, quantum in ratione facultatis ipsum gubernantis consistit. Vtcumque verò se res habet, in prima putredine calor accensus, est omnino acrior & mordacior eo qui est secūdum naturam, eatenus verò crescit, quandiu excrementorum natura sufficit. Hæc enim ad calorem qui ex ipsis accenditur, similem quandam rationem habēt, qualem ligna ad ignem. Ex ipsis namque lignis, dum alterantur generatur ignis. Non tamen in infinitum tempus ad alterationem sufficiunt, sed finis alterationis ipsis est, humoris innati consumptio, quum eo vsque cremari possint, donec aliquid innati humoris habuerint, eo autem consumpto, cremari desinunt, ac reliquiæ eorum cinis nominatur. Quin etiam putrescentium humorum calor similiter permanet, dum omnino fuerint assati. Consentaneum verò est reliquias humorū
terre-

terrestres exiguas esse, non quemadmodum li gnorum plurimas, propterea quod in substantia eorum humidum non siccum elementum præualet. Ita verò si externorum humorum quempiam coquere volueris, velut oleum aut vinum, quam minimum terrestre eius relinques, reliquum autem omne extenuatum, in vaporem & aërem abibit. Proinde tota substantia feruefactorum in putredine humorum, à calore extenuatorum, in vigore atque inclinatione febrium dispergitur: excrementum verò omnino exiguum, vel nullũ remanet, in crassioribus quidem humoribus exiguum, in senioribus autem nullum. Quod si nullam debilitatem partis phlegmone laborantis facultas contraxerit, neque rursus excrementa mittãtur, & morbus desit, & post hac aut iterum febricitauerit homo, neque sequenti die neque tertio neque quarto. Quod si ob eandẽ causam, ob quã ab initio parti transmissa sunt excrementa mittantur, aut si hæc quidem non amplius mittãtur, sed permaneat facultatis imbecillitas, denuo febricitare hominem necesse est. Subijciatur enim primo facul

tas

tis partis robusta, tempore verò interuenien-te eisdem in partibus quæ prius transmisse-runt, aceruata esse excrementa, & qualita-te & quantitate ijs qui initio transmisserant paria. Hoc verò accidit ijs, quibus affectus mittentium idẽ, & attracti ad ipsas alimen-ti quantitas & qualitas eadem permanet. Ne cesse enim est, vt arbitror, æquale ac simile quod ab eadem alteratur facultate, æqualia & similia facere excrementa. Quin etiam coaceruationis eorum tempus, necessario æ-quale erit. Partes enim quæ aluntur, quo ad similem habuerint constitutionem, ab eodem nutrita alimento, æqualia quantitate, & si-milia qualitate, atq; eodẽ tempore excremẽ-ta coaceruabunt. Quin etiam in eodem cir-cuitu incitabuntur, ad expellanda ea, at-que mittenda ad imbecilliores. Si quidem tunc primùm facultas excretrix, ad suã fun-ctionem excitatur, vbi vel multitudine excre mentorum grauatur, vel qualitate mole-statur.

Hactenus dixit causas fluxionum, eas scili-cet quibus contingit humorem in partem ali-

quam

quam incumbere, modo ad causas febriũ paroxismorũ accedit propius, dicens excrementum quod in partem aliquam incubuit, in illa corruptiones humorum efficere dupliciter, aut sola permistione, quia scilicet humores particulæ, excremẽtis veniẽtibus admixti cõputrescũt, aut etiã debilitata facultate coctrice mẽbri recipientis: tunc enim non ex dicta causa modo, putrescunt in ea humores, sed etiam quia à debilitata facultate non vincũtur. Vtcunque fiat vt humores in illa incipiunt putrescere, ita putredinalis calor & febris incipit crescere, duratque tantum, quantum ipsa excremẽta non dissipata, aut cremata integre, nõ aliter quàm ignis qui inflammatis lignis succensus est, non antè cessat, quàm ligna in cineres redacta sunt. Hoc enim etiam contingit in putrescentibus humoribus, scilicet vt ex lignis cinis superest, ita ex consumptis putredine humoribus, quamquã tenuior multò, quanto humores liguis tenuiores sunt, atque ita ex ipsis humoribus, nõ eædẽ semper restãt relinquiæ, sed ex crassioribus, quales pituita & melãcholia, crassiores, ex tenuiorib⁹, quales flauæ bilis spẽs quædã, tenuiores, ex tenuissimis & serosis, quales qui icores appellantur aut sanies, omnino nullæ. Sunt enim hi humores omnino similes aquæ in modo

do ſubſtantiæ. Quare ex hac feruore cõſumpta, nihil videmus ſupereſſe, ita in illis accidere coniectandum eſt. Ergo primo facta febris tunc ceſſat, cum illa prior humorum putreſcentium portio conſumpta eſt. Quare ſi nihil noxæ manet in recipiente particula, neque quidquam amplius mittitur, nulla amplius febris ſuperueniet, ſi verò eadẽ manet in membris recipientibus diſpoſitio ad recipiendum, & in mittente ad congerendum, conſtat tranſacto aliquo interuallo, eo ſcilicet quo, ſufficiens irritare humoris quantitas, cõgeretur, fiet noua fluxio, & noua putredo, & altera febris, & rurſum perſeuerantibus eiſdem cauſis, fiet tertia, quæ cum ex eiſdem cauſis, & eodem modo habentibus, fiat (niſi quid ægrotus in victu erret) neceſſariò æqualis erit ſecundę, & in eodẽ repetet tẽpore. Itaq; dicta iam eſt cauſa, cur febres aliquæ intermittentes ſint, & cur plerunque ęquales, & æqualibus temporibus ſuccedant ſequentes antecedentibus.

De ijſce verò omnibus, in commẽtarijs de facultatibus naturalibus definitum eſt, in quibus exercitatum eſſe oportet, eũ qui quæ nũc dicuntur, cum demonſtratione addiſcere voluerit,

uerit, magnis quidem alijs præmijs, ex tali cõtemplatione, ad curandi rationem ipsi propositis. Nam ut omnia alia omittam, quæ in eo libro sum dicturus, unius tantummodo mentionem faciam, quod maximè in promptu est, & sæpe numero à me factum, lippitudinis scilicet per circuitum accessionem habentis. Existimo enim non parum incitamentum fore lectori, ad eam quam nunc tradimus addiscendam contemplationẽ. Nos enim contra quam ij qui se nominant oculares, huiusmodi lippitudines semper curauimus. Quũ enim illi semper oculis negocium facesseret, nos interdum balneo, nonnunquam meri potione, ut inquit Hippocrates, aliquãdo sanguinis missione, interdum utrisque, vel clystere cum sanguinis missione, usi sumus. Atque accidit ut interdum ijs adhibitis, statim desierit, quandoque etiã ubi capiti fuisset prospectum. Oẽs enim qui ita curati sunt, aut nullã omnino amplius accessionẽ habuerũt, aut semel saltẽ, sed multo minorẽ quã antea. Sed de curatorijs quidẽ discretionibus, ac inditijs, nunc dicere, tempestiuum non est.

Galenus hic dicit tractationem de facultatibus naturalibus, ad præsentem tractationẽ necessariam esse, & interim dicit ad curationem plurimum conferre, quod vt ab exemplo monstret, tantilũ digressus, curationis ophthalmiæ circuitus habentis, mẽtionem facit. Hæc scilicet vt habet 31. aphorismo. 6. sectionis soluitur venę sectione, aut medicamẽto, aut fomẽto, aut balneo, aut vini potu. Non tñ his indistinctè vtendum est, sed est singulis auxilijs sua opportunitas, quam qui facultatũ naturaliũ munera ignoraret, haud posset obseruare, neque causam qua illa prosunt scire. Nam fomentum, & balneum, & vini potio, conferunt cum plenũ nõ est corpus: fomentũ, scilicet, cum nihil iam influit aliunde in oculos. Et is qui illic est humor non est valde crassus (nam si talis est cõfert in ea occasione vini potio) balneũ cum modicum iam influit, idque mordax, corpore nõ pleno: si enim plenum est, mittendus est sanguis, aut expurgandum. Sed qua hæc ratiõe? qua alia? quã quod plena & fortia, mittunt in membra, debilia, & dolentia? & calida trahunt, præcipuè ex plenis corporibus? quæ ratio in facultatum naturalium notitia, tota sita est?

Quod verò accidat interdũ totũ caput, vel nihil perpessum, sed sanguine prauo atque ex-

cremento so

crementoſo nutritũ, plura coaceruare excrementa, & magis praua quã antea, ita vt naturales effluxus, ac perſpiratus eis nequaquã ſufficiãt: ſed natura cogatur excrementũ ad imbecilliorem aliquam partem propellere: aut ſi humores ſecundum naturã ſe habeant, ipſum autem caput laboret, aut etiam ambo concurrant, coaceruari excremẽta, & in aliquã decumbere partem, præſens ſermo demonſtrare ſtudet. Etenim quoad influens humor ſimilis fuerit, & capitis affectus idem, eo vſq; excreta æquali coaceruabuntur tempore ſimilia & æqualia, & oculorũ acceſſiones ſimiles fient. Eodem modo ſi non totius capitis, ſed alicuius in eo partis, ſcilicet mẽbranarũ, vel cerebri affectus fuerit, ita vt ex tali alimento, tale aliquid, tantũque aceruet, tãto tẽpore excremẽtum: deinde expellat excremẽtũ id quã primũ, vbi ab eo inſigniter moleſtatur, accidet & tunc per circuitũ infeſtari, vel oculos, vel aures, vel aliquid aliud tale, in q; debilius expulſũ fuerit, id quod redũdat. Quod ſi igitur in oculis auribus, aliſque multis partibus talibus, manifeſtè videtur acceſſio per circuitũ fieri

vt ostẽsũ est, quid mirũ in pleuritide, perineumonia, phrenitide, & omnibus alijs, quorũ nõ licet intueri phlegmonas, similiter influere excrementũ, eodemque modo febrem accendere? quum tamen pars phlegmone obsessa, nullo alio proprio affectu laboret, ex quo prædicta generari queant, quàm quod ijs quæ eo tempore excrementa mittũt, imbecillior est?

TRansacta digressione redit ad institutum, dicens quibus ex causis contingat membrum aliquod congerere multa excrementa: hincque rursus colligit periodorum causas: vtitur verò capitis exemplo, quamquam eadẽ est aliorum ratio. Caput, aut quia alteratricẽ facultatem in se ipso habet debilem, aut quia recipit assiduè ex toto corpore vapores, aut causa vtriusque, solet congerere tã multa excrementa, vt iam non sint illi satis ad vacuationem naturales viæ, nasus scilicet, & aures, & palatum. Tunc consentaneum est (immo ita conspicimus) mittere id quod redundat in partem aliquam debilem, vt in oculos, aut aures: accidit etiã emissa humoris quadã portione aliam colligi idque eodem tempore quo priorem: quare & oculorum, auriumve mala, per circuitus exaceruabũtur, neque solũ id

id in oculis & auribus, ſed & in delites centibus partibus vt pleuritide, & pulmone, eadẽ de cauſa, veriſimile eſt accidere.

Neque etiam illud mirum eſt, quod non vno ſtato tempore omnia coaceruentur excrementa, quia enim ſanguis qui pro alimento defertur, non ſemper ſimilis eſt, neque affectus partium quæ aluntur idem, idcirco aliud alij tempus ad tanti excrementi coaceruationem ſufficit, à quo primùm quidem natura partis moleſtatur, cogiturque veluti alienum à ſe, id quod moleſtat, propulſare.

DIcta eſt cauſa, qua non oportet mirari, ſebres quaſdam per æqualia interualla repetere, ſcilicet quod eadem ſit congerentis membri debilitas, aut humorum malitia. Ratio verò hæc nihil habet perpetuum, ſed contingens, quare contrarium quoque poteſt accidere, vt ſcilicet febris ſequens non repetat æquali tempore quo præcedens, ſed aut anticipet aut cunctetur. Nimirum cauſæ omnes repetitionis poſſunt vno die permutari. Alimentum quod ad membrum venit, poteſt eſſe deterius aut melius, plus aut minus, pars quoque ipſa quæ alitur, poteſt etiã eſſe aliter affecta, plus minuſve dolens, calidior aut frigidior,

gidior, fotior, aut debilior.

Neque sanè quod ipsarum accessionũ lõgitudo inæqualis sit, mirari oportet. Quũ enim neq; species, neq; multitudo excrementorum vna, neq; similiter accẽdi omnibus, aut discuti cõuenit. Nam plura quidem, & frigidiora, & lenta, & crassa, longiores efficiunt accessiones: Pauciora verò & calidiora, & tenuiora, breuiores ad hæc non parũ conducente totius corporis constitutione, eo tempore, & facultatis robore. Rarius namque corpus, quantum in se est, breuiores efficit accessiones, densius autem lõgiores. Et robur quidem facultatis, breuiores, imbecillitas autem multo longiores, facultas enim valida promptius à se expellit id quod est alienum: corporis autem raritas, id quod effertur haud retinet. Quapropter ita affectis, celeriter vacuari id quod redundat, est necesse, si etiam alia similia sint. Pari ratione quibus è contrario corpus efficitur, ijs tardius excerni excrementa est necesse, facultate excremẽta debiliter expellẽte: angustia verò meatuũ, ea quæ efferũtur detinente, omnibus autẽ simul cõcurrẽtibus, aut longissima aut breuissima accessio fit. Lõgissima quidẽ

ob craßitudinem, & multitudinē excrementi & facultatis imbecillitatem, meatuumque angustiam: breuißima verò propter tenuitatem, & paucitatem excrementi, & facultatis robur, ac viarum amplitudinem.

Dicta etiam paulo antè est causa, qua contingit paroxismos æquales fieri, sequentes prioribus. Verùm neque illa habet perpetuitatem, sed contingentiam, fieri enim etiam potest vt inæquales fiant, minores inquam. Causæ huius eædem sunt, quas dixit tertio capite huius ipsius libri.

Eadem ratione neque quā ob causam nonnullæ quidem accessiones, ad integritatē desinant, aliquæ verò non, difficilè est inuenire, Quando enim prioris accessionis tempus adeò breue fuerit, vt priusquàm secunda incipiat, iam desierit, totum interuallum quod inter principium secundæ, & prioris finem existit, febre vacat. Si verò secunda priusquam omnino prior desinat, inuaserit; nullum inter has medium relinquitur interuallum. Hoc igitur, vt diximus, est facultatis, in parte excrementa recipiente, existentis, sui similis manentis, hoc est,

adhuc, ut antea quoque, sanguinem, qui in ipsa continetur vincentis. Si verò aliquando imbecilla efficiatur, idque ei causa sit, ut non solùm excrementa, sed ipse etiã sanguis, corrumpatur, ac putrefiat, & febris accendatur, alterum inde quoque quoddam initium, quæ per circuitus fiunt, accessionum, orietur. Si igitur prædictus adhuc seruetur calor, duplex febriũ inter se implexarũ species erit. Quod si verò ille desinat, recipiẽtis autem fluxionẽ affectus permaneat, quæ de mittente dicta sunt prius, etiam de hac intelliges. Nam & hæc ipsa pars, quædam in se excremẽta efficiet duplici ratione, quemadmodum etiam illa, & quia cõtentus in ea sanguis est prauus, & quia facultas imbecilla est. Similiter si ex aliqua quauis causa, facultas partis interdum adeò debilis sit reddita, ut proximus sanguis illi potius sit onus quàm alimentum, corrumpetur, et si calidus fuerit, facilè putrescet: sin subfrigidus ac pituitosus, non statim quidem, sed progressu temporis, is quoque eundem acquiret affectum: quin etiã ubi quælibet pars nequeat concoquere in se genita excrementa,

ta, aut ad aliam propulsare, tale sibi ipsi initium febricitandi, quale ea quæ transmittit alteri, efficiet. Cur verò alteri excrementa trãsmittere nequeat, prima quidem causa in mittentis & suscipientis facultate est, altera verò in viarum obstructione, quæ ex lentis, crassis, & multis humoribus, fieri solet. Nihil igitur miri est, si etiam absque eo quod altera alteri mitat excrementum, quemadmodum caput mittebat occulis, ex ijs quæ in ipsa adhuc manent excrementis, in eundem ad quem ea quæ aliena suscipit, peruenerit affectum. Quæ enim naturales effluxus obstruxerunt ea quoque processu temporis putrefieri necesse est, & causam fieri ob quam multitudo excremẽtorum in parte coaceruetur, quæ ipsam vacuari, ac vt solita erat difflari, vetent. Putrescũt igitur similiter illis, ea quoque, quæ postea coaceruantur, & omnia simul statim in parte febrilem calor:m accendunt. Antea verò demonstratum est, vbi calor quispiam accenditur, vel etiam augetur, in eam partem ex alijs sanguinem influere. Igitur necesse est, vt tẽpore quo influit, partes illæ sanguine destitu-

tæ refrigerentur, pars autem laborans grauetur ac distendatur, & qui influxit sanguis alteretur, duabus de causis, & quia putrescentibus iam excrementis permiscetur, & quia impactus minimè difflatur. quocirca instar humidorum lignorum confertim in exiguam flā̄mam coniectorū accenduntur, atq; id omne tē̄pus principium accessionis appellatur. Vbi verò calor superat materiam, tale tē̄pus incrementū & ascensus vocatur. Eo autem tē̄pore calor multitudine ita augetur, vt non solum deurat locum, qui est putredinis veluti focus, sed etiā̄ cō̄tinuitate per vniuersum dispergatur, corpus: & vbi ad summum feruorem, qui accenduntur humores peruenerint, talis accessionis pars, vigor nominatur, vniuersum autē̄ laborantis corpus tunc ignitum esse videtur, calore in totum animalis corpus æqualiter extenso: deinde verò, si quidem humores tenues fuerint, & facultas valida, corpusque rarum, plurima feruefactorum humorum pars in sudorem fusa vacuatur. Si verò illi crassi fuerint, facultas autem expultrix imbecilla, & viæ angustæ, nihil quidem sensibile effluit,

ſed id ſolum quod ita extenuatum eſt, vt in tenuis iam halitus degenerauerit naturam. Nuncupatur verò id tempus inclinatio quædam feruentium humorum, perſpiratio exiſtẽs. Sed vbi in parte affectus remanet, neceſſe eſt alterum in ipſa procreari excrementum quum id quod rurſus in eam trahitur alimentum non totum exquiſitè vincatur, quod rurſus vt antea dictum eſt, ab excrementis putridis in parte relictis, & à propria prauitate initium putrefactionis accipit, & vbi admodũ incaluerit, rurſus in ipſam influit, quemadmodum prius dictum eſt ex alijs animalis partibus ſanguis, ac rurſus eodem modo, principiũ, incrementum, rigor, & inclinatio acceſsionis fit· atque hoc per circuitum fieri haud deſinit, donec affectus in parte primum gignente excrementa, ſeruatur, eſt autem duplex eiuſmodi affectus, alter quidem partis imbecillitas, in qua gignuntur excrementa, alter verò ex ipſis, quæ quotidie, generantur, coaceruatus. Nõ enim exiſtimes, in externis vaſis, in quibus elixatũ cibarium nidoroſum eſt factum, quendã relinqui affectum, in partibus autẽ in

quibus

quibus humores putreſcunt nullum. Tunc verò eum affectum ſolui magis eſt impoſsibile, quando vniuerſum corpus vitioſis humoribus refertum, aut etiam plethoricum fuerit, ac multo magis ſi in ijs omnium meatuum excrementa educentium: anguſtia fuerit, quemadmodum vtique & ſanatio ſubſequeretur, ſi etiam meatus expurgaretur, vt pars fluxilis eſſet, & facultas robuſta foret, & affectus emendatus, atque vniuerſum corpus nec vitioſis humoribus refertum, nec plethoricū. Donec autem hæc permanent, circuitum quoque acceſsionem permanere eſt neceſſe. Sic itaque in mulieribus etiam accidit. In his enim quoad æqualis & ſimilis mēſtruorum cauſa permanet: idem etiam ipſorum circuitus ſeruatur. De his verò omnibus in libro de rheumaticis affectibus plenius diſſeritur neq; nunc in confirmandis ijs, quæ antea demonſtrata ſunt, inmorari conſentaneum, nec rerum in præſens vtilium capita præterire. Maximè autem vtile eſt, inter hæc cognoſcere, quòd aliquæ partes aliis fluxiones tranſmittunt, quemadmodum caput oculis: quædam

verò

verò ab excrementis in se genitis, febris initium accipiunt, & quod ijs omnibus commune excrementorum putredo est. Propriũ autem huic quidem obstructio & infarctus vasorum, propter scilicet humores lentos, aut crassos, aut multos. Alteri verò angustia meatuum, vel sensibilium, vel insensibilium: alteri autem cuidam, quòd vacua quæ sint in toto corpore spatia, oppleta sint, & præterea plenitudo ad vires adsit, quemadmodum in libro de plenitudine monstratum est.

QVod in primis verbis præscriptæ dictionis dicitur satis est manifestum, nempe accessiones aliquas nunquam venire ad integritatem, eo quòd antequam prior finiatur, alia succedat: quæ febres anticipantes à quibusdam aut subintrantes appellantur, harum causa, nulla alia quàm causa earum quæ oblongitudinẽ octauo capite appelatæ sunt à Galeno productæ: quarum causa illic est dicta. Animaduertendum verò hic est, quod ab eo dicitur posse fieri febrẽ cũ periodis particula aliqua congerente multa excrementa etiam si ea in aliam partem nõ remittat, vt si in viscere aliquo, excremẽta quæ ex hodierno alimen

alimento collecta sunt, incipiant, putrescere, incipiet calor putredinalis in illo fieri, quo ex coporis habitu trahente humores, non aliter ac inflammatio solet ad se sanguinem allicere, fiet externorum refrigeratio, vsque dũ crescente putredine calor prodeat, & ea plurimũ aucta, febris fiat vigor, & deinde consumptis putrefactione excrementis deferbeat, atque ita omnia particularia tempora percurrat: itaque nihil est intellectu difficile, accessionem febris fieri excrementis in particula collectis. Quare si ab his excrementis quæ in ipsa particula generantur vna, ab ijs quæ influunt altera accessio fiat, erit ita duplex febris. Liber de rheumaticis affectibus quem Galen. citat iniuria temporis perijt cum multis aliis. *Sed* illud à me in presentia dicendum erit in febribrus his, accessiones habentibus, semper esse motionem humoris de parte in partem. Nã cum omnino quieti putrescunt humores, continentes febres fiunt. Itaque semper est pars ex qua humores veniunt, & pars in quam veniunt, quanquam vt modo diximus, fieri potest vt in parte ex qua humores veniunt, nullũ sit vitium, sed pars colligens excrementa, & non remittens in aliam, ipsa sibi principium præstet alliciendæ ad se fluxionis. Tamen plerunque pars transmittẽs collegit multa excrementa

menta ob dictas antea causas,& recipiens est debilis,non valens ex se illa trudere. Hæ verò partes nonnũquam sunt peculiares, vt cum hepar collegit multa & mittit in ventrem,aut in pulmonem:nonnunquã verò nõ sunt peculiares,sed totum venosum genus colligit multa excrementa,& ex certis interuallis extra se in musculos & carnes reijcit: nonnũquã pars mittens est peculiaris quędam,recipiens verò non est talis: vt cum ventriculis colligit multos succos,quos ex certis interuallis in totum corporis habitum diffundit: nonnũquam potest contra fieri, vt ex toto corporis habitu in peculiare aliquod membrum fluxio incumbat neque verò id in febribus solum ita accidit, sed in aliis affectibus rheumaticis multo clarius,fit epylepsia toto corpore mittente in cerebrum,aut ventriculo solo mittente in cerebrum,aut etiam digito pedis mittente auram in caput, quod Galenus ipse se vidisse narrat 3.de locis aff.accidit nõnũquam in febribus quæ per accessiones fiunt,alias venas in alias mittere,nullo humore prodeũte extra venas, & hæ quidem sunt continuæ cum accessionibus. Animaduertendum rursus hic censeo, quod 1.de arte curatiua ad gl.capit.3.dicitur membra quædam in quibusdam febribus solere insigniter laborare,vt ventriculum in quo
tidiana

tidiana, hepar in tertiana, lienem in quartana Nam quamquam nullum horum ſit perpetuum, eſt tamen quod magna ex parte accidit proindeque in his febribus, horum membrorum firmitudinis ratio eſt habenda. Iuuabitur enim quamplurimum medicus ad curationem, ſi membrum congerens excrementa in febribus inuenerit, cognoſcitur verò illud haud difficulter, ex doloribus, qui potiſsimũ in initio acceſsionum fiant, vt cuidam quotidiana febre laboranti ex dolore vehementi crurum incipiebat acceſsio, qui creſcente febre ſoluebatur. Vnde coniectabam membra congerentia excrementa, & febrium materiã ſuppeditantia, eſſe crura. Neque vero id erat mirum, cum in puero illo epyleptico ſolus pedis diggitus primaria affectione laboraret.

Febrium igitur per cirtuitum acceſsionem habẽtium, haud ſcio an vlla generationis cauſa ſit omiſſa. Earum autem quæ ordine carẽt nonnullæ ex humori tranſmutatione, nonnullæ ob victus rationis errorem, ad talem conſtitutionem deueniunt. Maximè igitur mutatur ſanguis putreſcens. Nam vt antea dictum eſt: partim quidem flaua bilis efficitur,

partim

partim verò nigra. Quantum verò humores in corpore ægrotantium mutantur, tantum etiam accessionum circuitus. Quocirca nihil mirum si in huiusmodi mutationibus, ordo quoque mutatur. Mutantur verò maximè, vbi id quod incœpit putrefieri in aliqua parte aliud existit, aliud autē ex alijs influit, quod vel in illis solis tale existit, aut in toto corpore redundat, similiter quæcumque ægri in victus ratione delinquunt, hæc quoque nihilominus circuitum ordinem corrumpunt. Vt enim in sanis prauus victus morborum causa est, eodem, arbitror, modo vel etiam magis in ægrotantibus ex ijs quæ deliquerint accessiones incidunt. Non solum autem ægrotantes, sed etiam tempore quo à morbo conualescunt, promptè ex quouis delicto læduntur. Igitur per quācumque insignem læsionem, vel anticipare multum circuitiones cogunt, vel alterius generis à prioribus quasdam gignunt, à quibus accessionem ordo corrumpitur. Sæpenumero autem ob circuituum complicationem medicis ignoratam, ægroti visi sunt sine ordine habere accessiones.

nes. Sed tales quidem circuitus inordinati re vera non sunt, sed tantummodo videntur, quicumque autem re vera sunt, aut ob permutationem humorum febrem effitientium aut propter errorem in victus ratione, accidunt.

HActenus reddita est causa febrium, ordinem quendam seruantium in paroxismis, modò causam reddit, qua contingit nonnullas omni ordine carere, quæ proinde erraticæ appellantur. Ea verò est duplex, humoris in multiplices formas transmutatio, ita vt nullam multo tempore retineat, & febricitantium errata. Scilicet fieri potest, vt febris quæ non ante tertium diem erat inuasura, secundo die inuadat, causa erroris, facta scilicet ab errore erratica. Prima causa satis docet, tunc temporis. Maximè febres erraticas venturas, cum is humor putrescet, qui maximè in multiplices formas mutari possit: huiusmodi verò constat esse inter omnes sanguinem, cum huius tenuis pars transeat in bilem, & crassa in melancholiam. Ergo quod ad humores attinet, tunc maximè fient febres erraticæ, cum in parte quapiam peculiari sanguis putruerit, atque multo magis,

cum

cum non exquisitus sanguis, sed omnes humores simul: tunc enim sine ordine, prout nunc putredo casu in humorem hunc magis incubuerit, hic paroxismus fiet, deinde ille, prout in illum, postea alius, prout in alium. Dixi verò cum in parte quapiam peculiari putruerit, quia cum in venis omnibus fit hæc putredo, continentes proueniunt febres, vt antea diximus. Eadem hac erraticarum febrium causa, de qua modo loquimur, verum est quod ab Hippocrate dicitur tertio aphorism. quod ad tempora attinet, autumno febres quartanas, & erraticas, maximè fieri: quartanas, quia melancholia abundat, (causa non est huius loci) erraticas, quia tempus maximè multiplex, & inæquali temperamento, multiplices merito, facit humorum permutationes, quamquam alia quoq; causa fiunt erraticę febres in autumno, quam Galen. reddit. 3 prognost. commen. 29. quia scilicet eo tempore biliosiores succi, qui ex æstate superfuerũt, in atram bilem migrant, ideoque humorum durante permutatione, atrabilis in alio membro ferbet, in alio minus, in alio mouetur, in alio non, fiuntque ita febres erraticæ, vsq; dum facta integrè permutatione, vnicus toto corpore affectus fit, melancholicus inquam tuncque firmatur morbus in quartanam fe-

brem. Ex his ſatis liquet, falſo Fucſium dicere, atram bilem inter omnes humores maximè facere erraticas febres. Galen. ſiquidem non dixit, vt ille intelligit, atræ bili illud eſſe natura inſitum, moueri in vno membro & in alio quieſcere, in vno ferbere, in alio non; ſed dixit hoc per tempus illud accidere, dum permutatio fit. Nam cum iam migrauit humor in atrâm bilem, minimè omnium poteſt erraticas febres efficere, quia vt alio loco diximus, ſolus hic humor non poteſt, vſtione, aut putrefactione aut alteratione, in aliud humoris genus transferri, quare neceſſario perſeuerat in ſua natura bilis atrę, ex ſecunda cauſa ſatis aperte colligitur (vt modo vltimæ quæſtioni, earum quas in principio huius capitis propoſui reſpondeam) febrem pituitoſam repetere per ſingulos dies, & bilioſam per tertios, & melancholicam per quartos, non cauſa proprietatis occultæ, ſed cauſa proportionis cauſarum efficientium ad materiam, & cauſa quantitatis & qualitatis humoris. Nam error quicumque poteſt permutare diem parexiſmi, tamen error non poteſt permutare humoris proprietatem, quamquam quantitatem & qualitatem permutet. Quare illud quoque manifeſtum eſt, nihil valere argumentum Dioclis aduerſum Hippocratem

cratem, cuius metionem facit Galen. primo epidem.part.3.ad confirmandum nullas esse quintanas, neque septimanas, neque nonanas febres. Inquit enim cum tres tantum humores sint, ex quibus intermittentes febres fiant, tres tantum fore illarum periodos. Verum cum non pendeat periodus ex proprietate, sed ex quantitate ac qualitate humoris imbecilla ratio est, nihil enim prohibet ex eodem humore, minori tantum quantitate, longiorem fieri periodum. Quare consentaneè loquitur Auicena qui febres illas omnes ex melancholicis succis fieri, suspicatus est, sed cum non multa illorum est copia, has enim febres quas Hippocrates vidit, Galenus negauit non quidem fieri posse, sed vidisse se, ego non dubito posse contingere, quippe qui vidi iam bis. Sed de hac re latius scripsi libro quinto Controuersia. sed modo quæ desunt apponamus. Nihil mirum est, medicum in primis diebus haud posse discernere febres compositas ab erraticis, verum expectans tempus vnius hebdomadæ, attendensque febrium ipsarum formam, & responsum, non possit falli, nisi inexercitatus valde sit: nam videbit apertè in erraticis nullum esse typum, in compositis verò esse typum compositum. Vt siquis corripiatur primo die febre, & secun-

do altera,& tertio alia,& quarto nulla, nondũ constat an febris erret: sed si post hæc quinto die fiunt duæ accesſiones,& sexto nulla,& septimo vna,& octauo alia, iam constat compositam esse tertianam cum quartana, atque adeo febrem primi diei fuisse tertianam, cui respondit alia in tertio: & febrem secundi fuisse quartanam : quintum habuisse duas, aliam respondentem tertianæ tertij aliam quartanæ secundi. Sed hæc ex tractatione de typis erunt manifesta: modo illud vnũ dico, distingui compositas ab erraticis per typum multarum accesionum formã enim singularum febriũ non sufficiet considerare. Nã vt in compositis sunt diuersæ formæ, ita & in erraticis, quæ ex humorũ mutatione induunt varias species.

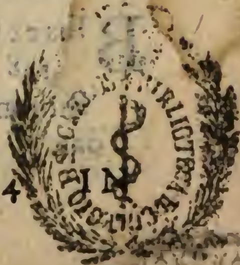
Reliquum verò febrium continentium genus, quarum vniuersum tempus vna acceſsio est, aut semper æqualis, aut decrescens, aut increscens vsque ad indicationem ex tali causa fieri solet, quidem omnium febrium Praxagoras statuit, humorum in caua vena putredinẽ esse existimans. Sed absolutior & verior sermo hoc quidem modo euaderet. Quicunque

morbi

morbi per circuitus obtinent acceſsiones, partium ſuccedunt affectibus, vel mittentiũ, vel ſuſcipientium, vel trahentium excrementa, eo quo paulo ante diximus modo: qui vera ſine circuitibus in ijs nullus locus peculiaris laborat, ſed omnes qui in venis & arterijs continentur, potiſsimum qui in maximis & calidiſsimis ſunt, aut propter aliam quãdam cauſam vt in diarijs, aut etiam ob putredinẽ ferbefacti, accendunt febrem vnam, continentẽ appellatam, ab initio ad finem vſque minimè intermittentem, eatenuſque durãtem, ac deurentem hominem, quoad ipſam gignentes humores conſumpti fuerint, aut cocti, aut vtrũque paſsi.

MOdo reddit cauſam, eius quod in primis verbis capitis huius propoſsuit, & hucuſque dicere diſtulit, cur ſcilicet febres aliquæ continentes ſint. Eſt verò in ſuperioribus declarata ſatis præſcripta hic dictio. Hic appellat febrem diariam, continentem ſine putredine.

FINIS.

INDEX EORUM, quæ in hoc opere continentur primus numerus indicat foliū ſecundus faciem.

A.

B.

Bilis

G.

H

Hepia-

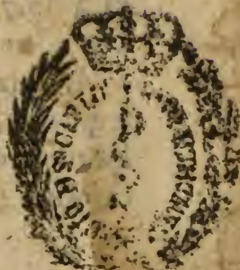
I.

Pi

Tertia-

INDEX.

FINIS.

COMPLVTI.

Excudebat Andreas de Angulo. Anno. 1569.

¶Fol.54.fac.2.lin.4.initium leg.inditiũ fo.59 fac.1.lin.24.mentiſnem leg.mentionem.fol. 60.fac.2.li.7.quæ,le.q;.fol.63.fa.1.li.2.& le. eſt.ibidem li.3.abeſt le.adeſt.ibidẽ lin.5.proprium leg.inſeparabile.fo.67.fa 1.li.7.empore leg.tempore,fo.72.fa.2.li.18.ſolutus le.ſolitus,fol.73.fa.1.lin.4.quie,le.q; fo.78.fa.2.li.2 putra,leg.putrida.fo.79.fa.1.li.9.dicere.leg. diſcere.Ibidem,li.17.inquã leg.inq;.fo.87.fa. 1.lin.14.opportunus,leg.opportune,fol.104. fa.2.lin.7.declabitur,leg.declarabitur,fo.114 fac.2.li.10.herpate,le.herpete,fo.117.fac.2.li. 17.lypiria,leg.epiala.fol.122.fac.1.lin.12.duli, leg.dulci,fol.128.fac.2.lin.24.haud quaq;, le. haud quaquã,fo.137.fac.1.lin.5.fractus,lege. farctus.

